

Tyrimas

VERSLO IR MOKSLO BENDRADARBIAVIMO PERSPEKTYVOS

**Daugpilis, LATVIJA
2012**

Tyrimas „Verslo ir mokslo bendradarbiavimo perspektyvos“ parengtas pagal Latvijos – Lietuvos bendradarbiavimo per sieną programos 2007-2013 metams projektą „Latgalos – Utenos pasienio regiono verslo plėtros gebėjimų stiprinimas“, „REGION INVEST“ (identifikacijos Nr. LV-LT/1.1./LLII-119/2010/25)

bringing neighbours closer

part financed by
European Regional
Development Fund

ArGaumi

Vykdytojas:

RAB „ArGaumi“

Reg. Nr. LV41503049819

Domes iela 3, Lyvanai, LV-5316, Latvija

Rengimo darbo grupė:

M.Env.Sc. Marika Rudzytė-Grikė

Mag.Biol. Ingrida Veipa

Mag.Paed. Valdis Kudinis

Techninė pagalba:

Ilga Driksne

Rainelda Rubine-Litauniece

Šis tyrimas parengtas gavus Europos Sąjungos finansinę paramą. Už tyrimo turinį atsako tik Daugpilio universitetas ir tai neatspindi Europos Sąjungos oficialios nuomonės.

TURINYS

PANAUDOTOS SANTRUMPOS.....	4
ĮVADAS.....	5
TYRIMO AKTUALUMO PAGRĮSTUMAS.....	7
SITUACIJOS APIBŪDINIMAS.....	9
LATGALOS REGIONAS.....	9
VERSLO ANALIZĖ LATVIJOJE IR LATGALOS REGIONE.....	9
UTENOS REGIONAS.....	19
VERSLO ANALIZĖ LIETUVOJE IR UTENOS REGIONE.....	19
UOMENŲ IR ANKSČIAU ATLIKTŲ TYRIMŲ APŽVALGA.....	24
TYRIMO METODOLOGIJA.....	30
TYRIMO REZULTATAI.....	37
VERSLININKŲ APKLAUSOS SANTRAUKA.....	37
VERSLININKŲ APKLAUSOS REZULTATAI.....	39
VERSLININKŲ APKLAUSOS REZULTATŲ VERTINIMAS / ANALIZĖ.....	54
VERSLININKŲ NUOMONIŲ PALYGINIMAS: REGIONAI IR SEKTORIAI.....	57
TYRĖJŲ INTERVIU IR FOCUS GRUPIŲ SANTRAUKA.....	61
TYRĖJŲ APKLAUSOS REZULTATAI.....	62
FOCUS GRUPIŲ DISKUSIJŲ REZULTATAI.....	67
STUDIJŲ PROGRAMŲ ANALIZĖ.....	71
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	85
BIBLIOGRAFIJA.....	98

PANAUDOTOS SANTRUMPOS

Akad.val.	Akademine valanda
AB	Akcinė bendrovė
BTA	Baltijos tarptautinė akademija
BVP	Bendrasis vidaus produktas
CSV	Centrinė statistikos valdyba
DMK	Daugpilio medicinos koledžas
DU	Daugpilio universitetas
EBPO	Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija
EEZ	Europos ekonominė zona
EK	Europos Komisija
ES	Europos Sąjunga
IKT	Informacijos ir komunikacijos technologijos
IV	Individualusis verslininkas
IT	Informacinės technologijos
JAK	Jėkabpilio agroverslo kolegija
KT	Kredito taškas
LATC	„Latgales aparātūves tehnoloģiskais centrs“
LIKTA	Latvijos informacijos ir komunikacijos technologijos asociacija
LR	Latvijos Respublika
LŽŪU	Latvijos žemės ūkio universitetas
LT	Lietuva
LU	Latvijos universitetas
LV	Latvija
MK	Ministrų kabinetas
MLĮ	Mažos ir labai mažos įmonės
MVĮ	Maža ir vidutinė įmonė
NPP	Nacionalinis plėtros planas
PSMK	Paulo Stradinio medicinos koledžas
PVM	Pridėtinės vertės mokestis
RAB	Ribotos atsakomybės bendrovė
RAM	Rėzeknės aukštoji mokykla
RTEVAM	Rygos tarptautinės ekonomikos ir verslo administravimo aukštoji mokykla
RTU	Rygos technikos universitetas
SPSS	Statistinės analizės programinės įrangos paketas socialiniams mokslams
SVV	Smulkus ir vidutinis verslininkas
ŠMM	Švietimo ir mokslo ministerija
St.m.	Studijų metai
T&P	Tyrimas ir plėtra
TPKP	„Technologijų perdavimo kontaktinis punktas“
TRI	Transporto ir ryšių institutas
UK	Utenos kolegija
ū/ũ	Ūkininko ūkis
VI	Verslo inkubatorius
VIC	Verslo informacijos centras

IVADAS

Valstybės ekonomikos kilimo pagrindas – tai gamybos plėtra ir sėkmingas verslas. Didinant gamybą siūlomos naujos darbo vietos. To pasekmės – užimtumas ir pajamų didėjimas.

Latvijoje esminė **problema** lyginant su kitomis ES valstybėmis narėmis – santykinai žemas verslo veiklos ir savarankiškai dirbančiųjų lygis, susijęs su iniciatyvos ir verslumo trūkumu visuomenėje.

Neretai girdima priekaištų, kad aukštosiose mokyklose parengti studentai yra taip nutolę nuo realios srities, kad gavę diplomą jie negali iš karto būti naudingi ir paklausūs. Visuose valstybės regionuose vyksta veiklos, siekiant pagerinti įmonių ir švietimo ir mokslinių tyrimų įstaigų bendradarbiavimą, įsk. studentus – kad studentai atliktų konkrečius įmonei būtinus tyrimus, apibendrintų pasaulinę patirtį, įgytų praktinės patirties įmonėse, o verslininkas įgytų vertingų tyrimų, informacijos ir kitos patirties. Be to, atrinkdami darbuotojus verslininkai galėtų sutaupyti nemažai laiko ir lėšų, nes lengviau galėtų surasti aukštųjų mokyklų absolventus, kurie jau studijų metu gilinasi būtent į konkrečios įmonės srities tyrimą.

Šio **tyrimo tikslas** – suprasti ir pagrįsti verslo ir aukštųjų mokyklų (akademinio sektoriaus) bendradarbiavimo problemas ir inovacijų trūkumo priežastis Latgalos (Latvijoje) – Utenos (Lietuvoje) pasienio regiono teritorijoje (tyrimo teritorijoje).

Norint pasiekti užsibrėžtą tikslą, sprendžiamos tokios **užduotys**:

1. Įvertinti verslo veiklą, verslo aplinką ir ekonomikos struktūrą Tyrimo teritorijoje pagal statistinę informaciją ir kitų anksčiau (ankstesnių 3 metų laikotarpis) atliktų tyrimų rezultatus;
2. Parengti tyrimo metodologiją: paruošti ir suderinti anketas ir focus grupių klausimus, tyrimo vykdymo planą, darbo lauko sąlygomis eigos planą, empirinių duomenų rinkimą ir kt.
3. Organizuoti ir atlikti Tyrimo teritorijoje **verslininkų** (N=100+100) apklausą (anketavimą) siekiant:
 - ✓ įvertinti Tyrimo teritorijos verslininkų ligšiolinę patirtį inovacijų srityje, inovacinės veiklos motyvaciją, taip pat esamus inovacinės veiklos rezultatus Tyrimo teritorijoje;
 - ✓ nustatyti verslininkų vertinimą: kaip aukštojo mokslo studijų programų absolventai atitinka regiono darbo rinkos reikalavimus;
 - ✓ ištirti inovacijų diegimo kryptis (sektorius, sritis) ir kliūtis Tyrimo teritorijoje, taip pat tikslinės auditorijos bendradarbiavimo pajėgumą;
 - ✓ išsiaiškinti problemas, susijusias su silpnu akademinio ir verslo sektoriaus bendradarbiavimu, įvertinti ir palyginti akademinio sektoriaus ir verslininkų viziją apie bendradarbiavimo patirtį, galimybes ir kliūtis;
 - ✓ apibendrinti verslininkų rekomenduotus sprendimus įvardytoms problemoms, ką galima įgyvendinti naudojant savo išteklius, vietos savivaldybės lygiu, regiono lygiu, pasienio regiono lygiu ar nacionaliniu lygiu.
4. Organizuoti ir atlikti Tyrimo teritorijos tyrėjų (N=7+7) apklausą (interviu ir / ar focus grupės), siekiant nustatyti galimas bendradarbiavimo kryptis su regiono verslininkais ir apibrėžti konkrečių siūlymų turinį (tai, ką tyrėjai šiuo metu pasirenge siūlyti verslininkams);

5. Nustatyti aukštųjų mokyklų 20 skirtingų pakopų bei rūšių studijų programų rezultatyvų rodiklį (pavyzdžiui, absolventų skaičius, įgyta kvalifikacija, paskirstymo ir kt.) neatitiktį regionų ekonomikai užtikrinti, atsižvelgiant į verslininkų anketavimo rezultatus, išaiškinti priežastis, taip pat siūlyti sprendimų, kaip susieti aukštojo mokslo pasiūlą ir verslo paklausą regiono lygiu;
6. Apibendrinti į Tyrimą įtrauktų verslininkų ir tyrėjų bendradarbiavimo patirtį (pagal tyrimo užduotis), jos rezultatus apie verslo plėtros kryptis ir inovacijų pritaikymą, siekiant parengti rekomendacijas verslininkų ir tyrėjų bendradarbiavimui stiprinti inovacijų ir technologijų srityse, taip pat inovacijų aplinkai ir pajėgumui tobulinti Tyrimo teritorijoje.

Tyrimo metu buvo panaudota specialioji literatūra, Latvijos Respublikos ir ES norminiai aktai ir politikos planavimo dokumentai, publikacijos ir kita medžiaga, studijų programų ligšioliniai vertinimai, taip pat verslininkų ir tyrėjų (ekspertų) apklausos rezultatų analizė.

Į Tyrimą įtraukta susijusios literatūros apžvalga, tyrimo metodologija, gauti tyrimo rezultatai, išvados ir rekomendacijos, taip pat analizuotos alternatyvos, siekiant nustatyti optimalų verslininkų ir tyrėjų bendradarbiavimo modelį. Tyrimo tekste minėtas asmenų, davusių interviu, sąrašas, atskiruose prieduose, kurie yra Daugpilio universitete, pridėti apklausos anketų pavyzdžiai, duomenų lentelės, papildoma informacija apie didesnes įmones ir verslo paramos organizacijas Latgaloje ir Utenoje, tyrimo metu gauti ir panaudoti duomenų masyvai, taip pat kompaktinė plokštelė (CD), kurioje yra tyrimo dokumento elektroninė versija.

TYRIMO AKTUALUMO PAGRISTUMAS

Šiais laikais, veikiant radikalioms permainoms, rinkos ekonomikos ir užimtumo pagrindą sudaro mažos ir vidutinės įmonės (MVĮ). Latvijoje ir Lietuvoje smulkūs ir vidutiniai verslininkai taip pat kaip kitur Europoje sudaro didelę ūkio dalį, jie vaidina svarbų vaidmenį kuriant BVP ir naujas darbo vietas. Europos šalių įmonių struktūroje MVĮ sudaro 99,8% (Latvijoje – 99,4%, Lietuvoje – 99,5%) bendro ekonomiškai aktyvių įmonių skaičiaus. O MVĮ struktūroje vis didesnę reikšmę turi labai mažos įmonės: Latvijoje labai mažos įmonės sudaro 76,9%, Lietuvoje – 78,3%. Svarbiausias jų pranašumas – gebėjimas greitai reaguoti į pokyčius rinkoje, kartu, keičiantis tendencijoms tarptautinėje rinkoje ir išaugus paklausai viename atskirame sektoriuje, atsiranda įvairiapusių specializacijos galimybių, pavyzdžiui, ekologinio ūkio, ekoturizmo, informacinių technologijų ir kitose žiniomis pagrįstose srityse. Palyginti žemas verslo veiklos ir savarankiškai dirbančių asmenų lygis tiek Latvijoje, tiek Lietuvoje siejamas su iniciatyvos ir verslumo trūkumu visuomenėje, taip pat vyriausybės įgyvendinta politika verslo žinių srityje.

Europos Sąjungos strategijoje *Europa 2020 – pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo ES strategija (2011)*, nustatyta, kad pagrindiniai prioritetai – tai švietimas, mokslas ir inovacijos. Inovacijos taip pat numatomos, kad būtų reaguojama į dabarties problemas ir ateities iššūkius, tokius kaip klimato pokyčiai, išteklių ribotumas, demografinės ir socialinės problemos ([1]).

2011 metais Pasaulio ekonomikos forumo pasaulinio konkurencingumo indekso¹² reitinge Latvija užėmė 70-ą, o Lietuva – 47-ą vietą iš 131 šalies. Pagal vietos reitingą Latvija ir Lietuva iš esmės atsilieka nuo kelių ES valstybių narių, taip pat Estijos, kuri užėmė 33-ą reitingo vietą. Jeigu Latvijos pozicija per pastaruosius metus pablogėjo (-2), tai Lietuvos ir Estijos reitingas pagerėjo atitinkamai +6 ir +2 pozicijomis (Shwab, 2010, 15 p.) (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Konkurencingumo, aukštojo mokslo kokybės, inovacijos ir žinių ekonomikos indeksai atskirose šalyse

Valstybė	Pasaulio ekonomikos forumas Pasaulio konkurencingumo indeksas (GCI) 2010-2011	Aukštojo mokslo kokybė 2010-2011	Pasaulio banko instituto žinių ekonomikos indeksas (KEI) 2009	Pasaulinis inovacijų indeksas (GII) 2009-2010
Norvegija	14	12	5	10
Švedija	2	2	2	2
Suomija	7	1	3	6
Danija	9	3	1	5
Estija	33	22	21	29
Lietuva	47	25	31	39
Latvija	70	35	32	44

Šaltinis: sudaryta pagal Schwab, 2010; *Global Innovation Index*. 2011; *Knowledge Economy Index* 2011.

Taip pat panaši situacija su inovacijų ir žinių ekonomikos indeksais. Pasaulio banko žinių ekonomikos indekso (KEI)³ vertinime Latvija užima 32-ą vietą – tai yra prasciausias

¹ The Global Competitiveness Report 2010–2011. World Economic Forum

Geneva, Switzerland 2010. http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf

² Penktas GCI indeksas: Aukštasis mokslas ir mokymai – ekonominio efektyvumo raktas.

http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf p.12

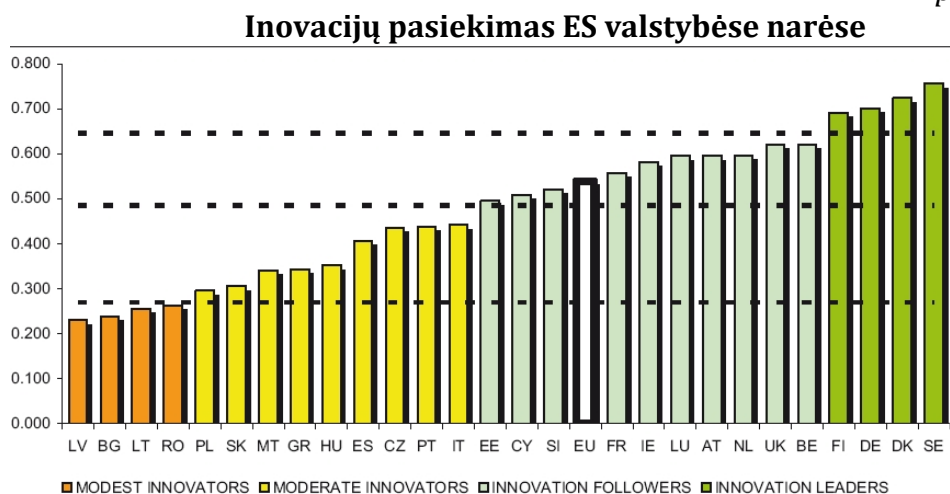
³ Pasaulio banko žinių ekonomikos indeksas apima 109 struktūrinius ir kokybinius kintamuosius, apskaičiuotus 146 šalims, siekiant išmatuoti jų pasiekimus keturiuose žinių ekonomikos ramsčiuose: ekonominiai stimulai ir įrenginiai, švietimas, inovacijos, informacijos ir komunikacijos technologijos. http://info.worldbank.org/etools/kam2/KAM_page5.asp

rodiklis iš Baltijos šalių, tačiau Šiaurės šalys turi lyderio pozicijas žinių ekonomikos plėtros prasme. Inovacijų indekse (GII)⁴ Latvija užima 44-ą poziciją, o Lietuva ir Estija – atitinkamai 39-ą ir 29-ą vietą.

2011 metais publikuotame *Innovation Union Scoreboard 2011* tyrime iš 27 į tyrimą įtrauktų valstybių Latvija užima paskutinę (27-ą) vietą pagal inovacijų diegimą, o Lietuva yra 25-oje vietoje, t.y. atsilieka 50 % nuo ES vidutinio rodiklio, o Estijos pozicija yra pastebimai aukštesnė (14-a vieta) (žr. 1 paveikslą). Tyrimo metu vertinamas platus aštuonių sričių rodiklių spektras inovacijų plėtrai esminėse srityse. Analizuojant Latvijos inovacijas, pabrėžtina, kad palyginti geresni Latvijos rodikliai yra žmogiškųjų išteklių plėtros srityje, intelektualiosios nuosavybės apsaugos, finansavimo ir paramos srityje, o žemesni – mokslinių tyrimų aplinkos, **inovacinių įmonių, verslo ir tyrėjų bendradarbiavimo rodikliai** (*Innovation Union Scoreboard 2012*).

Aukštesnis įgyto išsilavinimo lygis skatina tiek fundamentalias inovacijas, tiek pasaulinės *high-tech* praktikos perėmimą ir imitavimą. Tačiau šios galimybės Latvijoje ir Lietuvoje naudojamos minimaliai.

1 paveikslas

Šaltinis: *Innovation Union Scoreboard*, 2012, 7 psl.

2008 metais Latvijoje vidutiniškai 24% įmonių buvo inovacinės⁵, Lietuvoje – 30%, tuo pačiu metu Skandinavijos šalyse, panašiai kaip ES, – 27 šalyse tokios įmonės sudaro vidutiniškai 52 %. Inovacijų svarbą liudija ir tai, kad inovacijos srityje aktyvių įmonių (24%) apyvarta Latvijoje 2008 metais buvo 52,7 % bendros įmonių apyvartos (*Eurostat*).

Latvijos ekonomikos ir jos verslininkų konkurencingumo didėjimas yra svarbus ne tik ekonominės plėtros lygių konvergencijai Europos Sąjungos valstybių narių atžvilgiu, bet ir svarbi prielaida ekonominės ir socialinės gerovės lygiui išsaugoti, vietos verslininkų rinkos nišai išsaugoti ir plėtoti pasaulinės konkurencijos sąlygomis, Latvijos ekonomikos sėkmingam perėjimui į inovacinės veiklos plėtros modelį.

⁴ http://www.globalinnovationindex.org/gii/main/reports/2009-10/FullReport_09-10.pdf

⁵ Inovacinė įmonė – tai:

- kuri per pastaruosius 3 metus pradėjo gaminti mažiausiai vieną konkurencingą produktą arba teikti paslaugą, arba pritaikė naujas technologijas esamų produktų konkurencingumui didinti;
- kurios naujas produktas ar paslauga pagrįsta žiniomis, sukurtomis pačioje įmonėje, ar bendradarbiaujant su mokslinių tyrimų įstaigomis (universitetais), atskirais srities ekspertais ar su kita įmone Latvijoje ar už jos ribų;
- kuri į naujo produkto ar paslaugos ruošimą investuoja mažiausiai 0,5 % metinės apyvartos lėšų, ir įvykdomi mažiausiai du iš tokių trijų kriterijų:
 - mažiausiai 25 % apyvartos sudaro produktai ar paslaugos, kurių realizavimas rinkoje pradėtas ne anksčiau kaip prieš 5 metus;
 - pelnas iš naujų (ne senesnių kaip 5 metų) produktų ar paslaugų yra mažiausiai 10 % bendro pelno;
 - dėl pagamintų naujų produktų ar suteiktų paslaugų apyvarta padidėja mažiausiai 5 % per metus.

SITUACIJOS APIBŪDINIMAS

LATGALOS REGIONAS

Latgalos regionas yra vienas iš penkių Latvijos planavimo regionų, kuris išsiskiria turtingu kultūriniu istoriniu paveldu ir kraštovaizdžio vertybėmis, kurios taip pat yra potencialas verslo plėtrai regione. Latgalą apibūdina tokie statistiniai rodikliai:

- **Teritorija** 14,5 tūkst.km²
- **Didžiausi miestai** Daugpilis, Rēzeknē, Balviai, Kraslava, Lyvanai, Ludza, Preilīai
- **Gyventojų skaičius** 340 tūkstančių (15,9 % Latvijos gyventojų)
- **Kaimuose gyvena** 41 %
- **Gyventojų tankumas km²** 23,4 žm./ km²

Šaltinis: Latgalos planavimo regiono Ekonomikos profilis (2010) Latgalos programa 2010-2017.

Latgalos regionas išsidėstęs rytinėje Latvijos dalyje ir ribojasi su Rusijos Federacija, Baltarusija ir Lietuva (žr. 2 paveikslą). Latgalos regiono teritorijoje yra 21 savivaldybė, įskaitant du respublikos miestus – Daugpilį ir Rēzeknē, taip pat 19 sričių – Agluonos, Baltinavos, Balvų, Ciblos, Dagdos, Daugpilio, Ilūkstės, Karsavos, Kraslavos, Lyvanų, Ludzos, Preilīų, Rēzeknės, Rugajū, Riebiņū, Varkavos, Vilianū, Viliakos ir Zilupės.

2 paveikslas

Latvija ir Latgalos regionas

Šaltinis: Latgalos planavimo regiono Ekonomikos profilis (2010) Latgalos programa 2010-2017.

Verslo analizė Latvijoje ir Latgalos regione

Verslas – tai bet kurios valstybės sparčios ir tvarios ekonominės plėtros pagrindas ir glaudžiausiai susijęs su socialine ekonomine plėtra, nes jis užtikrina naujų darbo vietų kūrimą, gyventojų pajamų didėjimą, kitų sričių plėtrą, prekių ir paslaugų kokybės tobulinimą ir t.t. Pagrindinis veiksnys, turintis įtakos verslo plėtrai, yra verslo aplinka šalyje. Verslo aplinkai įvertinti atskirose šalyse Pasaulio bankas atlieka tarptautinį tyrimą *Doing Business* (DB). 2012 metais pagal DB indeksą Latvija užima 21-ą vietą pasaulyje (iš 183 pasaulio šalių), ir šis rezultatas yra trimis pozicijomis aukštesnis nei 2010 metais (2011 metais – 24-a vieta). Latvija yra iš tų šalių (85% nuo visų įtrauktų į DB tyrimą), kuriose per pastaruosius 5 metus atliktos reformos palengvino verslo vykdymą. Tuo pačiu metu mūsų kaimyninės šalys Estija ir Lietuva yra grupėje, kurioje verslą vykdyti pasidarė sunkiau ([57], 2010, 109 psl.). Palyginti

– *Doing Business 2012* tyrime Estija užima 24-ą vietą, o Lietuva – 27-ą vietą. Atliekant *Doing Business 2012* tyrimą verslo aplinka vertinta 10 aspektų. Palyginus *Doing Business 2011* ir *Doing Business 2012* tyrimus, matyti, kad pablogėjo investuotojų teisių apsauga, mokesčių administravimas ir statybos leidimų išdavimas (*Doing Business 2012*).

2010 metais Latvijoje iš viso buvo 144 340 įmonių, 2009 metais ekonomiškai aktyvių vienetų skaičius buvo 128 156, o 2008 metais – 125 908. Ekonomiškai aktyvių verslininkų skaičius tūkstančiui gyventojų per pastaruosius penkerius metus Latvijoje išaugo nuo 17 iki 25. Tačiau bendrą ekonominį aktyvumą apibūdina ir kiti rinkos sektoriaus dalyviai. Pagal Europos Sąjungos institucijų praktiką, kuri į šį ekonominę veiklą apibūdinantį rodiklio apskaičiavimą taip pat įtraukia individualius darbo vykdytojus (savarankiškai dirbančius asmenis), ūkininkų, žvejų ūkio ir kt., Latvijos rodiklis 2004 metais – 44 ir 2005 metais – 47 ūkinės veiklos vykdytojų vienetai tūkstančiui gyventojų pasiekė ir atitinka Europos Sąjungos vidutinį lygį (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

**Ekonomiškai aktyvių individualiųjų verslininkų ir verslo bendrovių
skaičius tūkstančiui gyventojų 2005-2010 metais**

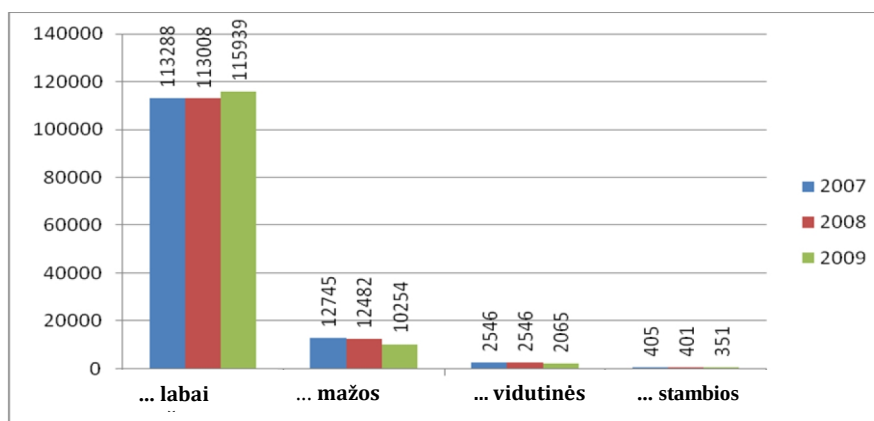
Planavimo regionas	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Rygos regionas	35,1	38,7	42,2	43,5	44,9	66
Vidžemės regionas	14,9	17,6	18,9	20,2	20,4	63
Kuržemės regionas	16,0	18,6	20,6	21,9	21,8	57
Žiemgalos regionas	12,4	15,4	17,1	18,8	18,4	50
Latgalos regionas	11,0	12,7	13,9	15,4	15,4	51
Vidutiniškai Latvijoje	23,8	26,8	29,4	30,8	31,5	60

Šaltinis: Regionų plėtra Latvijoje, 2011 ir <http://data.csb.gov.lv/Dialog/Saveshow.asp>

Valstybės ūkio plėtros pagrindinės formuluotės akcentas taikomas būtent vidutinėms ir mažoms įmonėms, nes jos sudaro didesnę dalį valstybės ūkio sektoriaus. Todėl reikia stengtis pagerinti jų konkurencingumą, taip pat reikia didinti bendrą skaičių. Siekiant aiškesnio supratimo apie tai, kokio tipo įmonės (pagal dydį) daugiausia dominuoja Latvijos ūkyje, autorė siūlo išnagrinėti Centrinės statistikos valdybos įmonių statistiką skirstant į grupes pagal dydį (žr. 3 paveikslą). Ekonomiškai aktyvios įmonės ir verslo bendrovės pagal įdarbintųjų skaičių skirstomos į tris grupes: įdarbintųjų skaičius ≤ 49, nuo 50 iki 249 ir daugiau kaip ≥250.

3 paveikslas

**Ekonomiskai aktīvūs rinkas sektoriaus statistikas vienetai⁶
grupēse pagal dydį 2007-2009 metais**

Šaltinis: Ekonomiskai aktīvūs statistikas vienetai suskirstūs į grupes pagal dydį. 2009

Kaip matyti 3 paveiksle 2009 metais, palyginti su 2008 ir 2007 metais, išaugo labai mažų įmonių skaičius. Apskritai esminių pokyčių suskirstius įmones į grupes pagal dydį nebuvo pastebėta ir bendros tendencijos – pačią didžiausią dalį sudaro labai mažos įmonės – išlikusios. Tai, kad kasmet šalyje nors nedaug, tačiau stabiliai auga naujų įmonių skaičius, galėtų būti aiškinama verslo paklausos didėjimu, taip pat įvairių priemonių verslo aplinkai gerinti ir paramos programų jauniems verslininkams įgyvendinimu.

13,1 % valstybinių ekonomiskai aktīvių statistinių vienētų yra Latgalos regione. Grupēse pagal dydį Latgalos regione daugiausia yra labai mažų ekonomiskai aktīvių statistinių vienētų – jie sudaro 92,6 % procentų nuo 16 487 tūkstančių ekonomiskai aktīvių statistinių vienētų ir tik 0,2 % sudaro stambios įmonės. Šie rodikliai Latvijos reģionuose yra labai panašūs.

3 lentelė

**Ekonomiskai aktīvūs rinkas sektoriaus statistiniai vienetai reģionuose
grupēse pagal dydį (2010 metais)**

Planavimo reģionsas	Iš viso	Labai mažos	Mažos	Vidutinės	Stambios
Rygos reģionsas	72490	64347	6547	1326	270
Vidžemės reģionsas	14533	13707	690	123	13
Kuržemės reģionsas	17074	15923	920	207	24
Žiemgalos reģionsas	14011	13134	716	143	18
Latgalos reģionsas	17031	16096	770	145	20
Vidutiniškai Latvijoje	135139	123207	9643	1944	345

Šaltinis: SRG03. Ekonomiskai aktīvūs rinkas sektoriaus statistiniai vienetai grupēse pagal dydį statistiniuose reģionuose, respublikos miestuose ir rajonuose (2012)

⁶ Rinkas sektoriaus statistiniai vienetai: savarankiškai dirbantys asmenys, individualieji verslininkai, verslo bendrovės, ūkininkų ir žuvininkystės ūkiai. (<http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/statistikas-uznenumu-registrs-galvenie-raditaji-30076.html>)

Pagal įmonių skaičių Latgalos regionas yra antroje vietoje po Rygos regiono, kuriame yra keturis kartus daugiau įmonių nei kituose regionuose. Latgalos regiono įmonės pirmiausia verčiasi prekybos ir paslaugų – 46,7 % ir žemės ūkio – 43,1 % srityje. Kaip matyti 4 lentelėje, Latgalos ir Vidžemės regionai – žemės ūkio lyderiai. Daugiausia įmonių dirba būtent šioje srityje. Patys prasčiausi Latgalos rodikliai yra statybos, pramonės ir energetikos srityse. Pramonės ir energetikos, taip pat statybos įmonės gamina prekes, turinčias didelę pridėtinę vertę, kartu taip pat skatina regionų plėtrą. Tačiau Latgalos regiono šių sričių rodikliai yra prasčiausi. Pagal veiklos rūšį (NACE 2. red.) Latgalos regione daugiausia ekonomiškai aktyvių vienetų 2009 metais buvo didmeninės ir mažmeninės prekybos – 46,7%, 43,1% – žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės srityse. Perdirbimo pramonės sektoriuje, kuris labai reikšmingas Latgalos regionui, dirba 5,6 % įmonių

4 lentelė

**Ekonomiškai aktyvūs rinkos sektoriaus statistiniai vienetai skirstant
pagal pagrindines veiklos rūšis 2010 metais**

Planavimo regionas	Skaičius	Procentais pagal veiklos rūšis				Kitos veiklos
		Žemės ūkio	Pramonė ir energetika	Statyba	Prekyba ir paslaugos	
Rygos regionas	72490	6,5	6,7	6,3	62,6	17,9
Vidžemės regionas	14533	43,9	6,2	4,0	28,9	17,0
Kuržemės regionas	17074	37,7	6,9	4,6	34,5	16,3
Žiemgalos regionas	14011	40,2	5,9	3,7	32,7	17,4
Latgalos regionas	17031	44,7	5,4	2,4	32,2	15,2
Iš viso Latvijoje	135139	22,8	6,4	5,1	48,5	1,2

Šaltinis: SRG021. *Ekonomiškai aktyvūs rinkos sektoriaus statistiniai vienetai, skirstant pagal statistinius regionus ir pagrindines veiklos rūšis (NACE 2.red.).*

Latgalos planavimo regiono verslo aplinka daug nesiskiria nuo kitų regionų, tačiau pažymėtinos tokios regiono savybės kaip mažiausia pagamintos produkcijos pridėtinė vertė, mažiausia gyventojų perkamoji galia ir didelė savarankiškai dirbančių asmenų lyginamasis svoris.

Sumažėjus užimtumui ir atitinkamai išaugus bedarbystei, svarbiu ekonomikos rodikliu tampa individualiųjų verslininkų ir komercinių bendrovių skaičiaus pokyčiai – tiek šalyje apskritai, tiek ir kiekvieno regiono pūvyje, nes tai rodo ekonomiškai aktyvių žmonių veiklos restruktūrizavimą. Latgalos regione individualiųjų verslininkų ir verslo bendrovių tūkstančiui gyventojų tenka 15,4 – perpus mažiau nei vidutiniškai Latvijoje (31,5). Kituose regionuose individualiųjų verslininkų ir komercinių bendrovių rodiklis varijuoja nuo 18 iki 22.

5 lentelė

**Ekonomiškai aktyvių rinkos sektoriaus statistinių vienetų
skaičius, tenkantis tūkstančiui gyventojų 2005-2010 metais**

Planavimo regionas	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Rygos regionas	50,6	55,7	61,0	60,2	62,9	60
Vidžemės regionas	53,5	57,1	60,4	59,0	59,2	74

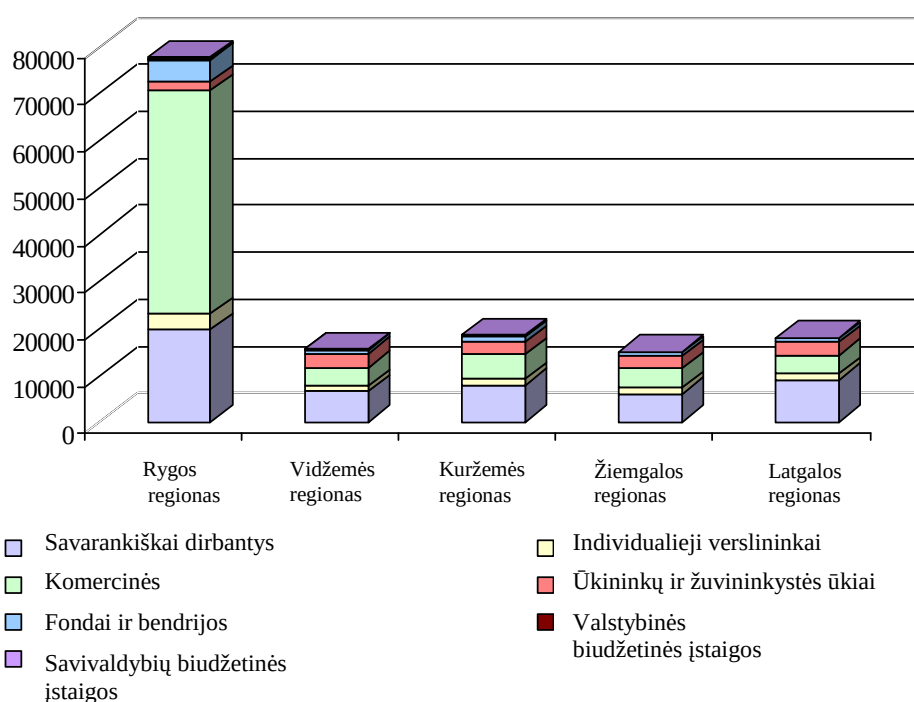
Kuržemės regionas	43,3	50,4	54,9	53,0	54,0	53
Žiemgalos regionas	44,2	47,0	50,1	46,9	44,8	63
Latgalos regionas	40,0	44,0	47,5	47,7	48,3	57
Vidutiniškai Latvijoje	47,5	52,2	56,7	55,6	56,8	50

Šaltinis: *Reģionu plētra Latvijoje, 2010; SRG051. Ekonomiskai aktīvūs rinkos sektoriaus statistiniai vienetai statistiniuose reģionuose, respublikos miestuose ir srityse.*

Laikotarpiu nuo 2005 metų iki 2010 metų bendroje rinkos sektoriaus statistinių vienetų struktūroje planavimo reģionų pjūvyje pokyčiai nebuvo esminiai. Visuose reģionuose išaugo savarankiškai dirbančių asmenų, individualiųjų verslininkų ir komercinių bendrovių skaičius. Šiek tiek skiriasi ūkininkų ir žvejų ūkių bendras skaičius ir jų lyginamasis svoris. Verslininkų struktūra – daugiausia savarankiškai dirbantys asmenys – visuose reģionuose yra panaši, išskyrus Rygos reģioną, kur pastebima komercinių bendrovių persvara. 2009 metais tūkstančiui gyventojų Latvijoje vidutiniškai teko 56,8 ekonomiškai aktyvūs rinkos sektoriaus statistiniai vienetai. Daugiausia – 62,9 – jų buvo Rygos reģione, Latgalos reģione – 48,3 statistiniai vienetai tūkstančiui gyventojų.

4 paveikslas

Ekonomiškai aktyvūs rinkos sektoriaus statistiniai vienetai pagal ūkinės veiklos formą 2010 metais

Palyginti ekonomiškai aktyvių rinkos sektoriaus vienetų skaičių, tenkantį tūkstančiui gyventojų, Latgalos reģiono buvusių rajonų teritorijų lyderiai: Preiļų rajonas, Balvų rajonas ir Rēzeknės rajonas.

6 lentelē

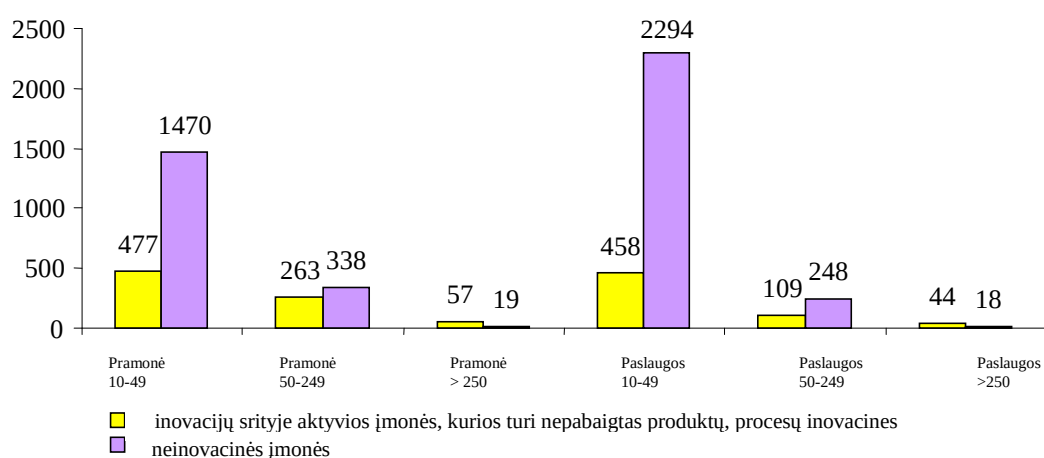
Ekonomiškai aktyvūs rinkos sektoriaus statistiniai vienetai Latgalos regiono rajonuose 2010 metais

	Savarankiškai dirbantys asmenys	Individualieji verslininkai	Komerčinės bendrovės	Ūkininkų ir žuvininkystės ūkiai	Fondai ir bendrijos	Valstybės biudžetinės įstaigos	Savivaldybių biudžetinės įstaigos
Latgala	8921	1344	3971	2795	728	31	157
Daugpilis	1754	509	1719	11	183	11	30
Rēzeknē	774	187	753	15	85	7	12
Agluonos sritis	87	11	16	64	11	1	6
Baltinavos sritis	44	2	9	33	2	-	3
Balvų sritis	614	59	153	203	44	-	5
Ciblos sritis	186	11	19	65	6	-	2
Dagdos sritis	359	35	41	121	22	1	13
Daugpilio sritis	602	48	154	300	50	1	-
Ilūkstēs sritis	235	20	55	146	13	1	2
Kraslavos sritis	481	126	130	177	47	-	30
Lyvanų sritis	443	70	165	195	34	-	3
Ludzos sritis	410	97	143	79	35	2	2
Preiļių sritis	467	54	146	169	41	1	3
Rēzeknēs sritis	968	52	237	548	75	2	31
Riebiņių sritis	363	9	29	190	15	-	2
Rugaių sritis	159	3	16	78	10	-	2
Varkavos sritis	171	2	5	135	7	-	2
Viliakos sritis	237	13	27	86	19	1	3
Vilianų sritis	166	11	78	55	12	1	2
Zilupēs sritis	70	7	28	16	5	1	2

Šaltinis: SRG011. *Ekonomiškai aktyvūs statistiniai vienetai statistiniuose regionuose, respublikos miestuose ir srityse* (2012)

5 paveikslas

Inovacijų srityje aktyvių ir neaktyvių įmonių skaičius Latvijoje 2006 – 2008 metais

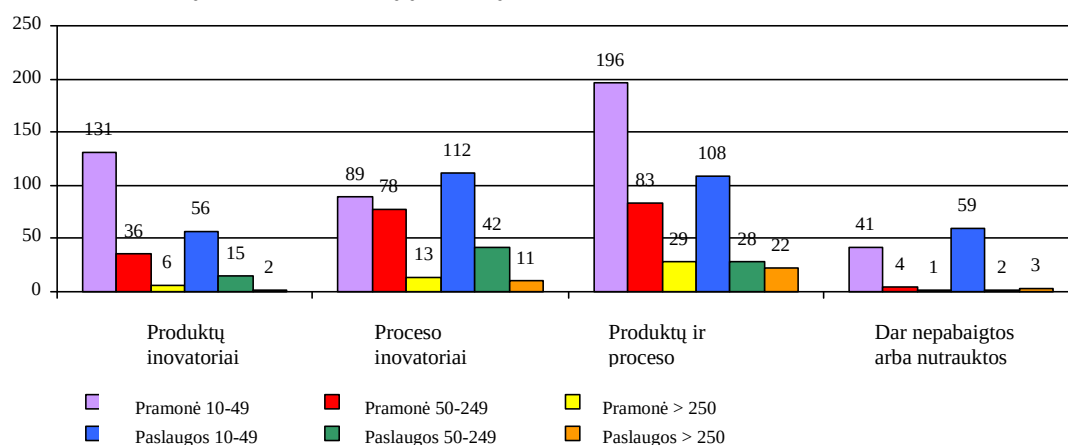
Šaltinis: *Inovacijų srityje aktyvių įmonių skaičius Latvijoje* (2012)

<http://data.csb.gov.lv/DATABASE/zin/lkgad%C4%93jie%20statistikas%20dati/Inov%C4%81cijas/Inov%C4%81cijas.asp>

5 paveiksle pavaizduoti duomenys rodo, kad Latvijoje inovacija plačiau taikoma būtent stambiose įmonėse – 54 % šių verslininkų skaičiaus. Mažose įmonėse inovatyviai aktyvūs buvo tik 14 % verslininkų, vidutinių verslininkų grupėje – 27 % verslininkų. Inovacijų srityje aktyviausios yra įmonės, kurios dirba pramonėje.

6 paveikslas

Inovacijų srityje aktyvių įmonių skaičius Latvijoje 2006 – 2008 metais

Šaltinis: *Inovacijų srityje aktyvių įmonių skaičius Latvijoje* (2012)

<http://data.csb.gov.lv/DATABASE/zin/lkgad%C4%93jie%20statistikas%20dati/Inov%C4%81cijas/Inov%C4%81cijas.asp>

Paslaugų sektoriuje, ypač MVĮ sektoriuje, inovacijų aktyvumas yra palyginti mažas (žr. 5 paveikslas), todėl reiktų patyrinėti šias labai mažas, mažas ir vidutines įmones.

Latgalos regione veikia kelios įmonės, kurios gamina ne tik vidaus rinkai, bet ir eksportuoja savo produkciją. Bendri prekių eksporto kiekiai Latgaloje 2009 metais buvo mažiausi Latvijoje – 125,3 milijonų latų vertės, arba 3,5% viso eksporto kiekio Latvijoje. 2009 metais pagal Ekonomikos ministerijos pateiktą informaciją, iš 100 didžiausių Latvijos eksportuotojų penki yra Latgalos regione registruotos įmonės. Eksportuojami daugiausia metalo apdirbimo gaminiai, lengvosios pramonės gaminiai ir maisto produktai. Pripažįstant, kad esami sektoriai sudaro pagrindą potencialiam ekonomikos augimui, manoma, kad plėtros priemonės turi remtis ne kokiais nors konkrečiais prioritetiniais sektoriais, bet ir įmonių konkurencingumu kaip tokiu, nepriklausomai nuo sektoriaus, nes sektoriuose taip pat su tradiciškai žema pridėtine verte yra įmonės, gaminančios aukštos pridėtinės vertės produkciją, ir atvirkščiai (*Latgalos strategija 2030*, 2010; *Latgalos planavimo regiono Ekonomikos profilis*, 2010).

Siekiant skatinti spartesnę ir produktyvesnę verslo plėtrą, regione sukurta daugiau nei 40 viešųjų ir privačių verslo paramos institucijų. Paramos institucijose kasmet būtinų įgūdžių įgyja ir plėtoja daugiau nei 200 verslininkų. Verslo konsultacinės tarybos ir paramos centrai veikia Latgalos nacionalinės ir regioninės plėtros centruose. Pagrindinis žinių perdavimo šaltinis verslininkams – verslo inkubatoriai (5), technologijų perdavimo kontaktiniai punktai (2) ir technologiniai centrai (5).

Siekiant skatinti inovacinę verslininkų raidą, reikia remti aukštos kvalifikacijos specialistų pritraukimą į MVĮ. Viešasis finansavimas bus motyvuojančio pobūdžio, skatinantis verslininkus investuoti lėšas į naujų darbo vietų kūrimą jauniems aukštos kvalifikacijos specialistams, tai pat padrąsins verslininkus įsitraukti į bendradarbiavimo projektus su aukštosiomis mokyklomis ir mokslinių tyrimų institutais. Labai kompetentingų ir motyvuotų darbuotojų trūkumas riboja verslininkų inovacijų galimybes – verslininkams trūksta išsilavinusių, suinteresuotų darbuotojų, kurie sugebėtų ne tik atlikti tam tikras užduotis, bet ir skirti laiko produktyvumui kelti, naujoms technologijoms išmokyti ir diegti, ruošti naujus produktus ir paslaugas.

Švietimo įstaigų tinklas Latgaloje

Šiuolaikiniame pasaulyje vis didesnis dėmesys kreipiamas žmogui – didžiausiai vertybei. Savo žinios ir sugebėjimais žmogus sukuria naujovių, padedančių padaryti darbo ir gamybos procesą efektyvesnį. Išsilavinusi visuomenė formuojasi mokyklose, aukštosiose mokyklose, keldama kvalifikaciją ir mokydamosi visą gyvenimą, tačiau tai turi formuotis visuose regionuose vienodai.

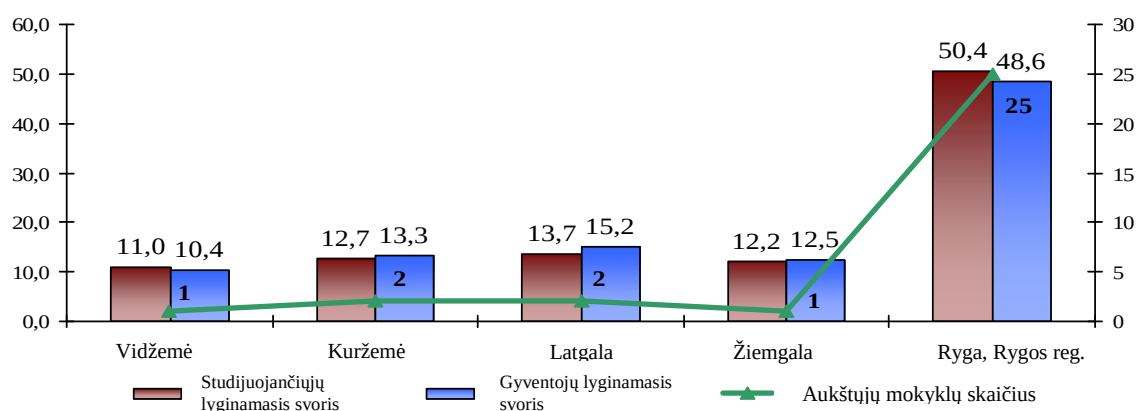
Stiprus aukštųjų mokyklų tinklas, aprėpiantis visą Latvijos teritoriją, užtikrina plėtrą ne tik Rygos regione, bet ir Latvijos regioniniuose centruose. Be to, būtent regioninių aukštųjų mokyklų veikla, aukštojo mokslo įstaigų bendradarbiavimo projektai su nevyriausybinėmis organizacijomis, savivaldybėmis, privataus sektoriaus įmonėmis užtikrina regionų tolygią plėtrą ir perspektyvas, taip pat palaipsniui pajėgia suvienodinti teritorijų plėtos lygį Latvijoje. Tokiam aukštųjų mokyklų tinklui svarbi socialinė ir ekonominė reikšmė regione. Todėl neleistina, kad aukštųjų mokyklų plėtra vyktų stichiškai, neatsižvelgiant į valstybės, regionų ir savivaldybių poreikius.

Vienu iš svarbiausių ekonominio augimo veiksnių Latgaloje pripažįstamas dviejų regioninių aukštųjų mokyklų buvimas – *Daugpilio universitetas* (toliau – DU), kur studijuoja daugiau nei 3 000 ir *Rėzeknės aukštoji mokykla* (toliau – RAM), kurioje bendras studentų skaičius – beveik 2 100.⁷ Taigi dviejose Latgalos regiono aukštosiose mokyklose studijuoja daugiau kaip 5 tūkstančiai jaunuolių. Išskyrus šias dvi paminėtas regionines aukštąsias mokyklas, Latgaloje taip pat veikia kelių aukštųjų mokyklų filialai, pavyzdžiui, Rygos Technikos universiteto Daugpilio mokymų ir mokslo centras. Bendras studentų skaičius Latgaloje – vidutiniškai 13% bendro Latvijos studentų skaičiaus. 2008 metų pradžioje Latgaloje iš viso veikė 2 aukštosios mokyklos ir 17 aukštųjų mokyklų filialų (įskaitant ir DU filialus už Daugpilio ribų).

Studentai iš atitinkamo regiono daugiausia pasirenka aukštąsias mokyklas, esančias arčiausiai savo gyvenamosios vietovės ir todėl DU, RAM, LiepU net iki 80-85% studijuojančio kontingento sudaro atitinkamo regiono gyventojai. Pagal gyventojų skaičių, pats didžiausias filialų skaičius yra Latvijos didžiausiuose miestuose: Daugpilyje veikia 12 aukštųjų mokyklų filialų, Liepojoje, Rėzeknėje ir Ventspilyje – po 6, Jelgavoje ir Jekabpilyje – po 4 filialus kiekviename mieste (žr. 7 paveikslą). Vis dėlto ekonominio efektyvumo ir studijų kokybės požiūriu tokia situacija yra probleminė.

7 paveikslas

Gyventojų ir studijuojančiųjų skaičiaus lyginamasis svoris ir aukštųjų mokyklų skaičius Latvijos regionuose 2009/2010 akademiais metais

Šaltinis: apibendrinta pagal *Latvijos aukštojo mokslo 2009 metais apžvalga (skaičiai, faktai, tendencijos)*, 2010; *Latvijas statistikas gadagrāmata*, 2010, 120 psl.

⁷ DU Studijų skyriaus informacija, RAM informacija: [studentu sadalijums pa studiju programmām](http://www.ru.lv/res/about/stats/studskaitis/stud_sad_pl_2010.doc)
http://www.ru.lv/res/about/stats/studskaitis/stud_sad_pl_2010.doc

Studentų skaičiaus pasiskirstymas regionuose yra lygiavertis regionų gyventojų lyginamajam svoriui. Taip pat panašus aukštųjų mokyklų kiekybinis pasiskirstymas (žr. 7 paveikslą). Aukštosios mokyklos ir jų filialai Latvijoje yra koncentruoti didžiausiuose miestuose: Rygoje, Daugpilyje, Liepojoje, Rēzeknėje, Ventspilyje, Jekabpilyje, Valmieroje. Kuržemės ir kiekviename Latgalos regione yra 2 aukštojo mokslo įstaigos, Žiemgalos ir Vidžemės regionuose yra po vieną aukštąją mokyklą. Iš 34 aukštųjų mokyklų, kurios 2006/2007 studijų metų pradžioje buvo šalyje, 28 veikė Rygos regione.

7 lentelė

**Į pagrindines studijas imatrikuluotų studentų skaičius
priklausomai nuo pretendentų gyvenamosios vietovės 2007 metais**

Rodikliai	Latvijoje	Vidžemė	Kuržemė	Latgala	Žiemgala	Ryga, Rygos raj.
Studijuojančiųjų skaičius	34519	5320	5203	4657	4807	14532
Procentais nuo bendro skaičiaus	100	16	15	13	14	42
Aukštųjų mokyklų skaičius	34	1	2	2	1	28
Aukštųjų mokyklų filialų skaičius	53	10	12	17	10	4
Gyventojų skaičius (2007 m.)	2281305	240 47	306052	354554	284554	1095683
Procentais nuo bendro skaičiaus	100	10,5	13,4	15,5	12,5	48,1

Šaltinis: Latvijos aukštojo mokslo 2006 metais apžvalga (skaičiai, faktai, tendencijos). Švietimo ir mokslo ministerija, Aukštojo išsilavinimo ir mokslo departamentas. <http://izm.izm.gov.lv/registri-statistika/statistika-augstaka/2006.html>

Pagrindiniai Latgalos regiono aukštųjų mokyklų iššūkiai yra susiję su studijų galimybe ir mokslinės veiklos užtikrinimu pagal regiono poreikius. O vienintelė galimybė pasiekti šį tikslą – suprasti regiono poreikius – regionui svarbių ir tradicinių tyrimų ir studijų kryptių išsaugojimas ir plėtra, kitaip tariant, platesnis bendradarbiavimas su savivaldybėmis, regioninėmis įstaigomis, agentūromis, nevyriausybėmis organizacijomis (toliau – NVO) ir verslo atstovais. Būtent tai, kad aukštoji mokykla yra regione „vietoje“, palengvina bendradarbiavimo galimybes su vietos savivaldybėmis, NVO, verslo atstovais. Tai pagerina vietos bendradarbiavimo infrastruktūrą, pilietinę partnerystę ir pilietinės visuomenės raidą Latvijos regionuose. Aukštosios mokyklos regione turi žymiai daugiau galimybių įsteigti ir plėtoti bendrus bendradarbiavimo tinklus su tyrimo organizacijomis, verslo inkubatoriais, MVĮ, tarptautiniais investuotojais į naujas technologijas ir tarptautinėmis aukštųjų technologijų įmonėmis. Aukštosios mokyklos gali bendradarbiauti su verslo sektoriumi, siūlydamos inovatyvius produktus, technologijas, specialistus; o verslininkai galės teikti finansinę paramą – tiek finansuodami mokslą, tiek plėtodami materialinę bazę. Kartu regionų aukštųjų mokyklų, darbdavių ir kitų socialinių partnerių bendradarbiavimo sistemos kūrimas aukštojo mokslo plėtrai planuoti, organizuoti ir prižiūrėti – vienas iš pagrindinių iššūkių.

Iki šiol jau aukštosios mokyklos ir socialiniai partneriai sėkmingai bendradarbiavo ir pozityvių regiono aukštojo mokslo įstaigų, savivaldybių ir verslininkų bendradarbiavimo pavyzdžių yra. Latgalos regioninis universitetas – DU – sėkmingai bendradarbiauja su savivaldybe, Valstybine įdarbinimo tarnyba, regioninėmis nevyriausybėmis organizacijomis, įmonėmis. Daugpilio universitete rengiamos karjeros dienos, susitikimai su vietos savivaldybių vadovais ir vyksta NVO atstovų paskaitos. Daugpilyje formuojami tyrėjų ir verslininkų bendradarbiavimo tinklai – tai reiškia žinių ir praktikos kompleksą. Kaip būdingą

tokio tinklo pavyzdį galima paminėti DU Technologijų perdavimo kontaktinio punkto (TPKP) tinklą. TPKP teikia plataus tyrimų spektro (medžiagų analizė, lazerio mikroskopija, biologiniai tyrimai, sociologiniai tyrimai, vertimai) paslaugas. Tačiau siekiant skatinti spartesnę regionų ir tuo pačiu metu taip pat suvienodinti raidą, šią patirtį reikia vystyti ir papildyti naujomis veiklomis.

Aukštosios mokyklos vaidina svarbų vaidmenį mažinant regioninės plėtros disproporcijas. Aukštos kvalifikacijos specialistų, turinčių mokslo laipsnį, skaičiaus didinimas aukštosioms mokykloms suteiks galimybę iš esmės atnaujinti akademinį personalą, kuris pagerins studijų ir tiriamojo darbo kokybę ir skatins regionų reikmėms būtinų specialistų rengimą. Būtent aukštąjį mokslą atstovaujančios organizacijos gali skatinti regioninių savivaldybių ir darbdavių bendradarbiavimą ir atsakomybę užtikrinant švietimo prieinamumą, sudaro švietimo programų pasiūlymą pagal užimtumą ir socialiai neadaptuotų gyventojų tikslinių grupių teritorinę struktūrą, todėl sumažėja teritoriniai socialiniai ekonominiai regionų skirtumai.

Regioninių aukštųjų mokyklų veikla, aukštąjį mokslą atstovaujančių organizacijų bendradarbiavimo projektai su nevyriausybinėmis organizacijomis, savivaldybėmis, privataus sektoriaus įmonėmis užtikrina regionų lygiavertę plėtrą ir perspektyvas, taip pat palaipsniui gali suvienodinti teritorijų plėtros lygį Latvijoje. Būtent todėl aukštojo išsilavinimo prieinamumas turi būti pagal galimybes įtraukiantis, kad ne tik užtikrintų mokslą Europos ateityje, bet ir kad aukštasis mokslas būtų pagrindas Europos socialinei sanglaudai apskritai ([15] 2007). Panašios nuostatos minimos ir Nacionaliniame plėtros plane 2007 – 2013 metais, kur pabrėžtas požiūris į Latvijos policentrišką plėtrą ([26] 2006).

- **Aukštųjų mokyklų skaičius** 2
- **Aukštųjų mokyklų filialų skaičius** 17
- **Profesinio mokymo įstaigų skaičius** 15

UTENOS REGIONAS

Utenos regionas (Utena county) yra svarbus kultūros, švietimo ir industrijos (maisto ir lengvosios pramonės) centras Lietuvoje. Palanki geografinė padėtis užtikrina ekonominės veiklos diversifikaciją – regiono gyventojai aktyviai bendradarbiauja visuose svarbiuose ekonomikos sektoriuose. Pagal gyventojų skaičių Utenos regionas yra mažiausias šalyje.

Teritorija	7,2 tūkst.km ² (11 % Lietuvos ploto)
Administracinis centras	Utena
Didžiausi miestai	Utena, Zarasai, Visaginas, Ignalina, Molėtai, Anykščiai
Gyventojų skaičius	172 500 (5,1% Lietuvos gyventojų)
Kaimuose gyvena	41 %
Gyventojų tankumas km²	24 žm./ km ²

8 paveikslas

Lietuva ir Utenos regionas

Šaltinis: Portrait of the Regions of Lithuania http://regionai.stat.gov.lt/start_en.html

Verslo analizė Lietuvoje ir Utenos regione

Nuo 2005 metų Lietuvoje nuolat auga ekonomiškai aktyvių rinkos vienetų skaičius ir 2012 metais jį sudarė 83 624 ūkiniai vienetai. O Utenos regione jų yra 2 703 vienetai, arba 3,2 % bendro įmonių skaičiaus Lietuvoje (žr. 8 lentelę).

8 lentelė

**Ekonomiškai aktyvių rinkos sektoriaus statistinių vienetų
skaičius tūkstančiui gyventojų 2006 – 2012 metais**

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Lietuva	73344	76516	81376	84574	83202	86987	83624
Alytaus regionas	2880	3001	3181	3234	3130	3362	3188
Kauno regionas	14771	15551	16287	16989	16847	17661	17121
Klaipėdos regionas	8734	9306	9992	10403	10254	10570	10036
Marijampolės regionas	2850	2904	2986	3004	2964	3021	2889
Panevėžio regionas	6127	5921	6105	6227	5952	6141	5720
Šiaulių regionas	6297	6359	6625	6825	6665	7004	6750
Tauragės regionas	1823	1863	1994	2037	1973	2079	1960
Telšių regionas	3006	3039	3207	3312	3260	3322	3202
Utenos regionas	2710	2753	2852	2873	2811	2941	2703
Vilniaus regionas	24146	25819	28147	29670	29346	30886	30055

Šaltinis: Number of economic entities in operation by size class of enterprises, administrative territory and year
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectTable/omrade0.asp?Subjectcode=S4&PLanguage=1&Shownews=OFF&tree=false> (2012-01-10)

Apžvelgus Utenos regiono ekonominio aktyvumo rodiklius, darytina išvada, kad daugiausia įmonių Utenos regione buvo Anykščių savivaldybėje (470, arba 17,4 % bendro įmonių regione skaičiaus), o mažiausia – Ignalinoje (253 įmonės ir atitinkamai 9,4 %) (žr. 9 lentelę).

9 lentelė

**Ekonomiškai aktyvių rinkos sektoriaus statistinių vienetų
skaičius Utenos regiono savivaldybėse 2006 – 2012 metais**

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Utenos regionas	2710	2753	2852	2873	2811	2941	2703
Anykščių sav.	478	506	510	502	483	503	470
Ignalinos sav.	254	259	261	268	271	281	253
Molėtų sav.	382	361	374	388	376	399	374
Utenos sav.	873	901	930	934	920	939	857
Visagino sav.	432	428	469	471	463	489	441
Zarasų sav.	291	298	308	310	298	330	308

Šaltinis: Number of economic entities in operation by size class of enterprises, administrative territory and year
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectTable/omrade0.asp?Subjectcode=S4&PLanguage=1&Shownews=OFF&tree=false> (2012-01-10)

Kaip matyti žemiau pateikiamoje lentelėje, daugiausia Utenos regiono įmonių dirba mažmeninėje ir didmeninėje prekyboje ir paslaugų srityje. Lietuvoje ir už jos ribų gerai žinomos tokios regiono įmonės: *Utenos trikotažas*, *Švyturys-Utenos alus*, *Utenos Mėsa*, atstovaujančios tekstilės pramonei, maisto pramonei ir statybinių medžiagų gamybai (žr. 10 lentelę).

10 lentelė

**Ekonomiškai aktyvūs rinkos sektoriaus statistiniai vienetai skirstant
pagal pagrindines veiklos rūšis 2011 metais**

	Iš viso	(A) Žemdirbystė, miškininkystė ir žuvininkystė	(B,C) Gamyba	(D,E) Aplinka ir energetika	(F) Statyba	(G) Prekyba	(H-J, L-N) Paslaugos	(K) Finansų ir draudimo veiklos
Lietuva	86987	1655	7142	666	6594	22420	23003	674
Alytaus regionas	3362	90	292	23	219	771	735	17
Kauno regionas	17661	269	1677	138	1316	4898	4290	136
Klaipėdos regionas	10570	195	865	82	939	2467	3210	62
Marijampolės regionas	3021	105	242	34	117	868	564	11
Panevėžio regionas	6141	187	621	39	325	1632	1175	20
Šiaulių regionas	7004	288	680	41	430	1784	1354	49
Tauragės regionas	2079	72	202	35	95	635	367	14
Telšių regionas	3322	119	281	36	308	901	695	21
Utenos regionas	2941	99	255	38	224	654	553	10
Vilniaus regionas	30886	231	2027	200	2621	7810	10060	334

Šaltinis: Number of economic entities in operation at the beginning of the year.

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectTable/omrade0.asp?Subjectcode=S4&PLanguage=1&Shownews=OFF&tree=false> (2012-01-10)

Lietuvos statistikos biuro duomenimis, grupėse pagal dydį Utenos regione daugiausia labai mažų ir mažų ekonomiškai aktyvių rinkos statistinių vienetų, tai yra 73 %, o stambios įmonės sudaro 0,8 % bendro įmonių skaičiaus (žr. 11 lentelę).

11 lentelė

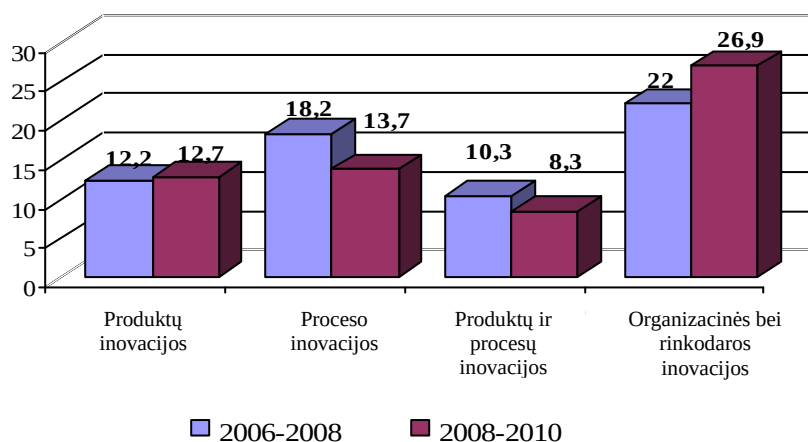
**Ekonomiškai aktyvūs rinkos sektoriaus statistiniai vienetai regionuose
grupėse pagal dydį, 2012 metais**

Regionas	Iš viso	Labai mažos	Mažos	Vidutinės	Stambios
Lietuva	83624	65492	13711	3966	455
Alytaus regionas	3188	2493	506	176	13
Kauno regionas	17121	13314	2913	804	90
Klaipėdos regionas	10036	8014	1564	412	46
Marijampolės regionas	2889	2189	515	172	13
Panevėžio regionas	5720	4514	891	289	26
Šiaulių regionas	6750	5143	1204	375	28
Tauragės regionas	1960	1455	385	115	5
Telšių regionas	3202	2453	556	177	16
Utenos regionas	2703	2071	432	184	16
Vilniaus regionas	30055	23846	4745	1262	202

Šaltinis: Number of economic entities in operation by size class of enterprises, administrative territory and size class of enterprises <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectTable/omrade0.asp?Subjectcode=S4&PLanguage=1&Shownews=OFF&tree=false> (2012-01-10)

9 paveikslas

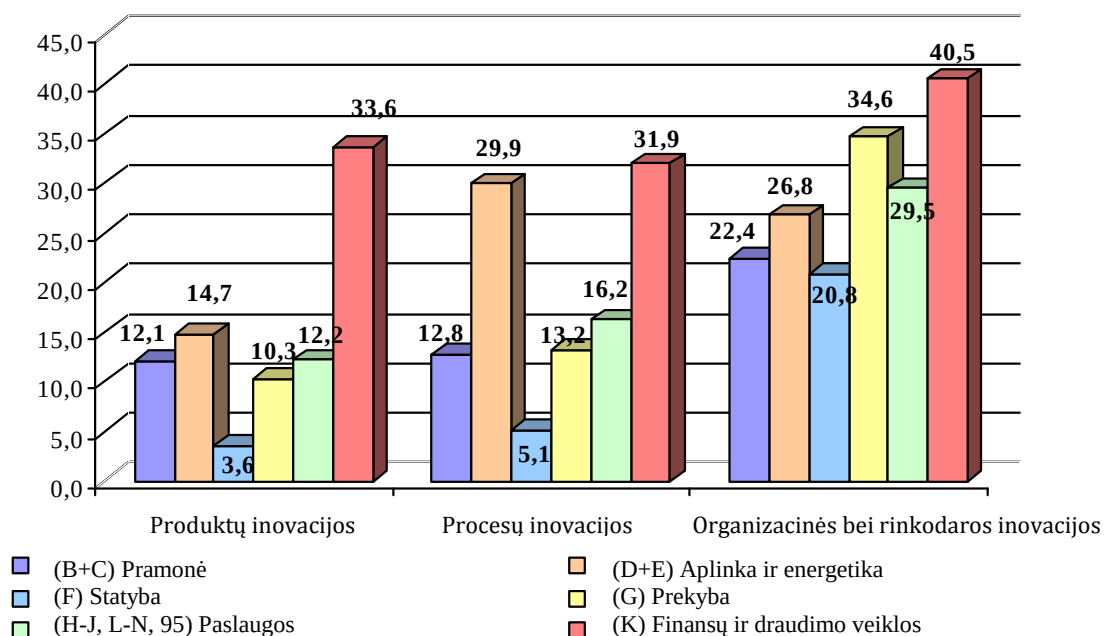
**Inovacinių įmonių skirstymas pagal inovacijų rūšis Lietuvoje
2006 – 2008 metais ir 2008 – 2010 metais, %**

9 paveiksle pavaizduoti duomenys rodo, kad Lietuvoje labiau vykdomos būtent organizatorinės ir rinkodaros inovacijos – 22-27% šių įmonių skaičiaus. O sektoriuose patys aktyviausios inovacijų srityje – įmonės, užsiimančios finansų ir draudimo veikla, prekyba, ir įmonės, teikiančios paslaugas (žr. 10 paveikslą).

10 paveikslas

**Inovacinių įmonių skirstymas pagal inovacijų rūšis sektoriuose Lietuvoje
2008 – 2010 metais, %**

Švietimo įstaigų tinklas Utenoje

Utenos regione veikia 6 profesinio mokymo įstaigos (*vocational schools*), kuriose studijuoja daugiau nei 2,5 tūkstančių studentų. Profesinio mokymo įstaigoms atstovaujama visuose regiono rajonuose, išskyrus Ignalinos rajoną. Didžiausios profesinio mokymo įstaigos yra Visagino technologinis ir verslo profesinio mokymo centras ir Utenos regioninis profesinio mokymo centras. Tik viena mokslo įstaiga – Utenos kolegija – užtikrina aukštąjį neuniversitetinį regiono gyventojų išsilavinimą.

- **Aukštųjų mokyklų skaičius** 0
- **Aukštųjų mokyklų filialų skaičius** 0
- **Kolegijų ir profesinio mokymo įstaigų skaičius** 7

UOMENŲ IR ANKSČIAU ATLIKTŲ TYRIMŲ APŽVALGA

Tyrimams suprasti pirmiausia dėmesys buvo sutelktas į tyrimus, atspindinčius verslo situaciją Latvijoje ir Lietuvoje. Latvijoje įvairiapusių verslo tyrimus, verslo ir tyrėjų bendradarbiavimo srityje yra atlikusios: Gerovės ministerija (pagal GM ESF nacionalinę programą „Darbo rinkos tyrimai“), Valstybinė įdarbinimo agentūra, Latvijos investicijų ir plėtros agentūra, Latvijos aukštosios mokyklos, atskiros savivaldybės.

Gerovės ministrija (pagal GM ESF nacionalinę programą „Darbo rinkos tyrimai“) 2005 – 2007 metais prižiūrėjo tokių projektų, susijusių su tyrimo tema, diegimą:

1. *Darbo rinkos tyrimas ūkio sektoriuose* (ESF tyrimas).
2. *Darbo rinkos paklausos ilgalaikio prognozavimo sistemos tyrimas ir tobulinimo galimybių analizė* (ESF tyrimas).
3. *Darbo rinkos problemos regionuose* (ESF tyrimas).
4. *Profesinio ir aukštojo mokslo programų atitiktis darbo rinkos reikalavimams* (2007) (ESF tyrimas).

Darbo rinkos tyrimo ***Profesinio ir aukštojo mokslo programų atitiktis darbo rinkos reikalavimams (2007)*** pagrindiniai rezultatai apibūdina Latvijos profesinį ir aukštąjį mokslą kaip nutolusį nuo darbo rinkos. Tyrimo rezultatai rodo, kad apskritai jau labai dažnai esamų verslininkų netenkina švietimo sistemos parengti specialistai, pasiruošę įsitraukti į darbą, nes jų profesinis parengimas nepakankamas. Kaip vieną iš pagrindinių problemų darbdaviai pažymi nepakankamus praktinius įgytos specialybės įgūdžius. Profesinį išsilavinimą ir profesinį vidurinį išsilavinimą įgijusių darbuotojų praktiniai įgūdžiai netenkina darbdavių maždaug 65 % atvejų, aukštąjį išsilavinimą įgijusiųjų – 53 % atvejų. Prieštaravimų aukštojo mokslo programų absolventų teoriniam parengimui darbdaviai turi 11 % atvejų. Tai patvirtina, kad Latvijos mokymo įstaigos teikia nepakankamai profesinių, ypač praktinių, įgūdžių. Taip pat tada, jeigu mokymo programa teikia gerų praktinių kokios specialybės įgūdžių, šio momento greitai besikeičiančiomis sąlygomis įgūdžiai greitai pasensta ir būtina įgyti vis naujų praktinių įgūdžių. Dažnai pažymima, kad akademinį išsilavinimą įgiję absolventai turi nepakankamai praktinių įgūdžių, o profesinį išsilavinimą įgijusieji turi geresnių praktinių įgūdžių, tačiau jiems trūksta teorinių žinių apie vykstančius procesus.

Tyrimo ***„Žmogiškųjų išteklių kaip darbo jėgos prieinamumo analizė Rytų Latgalos darbo rinkoje socialiniu ekonominiu aspektu“*** metu duotuose interviu stambių Daugpilio gamybos įmonių atstovai pažymėjo, kad bendradarbiauja su mokymo įstaigomis sudarant būtinas profesinio mokymo programas bei rengiant techninius specialistus, taip pat siūlo didesnę darbo užmokestį ir įvairias lojalumą motyvuojančias programas kvalifikuotiems darbuotojams pritraukti.

Taip pat pagal tyrimą atlikta Daugpilio ir Daugpilio rajono įmonių atstovų (sprendimų priėmėjų personalo atrankos klausimais) apklausa rodo, kad Latgalos darbo rinkoje apskritai šiuo metu didžiausia kvalifikuotų darbo vykdytojų, iš kurių aukštesnės profesinės kvalifikacijos nereikalaujama, paklausa.

2011 metų lapkritį – gruodį buvo atlikta Latvijos universitetų (Latvijos Universiteto, Rygos Stradinio universiteto, Rygos technikos universiteto, Latvijos žemės ūkio universiteto, Liepojos universiteto ir Daugpilio universiteto) absolventų apklausa. Jos metu buvo išaiškinti

įvairūs klausimai apie respondentų įgytą išsilavinimą, planai dėl tolesnių studijų, taip pat dėl absolventų veiklos darbo rinkoje. Absolventų apklausos rezultatai parodė, kad iš tų absolventų, kurie šiuo momentu nėra nei darbdaviai, nei savarankiškai dirbantieji, šiek tiek daugiau nei 1/10 planuoja pradėti savo verslą per ateinančius trejus metus.

Apklausos dalyviai darbdaviai, apibūdindami savo įmonių bendradarbiavimą su universitetais, dažniausiai nurodė, kad užtikrina praktikos vietas – iš viso 29 % verslininkų nurodė, kad tai daro „*labai dažnai*“, „*dažnai*“ ar „*reguliariai*“. Antra dažniau minėta bendradarbiavimo su universitetais forma buvo darbuotojų kvalifikacijos kėlimas – tai dažnai arba reguliariai vykdo 26 % verslininkų, trečia – darbuotojų pritraukimas iš aukštųjų mokyklų (25 %), o ketvirta – žinių perdavimas, inovacijos (24 %). Tačiau nurodytina, kad didesnė apklaustųjų dalis pažymėjo, kad jų įmonės tokiu būdu su universitetais bendradarbiauja retai (23 % – 26 %) arba nebendradarbiauja niekada (39 % – 44 %). Be to, didesnė respondentų dalis nurodė, kad jų įmonės niekada nebendradarbiavo vykstant studijų procesui (55 %), nefinansavo tyrimų, dirbdami kartu tyrimų projektuose (60 %), nedalyvavo universiteto karjeros dienų renginiuose (64 %), ar nebuvo užtikrinę stipendijas ir nebuvo mecenatai (70 %). Tiesa, 67 % apklaustųjų šioje grupėje nurodė, kad norėtų toliau bendradarbiauti su universitetais.

Paprašyti išvardyti būdus, kaip jie norėtų tai daryti, dažniausiai respondentai nurodė, kad sutiktų užtikrinti praktikos vietas (18% iš tų, kurie užsiima verslu), vesti paskaitų kursus, kviestinių dėstytojų paskaitas (17%) ar patys tęsti studijas, lavintis (16%). Kitos bendradarbiavimo rūšys vardintos rečiau – 9% norėtų dalyvauti keičiantis patirtimi, žiniomis, 8% respondentų sutiktų įsitraukti į tyrimų, tiriamųjų projektų vykdymą, 8% norėtų, kad jų darbuotojais įmonėje/-ėse taptų studentai, taip pat minėti kiti bendradarbiavimo būdai. Kitas bendradarbiavimo galimybes minėjo mažiau nei 5% (*Latvijos Universitetų asociacijos projektas „Universitetų indėlis į Latvijos ūkį“* 2011).

Tyrimo „*Latvijos progresas verslumo ugdymo plėtroje po įstojimo į Europos Sąjungą*“ (tyrimo autorė V. Bikšė) (2009) duomenys rodo, kad, palyginus su kitomis ES šalimis, Latvijoje tų, kurie norėtų tapti savarankiškai dirbančiasiais, yra 50% apklaustųjų. Apskritai Latvijoje mokant verslo ir formuojant verslumą pastebimas nedidelis progresas. Aukštojo mokslo sistemoje, siekiant skatinti Verslo kompetencijos vystymą, įgyvendindama daugybę priemonių.

Taigi Latvijoje visuose švietimo sistemos lygiuose vyksta įvairios veiklos, taip pat pavienės institucijos, bendradarbiavimo partneriai ar vietos valdžia įgyvendina daugelį priemonių ir iniciatyvų, kad jaunąją kartą paruoštų pradėti verslą. Pasiūlymuose nurodyta, kad valstybiniu lygiu ir regionuose reikėtų sukurti *Verslumo ugdymo skatinimo tarybą*, siekiant formuoti glaudesnę ryšį su švietimo įstaigomis, įmonėmis ir vyriausybėmis institucijomis, taip pat su pagrindinių gamybos sektorių vadovaujančiais mokslininkais ir specialistais.

DU Socialinių mokslų fakulteto (SMF) atlikto tyrimo „*Latvijos švietimo sistemos ekonominio efektyvumo didinimo aspektai*“ (ŠMM 2008) metu buvo išaiškintos Latgalės regiono aukštųjų mokyklų ekonomikos ir verslo studijų programų absolventų pozicijos darbo rinkoje, taip pat kliūtys, susijusios su patekimu į darbo rinką ir įsitraukimu į verslo organizavimą ir valdymą. Iš viso tik 42 % apklaustųjų galvoja pradėti verslą (planuoja tai daryti ar taip pat neatmeta tokios galimybės).

Apskritai DU ir RAM absolventai dirba pagal aukštojoje mokykloje įgytą išsilavinimą – ekonomikos ir vadybos srityje. Vis dėlto daugiausia apklaustų absolventų dirba valstybinėse ir savivaldybių institucijose, o absolventai, dirbantys privačiame sektoriuje, daugiausia atstovauja tik kai kuriems sektoriams: finansų tarpininkavimo ir nekilnojamojo turto,

informacinių technologijų, transporto ir ryšių sričiai. Apibendrinant respondentų išsakytas problemas ir kliūtis verslui pradėti dažniausiai minėtas veiksnius, trukdantis pradėti verslą – idėjų trūkumas ir apklaustųjų nepasitikėjimas savo jėgomis.

Tyrime „*Latvija. Tautos raidos apžvalga. Veiknumas regionuose*“ (2005) trečias skyrius „Veiknumas – savo ir visuomenės naudai“, tiriant ekonominį, visuomeninį politinį ir kultūrinį veiknumą regionuose, nustato, kad gyvenamosios aplinkos ir ūkinės veiklos galimybės Latvijos regionuose iš esmės skiriasi. Teritorijos pastebimai skiriasi nevienodu ekonominiu vystymusi ir ūkine veikla, įdarbinimo ir nedarbo lygiu, gyventojų pajamų lygiu, socialinio ir kultūrinio gyvenimo sąlygomis.

Dažnai situacijai regionuose iš esmės turi įtakos sektoriaus ir ypač atskirų įmonių plėtros planai. Daugelyje ūkio sektorių (pavyzdžiui, medžio apdirbimo, pieno perdirbimo) stambių įmonių plėtros planai viršija regionų mastus. Vieno regiono ekonominei veiklai iš esmės gali turėti įtakos kito regiono ekonominis veiknumas, ypač tada, jeigu susiformuoja įmonių tinklai. Verslo ir įdarbinimo srityje geras pavyzdys – AB „Latvijos Finieris“. Ši medžio apdirbimo bendrovė – vienas iš didžiausių darbdavių privačiame sektoriuje ir taip pat vienas iš didžiausių mokesčių mokėtojų į valstybės biudžetą. Nors bendrovė turi bazę Rygos regione, jai visiškai ar iš dalies priklauso įmonės ir kituose Latvijos regionuose (medžio apdirbimo gamyklos Rygoje ir Rēzeknės rajone, medelynas Krimuldos valsčiuje, įrenginiai Ludzos ir Liepojos miškų ūkiuose).

RAB „Verems“ – viena iš didžiausių šio tinklo gamyklų (50% priklauso AB „Latvijos Finieris“). Ji yra Rēzeknės pusėje ir yra didžiausias darbdavys rajone (įdarbina daugiau nei 500 darbuotojų) ir pagamina 25 000 m³ medienos per metus. AB „Latvijos Finieris“, taip pat pritraukiant ES lėšų, suplanavo Rēzeknės rajone pastatyti naują, dar pajėgesnę gamyklą (planuojamas pajėgumas – apie 60 000 m³ medienos) – taip vietos gyventojams atsiras naujų darbo vietų (www.finieris.com).

Leidime „*Zinātne, pētniecība un inovācija Latvijas izaugsmei*“ („*Mokslas, tyrimas ir inovacija Latvijos augimui*“), (2007) apibendrinti atskiri straipsniai mokslo plėtros klausimais įvairiuose sektoriuose, taip pat straipsniai apie mokslo prioritetus, žinių perdavimo patirtį ir galimybes.

Reguliariai atliekamų *VIA (Valstybinės įdarbinimo agentūros) darbdavių apklausų* (pvz., 2008-01-15 – 2008-02-15 ir 2006-10-16 – 2006-11-17.) rezultatai rodo, kad maždaug pusės (iš 955 apklaustų) įmonių per pastaruosius 6 mėnesius prekių / paslaugų paklausa buvo pastovi, panašus įmonių lyginamasis svoris pastovios prekių / paslaugų paklausos tikisi ir per ateinančius 6 ir ateinančius 6-12 mėnesių. Tokių tyrimų tikslas – įvertinti darbo rinkos paklausos plėtros tendencijas rajonų, regionų ir valstybės lygiu, skirstant pagal profesijas ir pagrindines profesijų grupes, taip pat darbdavių norus bei reikalavimus įdarbinimo srityje.

Nordea vitametr – verslo gyvybingumo matavimas nustato Latvijos įmonių konkurencingumą. 2011 metų birželio tyrimo rezultatai rodo, kad apskritai pagal Latvijos įmonių konkurencingumo tyrimo rezultatus Latvijos verslininkai turi gana didelį potencialą daug aktyviau ir efektyviau panaudoti įvairias verslo konkurencingumą skatinančias priemones: ypač atskirų verslo strategijų ir komunikacijų tinklų. Tačiau, atsižvelgiant į didesnės dalies Latvijos verslininkų gebėjimą uždirbti, taip pat orientavimąsi į eksporto rinkas ir palyginti efektyvų darbuotojų ir fizinių resursų naudojimą, tyrimo rezultatai teikia pagrįstą vilčių, kad Latvijos įmonės vystosi teisinga kryptimi.

Inovacijos šiame tyrime apibrėžtos kaip verslo strategijos sudedamoji dalis. Taip pat sėkmingai verslo strategijai įgyvendinti ir kartu taip pat konkurencingumui didinti be įmonės vidaus resursų labai svarbią reikšmę turi ir tai, kiek daug įmonė gali pritraukti įvairių resursų iš šalies. Dažnai šių resursų įgyjama nemokamai ar palyginti nedaug investavus finansų ar laiko. Tokių įmonių konkurencingumą skatinančių resursų pavyzdžiai: tai gali būti informacija, kurią įmonės gali gauti iš tiekėjų, klientų, taip pat konkurentų; bendradarbiavimas su verslo skatinimo organizacijomis, pavyzdžiui, naujų kontaktų ar produkcijos realizavimo rinkų generavimas, bendradarbiavimas su universitetais ir mokslinių tyrimų institutais, siekiant plėtoti naujus, inovacinius produktus ir paslaugas ir pan.

Tyrimo metu buvo išsamiai įvertinti ir komunikacijų tinklai – vienas iš konkurencingumą skatinančių resursų. Pagal tyrimo rezultatus, ypač neaktyviai Latvijos įmonės bendradarbiauja su verslo laboratorijomis (1,6 iš 7), universitetais ir mokslinių tyrimų institutais (1,4 iš 7). Šias įstaigas potencialiai galėtų panaudoti kaip resursą inovacinių, konkurencingų produktų ir paslaugų diegimui; bendradarbiaujant su valstybinėmis (1,9) ir nevyriausybinėmis verslo skatinimo organizacijomis (1,7), kuriomis galėtų pasinaudoti ne tik tam, kad turėtų įtakos verslo politikos procesams šalyje, bet ir kad plėstųsi užsienio šalių rinkose.

O pagal Latvijos įmonių konkurencingumo tyrimo rezultatus, Latvijos įmonių inovatyvumo bendras rodiklis svyruoja nuo 3,4 – įmonių pajėgumo kurti naujus, unikalius gamybos procesus ir metodus atžvilgiu, taip pat atlikti reikšmingus produktų ir paslaugų pokyčius produktos, iki 3,9 – naujų produktų ar paslaugų diegimas (1-7 skalė, kur 7 – inovacinė įmonė)

Pranešimo „*Making Progress and Economic enhancement a Reality for SMEs*“, National Report for Latvia (Progreso ir ekonomikos gerinimas – MVĮ realybė, Nacionalinis pranešimas apie Latviją) (2011). Pranešimo tikslas – pateikti gilesnę MVĮ rodiklių analizę, taip pat išaiškinti jų poreikius bei ribojimus inovacijų raidoje ir bendradarbiavimo procese su tyrimo ir technologijų centrais. Tyrimo metu pabrėžta, kad Latvijos P&A sistemos esminis trūkumas – maža pasiūla verslo poreikiams, taip pat apskritai mažas privatus P&A finansavimas. Taip pat pabrėžtas įmonių mažas imlumas ir fundamentaliųjų tyrimų reikšmės ir turinio nesupratimas, kurie pavieniuose sektoriuose yra konkurencingi tarptautiniu mastu.

Apžvelgus „***Changing Roles of Universities in Developing Entrepreneurial Regions: The case of Finland and the US***“ (Universitetų vaidmens kaita verslo regionų plėtroje: Suomijos ir JAV atvejai) (Chakrabarti, Rice, 2003) tyrimą, galima daryti išvadą, kad autoriai identifikuoja keturias gamybos – universiteto bendradarbiavimo formas: paramą tyrimui, kooperacinį tyrimą, žinių perdavimą ir technologijų perdavimą.

Tyrimo „***Higher education institutions as drivers of regional development in the Nordic countries***“ (Aukštojo mokslo įstaigos kaip regioninės plėtros varomoji jėga Šiaurės šalyse) (Hedin S., 2009) metu buvo nustatyti keli geros praktikos pavyzdžiai aukštojo mokslo įstaigų bendradarbiavimui su vietos verslo aplinka. Pavyzdžiui, aukštojo mokslo įstaiga gali veikti kaip platforma tinklams formuoti, tai toliau būtų galima plėtoti pagal regiono rinkodaros programą, taip pat regiono patrauklumui didinti, išorės investuotojams pritraukti. Taip pat aukštoji mokykla galėtų būti infrastruktūros centras (*hub*), kuris skatina įsitraukusiųjų šalių sąveiką: valstybinių ir savivaldybės organizacijų, aukštųjų mokyklų, verslininkų, ir yra skirtingų universitetų ir verslo „pasaulių“ žinių tarpininkas.

Panašios taip pat ***Interaction between higher education institutions and their surrounding business environment - Six Nordic case studies*** (*Sąveika tarp aukštojo mokslo įstaigų ir aplink jas esančios verslo aplinkos – šešių situacijų analizė Šiaurės šalyse*) (Hedin S., Jóhannesson H., Steineke J.M., Niinikoski E.R., Smas L., Olsen L.S. (2009) tyrimo išvados.

Pagrindinis šių siūlomų atvejų (*case study*) tikslas buvo iliustruoti Šiaurės šalių aukštųjų mokyklų ir verslo aplinkos bendradarbiavimo patirtį. Tyrime siūlomi 3 požiūriai, apibūdinantys žinių perdavimo procesą (Reglab 2006): išsilavinimas ir mokymasis visą gyvenimą, verslo formavimas ir verslo veikla, taip pat bendradarbiavimas tiriant ir vystant. Be to, *case study* akcentuotos aukštųjų mokyklų galimybės užtikrinant regioninę plėtrą ir gerinant vietos verslo aplinką. Tyrimas pagrįstas dokumentų analizės metodu ir tikslinių grupių interviu.

Pranešimas ***Sustainable Production through Innovation in SMEs. Country report for Lithuania (2010)*** (*MVĮ inovacijų skatinama tvari gamyba. Valstybės pranešimas apie Lietuvą, 2010*) pateikia nuomonę apie MVĮ sektorių ir poreikius, vystant ir diegiant programą *Inovacijos tvariai gamybai*. Lietuvos MVĮ patirtis rodo, kad yra labai svarbūs vidiniai barjerai, pavyzdžiui, informacijos trūkumas, žmoniškųjų išteklių kompetencija. Taip pat pabrėžiami išoriniai barjerai eko inovacijų diegimo ir plėtros procese.

Tyrimo ***A demand for innovation support in small and medium sized enterprises in the Baltic sea region***. (*MVĮ inovacijų paramos paklausa Baltijos jūros regione*) (Olczyk 2011) tikslas buvo analizuoti aktualią MVĮ inovacijų paklausą. Tyrimo atranką sudarė 542 įmonės iš 9 Baltijos jūros šalių. Rezultatas – buvo identifikuotas inovacijų intensyvumas, diegimo savitumai ir nustatyta, kad populiariausios yra rinkodaros ir produkto inovacijos. Buvo išaiškinta, kad inovacijų aplinka pagrįsta įmonių vidinės kultūros atvirumu, ir daroma išvada, kad užtikrinant įmonių ir T&P sektoriaus bendradarbiavimą lyderio pozicijas turi aukštosios mokyklos, be to, nustatytas palyginti didelis bendradarbiavimo intensyvumas: lyginamasis svoris įmonių, kurios bendradarbiauja su T&P Vokietijoje, yra 50 %, Norvegijoje – 64 %, Lietuvoje – 75 %, Rusijoje – 90 %. Didesnė įmonių dalis įžvelgia tokius barjerus, kurie trukdo bendradarbiauti su mokslinių tyrimų institucijomis: neefektyvus resursų paskirstymas, išorės finansavimo nepasiekiamumas, taip pat sunkumai inicijuojant bendradarbiavimą, T&P susidomėjimo stoka. Verslininkai iš esmės yra suinteresuoti vesti periodinius mokymus ir darbo grupėse diegti inovacinius projektus, vesti informacinius seminarus aktualizuojančius specifines inovacijų rūšis, tačiau MVĮ nemato potencialios naudos iš bendradarbiavimo su mokslinių tyrimų institucijomis.

Pranešimo ***Making Progress and Economic enhancement a Reality for SMEs -End users (SMEs and stakeholders) needs, requirements and feedback to overcome barriers for innovation activities. National report for Lithuania*** ([33] (2011) tikslas – pateikti gilesnę MVĮ rodiklių analizę, išsiaiškinti jų reikmes bei ribojimus plėtojant inovacijas, taip pat bendradarbiavimo proceso metu su tyrimo ir technologijų centrais. Tyrime pabrėžiama, kad didesnė Lietuvos MVĮ dalis yra aktyvios tyrimo ir technologinės plėtros srityje. Svarbus veiksnys kliūtims mažinti bendradarbiaujant su P&A sektoriumi, pasak respondentų, padidėjęs tinklo intensyvumas su visomis įtrauktomis šalimis.

Comprehensive Analysis of Programmes and Initiatives in Lithuania that Assist the Collaboration Between Science and SME [59] (Ziegenbalg C., Munteanu O. (LUH) 2010). Pranešimo tikslas – užtikrinti platformą nacionalinei MVĮ ir P&A paramos programos analizei. Tyrimas pagrįstas antriniu tyrimu (desk research) ir interviu. Tyrimo eigos metu buvo įvertintos kontekstinės ribos, pagal kurias programa pradeda savo veiklą. Interviu metu

išsamiau buvo tiriamos MVĮ paramos veiklos Lietuvoje. Tyrime daroma išvada, kad akademinų ir industrinių sektorių bendradarbiavimas yra minimalus dėl įvairių aplinkybių. Be to, privačios išlaidos T&P Lietuvoje nėra pakankamai efektyvios, kad užtikrintų sėkmingą bendradarbiavimą su akademinė aplinka.

TYRIMO METODOLOGIJA

<u>Tikslinė tyrimo grupė:</u>	verslininkai – Latgalos (Latvijoje) – Utenos (Lietuvoje) pasienio regiono 200 Latvijos ir Lietuvos verslininkų (N=158+42) anketavimas, tyrėjai – Latgalos (Latvijoje) – Utenos (Lietuvoje) pasienio regiono 14 Latvijos ir Lietuvos tyrėjų (N=10+4) interviu, taip pat 20 Latvijos ir Lietuvos tyrėjų (N=10+10) focus grupių diskusijų, aukštosios mokyklos – Latgalos (Latvijoje) – Utenos (Lietuvoje) pasienio regiono 20 studijų programų (N=7+3) atitikties vertinimas pagal atitinkamos šalies Projekto teritorijos regiono poreikius.
<u>Geografinė teritorija:</u>	Latgalos (Latvijoje) ir Utenos (Lietuvoje) regionas
<u>Tyrimo metodai:</u>	anketavimas ir interviu latvių, lietuvių, anglų arba rusų kalba pagal respondento pasirinkimą (didesnio respondentų pasiekiamumo tikslu verslininkams taip pat buvo siūloma galimybė anketą užpildyti elektroniniu būdu portale <i>visidati.lv</i>); focus grupių diskusijos tyrėjų aplinkoje
<u>Tyrimo atrankos imtis:</u>	200 tikslinę grupę atitinkantys respondentai kiekybiniame tyrime, 14 tyrėjų kiekybiniame tyrime ir 20 dalyvių keturiuose focus grupės diskusijose, 20 kokybės ir kiekybės atžvilgiu įvertintų studijų programų
<u>Tyrimo laikas:</u>	2011 metų lapkričio 21 d. – 2012 metų birželio 20 d.
<u>Darbo lauko sąlygomis eigos laikas:</u>	2012 metų vasario 15 d. – gegužės 2 d.
<u>Darbo lauko sąlygomis užtikrinimas:</u>	RAB „ArGaumi“ (darbo lauko sąlygomis vadovė Marika Rudzytė–Grikė)
<u>Duomenų apdorojimas ir analizė:</u>	RAB „ArGaumi“ (200 anketų (kiekybinės apklausos duomenų analizė), 14 tyrėjų interviu ir 20 darbo grupių dalyvių nuomonių analizė; 20 studijų programų analizė); Ludmila Aleksejeva (Daugpilio Universitetas, tyrimo koordinatorė)

Tyrimo tikslas:

išsiaiškinti verslo ir aukštųjų mokyklų (akademinio sektoriaus) bendradarbiavimo problemas ir inovacijų trūkumo priežastis, įvertinant verslininkų, tyrėjų nuomones apie inovaciją, bendradarbiavimo ir absolventų atitiktį darbo rinkos reikalavimams.

Pagrindiniai metodologijos principai

Tyrimo metodologiją nustato pagrindinis jos vykdymo tikslas, tikslinės grupės savitumai, tyrimo metu gautų rezultatų patvirtinta naudojimo tvarka. Norint pasiekti iškeltus tyrimo tikslus ir užduotis, buvo panaudoti keli vienas kitą papildantys metodai.

Monografinis metodas buvo naudojamas nustatant ir aprašant tyrimo teorines ir metodologines ribas, tyrimo duomenų antrinei analizei, apibrėžiant ir tikslinant vertinamą fenomeną, nustatant tyrimo kriterijus, pagrindžiant tyrimo metodologiją ir instrumentariją. Tyrimo konteksto apibrėžtis ir aprašymas, įstatymų ir politinių dokumentų ribų analizė, užsienio šalių patirties apibendrinimas buvo atliktas naudojant institucinę analizės metodą. Pirminis duomenų apdorojimas, duomenų palyginimas, grupavimas, rezultatų apibendrinimas, apibūdinant Latvijos, Lietuvos verslo sektorių, buvo atliktas naudojant statistinę ekonominę analizę. Grafinis metodas buvo naudojamas apibendrinant duomenis, vizualiai atspindint empirinius ir teorinius rezultatus. Buvo atliktas tyrimo rezultatų interpretavimas, tyrimo teorinis ir metodologinis sisteminimas, pagal tyrimą įgyvendintų veiklų rezultatų vertinimas, jų tarpusavyje integruota analizė ir parengtos išvados. Ruošiant rekomendacijas buvo naudojamos abstrakčios loginės operacijos.

Sociologiniai duomenys buvo gauti naudojant du metodus: kiekybinį ir kokybinį tyrimo metodą. Kiekybiniai tyrimo metodai buvo naudojami, atliekant verslininkų anketavimą, kokybinė apklausa įgyvendinta rengiant focus grupių diskusijas Latgalos (Latvijoje) – Utenos (Lietuvoje) pasienio regione su akademiniu personalu (tyrėjais, dėstytojais).

Atskirai vyko **verslininkų ir tyrėjų** kiekybinės apklausos. Į abi anketas klausimai buvo įtraukti pagal galimybes panašūs, kad būtų galima palyginti darbuotojų ir darbdavių vertinimus. Jose buvo atsižvelgta ir į šių skirtingų darbo rinkų subjektų specifiką.

VERSLININKŲ KIEKYBINĖ APKLAUSA

Verslininkų nuomonei ir nuostatoms suvokti buvo naudojamas **apklausos metodas** – su netiesioginio anketavimo metodu (informaciją apie apklausą išsiunčiant potencialiems respondentams el. paštu ir kviečiant pasinaudoti galimybe anketą užpildyti elektroniniu būdu portale *visidati.lv*), interviu telefonu, skaiptu, taip pat tiesioginiai (*face-to-face*) struktūriniai interviu, kurių rezultatai buvo suvesti į bendrą anketavimo rezultatų duomenų bazę. Dalyvių anketa buvo užpildyta individualiai apie kiekvieną verslininką (ar taip pat ją užpildė pats verslininkas) ir naudojama toliau analizuojant duomenis.

Atliekant interviu vietoje, prieš tai buvo suderintas interviu laikas ir vieta. Tyrimo projekto grupė patikrino visų gautų anketų pagrįstumą. Kokybės standartus atitinkančios anketos buvo paruoštos duomenims apdoroti ir apibendrinti.

Apklausoje dalyvavo verslininkai, kurie pagal savo užimamas pareigas turėjo būti kompetentingi atsakyti į tyrimo užduotyje nustatytus klausimus, t.y., apie verslo veiklą, verslo aplinką ir ekonomikos struktūrą tyrimo regione, inovacijų diegimo kliūtis ir motyvą, verslo ir akademinio sektoriaus bendradarbiavimo problemas. Tyrimo pasiekta imtis konkrečioje skubioje apklausoje yra 200 respondentų (n=200).

Verslininkų apklausos tikslai:

- įvertinti Tyrimo teritorijos verslininkų ligšiolinę patirtį inovacijų srityje, inovacinės veiklos motyvą, taip pat esamus inovacinės veiklos rezultatus Tyrimo teritorijoje;
- nustatyti verslininkų vertinimą dėl aukštojo mokslo studijų programų absolventų atitikties regiono darbo rinkos reikalavimams;
- ištirti inovacijų diegimo kryptis (sektorius, sritis) ir kliūtis Tyrimo teritorijoje, taip pat tikslinės auditorijos bendradarbiavimo gebėjimą;
- išsiaiškinti problemas, susijusias su silpnu akademinio sektoriaus ir verslo sektoriaus bendradarbiavimu, įvertinti ir palyginti akademinio sektoriaus ir verslininkų viziją dėl bendradarbiavimo patirties, galimybių ir kliūčių;

- apibendrinti verslininkų rekomenduotus įvardintų problemų sprendimus, kuriuos galima įgyvendinti savo resursais, vietos savivaldybės lygiu, regiono lygiu, pasienio regiono lygiu ar nacionaliniu lygiu.

Tyrimo tikslinės grupės apibūdinimas: Kiekybinė verslininkų apklausa buvo įgyvendinta laikotarpiu nuo 2012 metų vasario 25 d. iki gegužės 2 d. Iš apklaustų verslininkų 49 % sudaro moterys ir 51 % – vyrai. Įmonės pagal dydį suskirstytos į 4 grupes:

Labai maža įmonė (1 – 9 darbuotojai) – 67,7 % visų respondentų

Maža įmonė (10 – 49 darbuotojai) – 20,6 % visų respondentų

Vidutinė įmonė (50 – 249 darbuotojai) – 8,4 % visų respondentų

Stambi įmonė (250 ir daugiau darbuotojų) – 3,2 % visų respondentų

Verslininkų atranka: Siekiant įtraukti visų būtinų rodiklių atstovus į apklausą, verslininkų atranka buvo daroma, naudojant kombinuotą atrankos metodą – *kvotų ir stratifikuotos atrankos metodą*. Visų pirma buvo nustatytos kvotos (bendras atrankos kiekis) ir iš anksto apibrėžti sluoksniai (imties rodikliai arba segmentai). Sluoksniai buvo apibrėžiami:

- ✓ pagal įmonės tipą – individualusis verslininkas, verslo bendrovė, ūkininkų ūkiai / žuvininkystės ūkiai,
- ✓ pagal regioną – Latgala (Latvijoje), Utena (Lietuvoje),
- ✓ pagal gyvenamosios vietovės tipą – miesto, kaimo teritorijos,
- ✓ pagal pagrindinės ekonominės veiklos rūšį – žemės ūkis ir žvejyba, gamyba, prekyba ir paslaugos, ir kiti sektoriai,
- ✓ pagal darbuotojų skaičių įmonėje – labai maža (iki 9 darbuotojų), maža (10-49 darbuotojai), vidutinė (50-249 darbuotojai), stambi (250 ir daugiau darbuotojų).

Darant atranką naudotas stratifikuotos tikimybinės atrankos metodas užtikrina abiejų regionų ir įvairių gyvenamųjų vietovių atrankos reprezentatyvumą. Per pirmąją atrankos formavimo etapą tyrimo teritorija buvo suskirstyta į atrankos vienetų (sluoksnius) priklausomai nuo regiono (Latgala Latvijoje ir Utena Lietuvoje) ir urbanizacijos lygį (miesto ir kaimo teritorijos). Į atranką įtraukiamų kiekvieno sluoksnio verslininkų skaičius buvo apskaičiuotas proporcingai įmonių skaičiui tipologinėse grupėse (individualusis verslininkas, komercinė bendrovė, ūkininkų / žuvininkystės ūkiai) generalinėje aibėje. Atrankos skirstymas į sluoksnius buvo sudaromas taip, kad tyrimo rezultatai optimaliai reprezentuotų bendrą generalinę aibę, tuo pačiu metu užtikrinant tyrimų rezultatų analizę skirtingais pjūviais – pagal įmonės rūšį, pagal regioną, gyvenamosios vietovės tipą, pagal sektorių, taip pat pagal darbuotojų skaičių įmonėse. Konkrečios įmonės buvo atrinktos pagal apibrėžtus sluoksnius iš Centrinės statistikos valdybos įmonių registro duomenų bazės, naudojant atsitiktinės atrankos principus, užtikrinančius vieno sluoksnio įmonėms vienodas galimybes būti apklaustoms.

Tokio atrankos metodo ir kiekio užtenka, kad atsižvelgiant į atrankos paklaidas būtų atlikta reprezentatyvi, išsami matuojamų parametrų analizė skirtingose socialinėse demografinėse grupėse.

Tyrimo instrumentarijus: kiekybinei apklausai atlikti buvo parengta struktūruota anketa. Abiem tikslinėms grupėms (verslininkams ir tyrėjams) parengtose anketose be bendrų klausimų buvo įtraukti pavieniai kiekvieną tikslinę grupę atitinkantys klausimai ir jų formuluotės, susijusios su švietimo kokybės vertinimo, praktikos organizavimo ir reikšmės klausimais.

I verslininkų anketos modulį įtraukti tokių indikatorių matavimai ir juos atitinkantys klausimų blokai:

1. Respondento lytis, amžius ir informacija apie įmonę (1–7, 18 kl.).
2. Įmonės inovacinis aktyvumas ir potencialas (8–17 kl.).
3. Įmonės bendradarbiavimo su aukštosiomis mokyklomis, tyrėjais intensyvumas (19–27 kl.).
4. Įmonės plėtra ir potencialas (28 – 35 kl.).
5. Absolventų ir darbuotojų atitiktis įmonės (darbo rinkos) reikalavimams (36 – 41 kl.).
6. Įmonės darbuotojų mokymai (42 – 43 kl.).
7. Respondento išsilavinimas (44 kl.)

Anketa verslininkams apie įmonių ir aukštųjų mokyklų bendradarbiavimą yra Daugpilio universitete (tyrimo 1 priede)!

Tyrimo apklausos duomenys buvo apdorojami SPSS programa. Pagal apklausos duomenų apibendrinimą buvo paruošta tyrimo analitinė ataskaita.

Į anketą įtraukti klausimų blokai ir patys klausimai suformuluoti taip, kad būtų pasiektas pagrindinis viso tyrimo tikslas – išsiaiškinti verslo ir aukštųjų mokyklų (akademinio sektoriaus) bendradarbiavimo problemas ir inovacijų stokos priežastis, taip pat siekiant įgyti informaciją apie alternatyvias bendradarbiavimo galimybes ir modelius.

TYRĖJŲ KIEKYBINĖ APKLAUSA IR FOCUS GRUPIŲ DISKUSIJOS

Pagrindinis kiekybinės informacijos ėgijimo metodas tyrėjų tikslinėje grupėje buvo focus grupių diskusijos (iš viso 20 dalyvių) vietoje, o prieš vykstant diskusijoms buvo atliktas 14 (iš 20) tyrėjų anketavimas. Dalyvių anketa buvo užpildyta individualiai apie kiekvieną tyrėją (arba ją užpildė pats tyrėjas) ir naudojama toliau analizuojant duomenis.

Tyrėjų apklausos ir focus grupių diskusijų tikslas:

nustatyti galimas bendradarbiavimo kryptis su regiono verslininkais ir apibrėžti konkretaus siūlymo turinį (ką tyrėjai šiuo metu pasiruošę siūlyti verslininkams).

Tyrimo tikslinės grupės apibūdinimas:

tyrėjų apklausa ir focus grupės buvo įgyvendintos laikotarpiu nuo 2012 metų kovo 20 d. iki gegužės 2 d. Iš apklaustų 14 tyrėjų buvo 9 moterys ir 5 vyrai. **Tyrėjų atstovaujamos sritys, miestai:** Daugpilis, Jekabpilis, Rēzeknė, Utena.

Kaip **tyrimo instrumentarijus** buvo naudojama tyrėjams paruošta anketa ir apklausos lapas (focus grupės klausimų sąrašas). Prieš tyrimą instrumentarijus buvo suderintas su užsakovu ir patobulintas pagal užsakovo pageidavimus ir metodologinius standartus. Į anketą buvo įtraukti pagrindiniai klausimai apie tyrėjų darbo sritį ir kryptį, patirtį, taip pat patirtį inovacijų srityje ir bendradarbiaujant su verslo sektoriaus atstovais.

Į tyrėjų anketą įtraukti tokių indikatorių matavimai ir juos atitinkantys klausimų blokai:

1. Informacija apie tyrėją (anketa: 1-3 kl.)
2. Tyrėjo inovacinis aktyvumas ir potencialas (anketa: 4-5 kl., diskusija: 1-3 kl.)

3. Tyrėjo bendradarbiavimo intensyvumas su verslininkais, savivaldybėmis, NVO, valstybinėmis įstaigomis įvairiais lygiais (*anketa: 6 kl., diskusija: 4-15 kl.*)
4. Verslo plėtra ir potencialas srityje, regione, valstybėje bendradarbiavimo per sieną lygiu (*anketa: 7-9 kl.*)
5. Absolventų atitiktis įmonių (darbo rinkos) reikalavimams (*anketa: 10-11 kl., diskusija: 16-19 kl.*)
6. Paso duomenys (*anketa: 12-13 kl.*)

Anketa tyrėjams ir tyrėjų focus grupių diskusijų klausimų sąrašas yra Daugpilio universitete (tyrimo 2 priede)!

Focus grupių diskusijų metodologija buvo pasirinkta, nes ji efektyvi, norint identifikuoti individo suvokimą, supratimą ir požiūrį į konkretų fenomeną. Focus grupių diskusijos leidžia identifikuoti pagrindinius veiksnius, sudarančius požiūrį: poreikius, interesus, emocijas, žinių lygį, argumentus ir t.t. Kokybinė apklausa įgyvendinama vykstant **focus grupių diskusijoms** Latgalos (Latvijoje) – Utenos (Lietuvoje) pasienio regione su akademinio personalu (tyrėjais, dėstytojais) latvių, lietuvių ir / ar rusų kalba.

Focus grupių dalyvių tyrėjų atranka buvo tikslingai parinkta pagal tokius kriterijus:

- ✓ pagal regioną – Latgalą (Latvijoje), Uteną (Lietuvoje),
- ✓ pagal lytį
- ✓ pagal veiklos sektorių / profesinę sritį (švietimo teminės grupės: *išsilavinimas, humanitarinių mokslų ir meno, socialinių mokslų, verslininkystės ir teisės, gamtos mokslų, matematikos ir informacinių technologijų, inžinerinių mokslų, gamybos ir statybos, žemės ūkio, sveikatos priežiūros ir socialinės gerovės, paslaugų*),
- ✓ pagal profesijos rūšį (tyrėjas, aukštosios mokyklos dėstytojas, kolegijos dėstytojas ir kt. lektorius, projektų vadovas),
- ✓ pagal tyrėjo atstovaujamos mokslo ir / ar mokslinių tyrimų institucijos priklausymą (akademinė, NVO, verslo sektorius).

Iš viso įvyko 4 focus grupių diskusijos (po 3-7 žmones kiekvienoje), kurių metu buvo aptartos inovacijų diegimo kliūtys ir motyvacija, verslo ir akademinio sektoriaus bendradarbiavimo problemos, taip pat absolventų atitiktis darbo rinkos reikalavimams. Focus grupių interviu struktūrą nulėmė tyrimo užduotys ir jų klausimai buvo suderinti su kiekybinės apklausos anketos struktūra.

Be focus grupių diskusijų pirmajame tyrimo etape taip pat buvo panaudoti interviu ir pasitarimai su verslininkais ir tyrėjais, davusiais pirminę informaciją institucinei analizei ir pirmiau atliktų tyrimų bazei konstatuoti.

STUDIJŲ PROGRAMŲ ANALIZĖ

Programų analizės tikslas: nustatyti aukštųjų mokyklų 20 skirtingų pakopų bei rūšių studijų programų rezultatyvų rodiklį (įsk. absolventų skaičių, įgytą kvalifikaciją ir kt.) atitiktį / neatitiktį regionų ekonomikai užtikrinti, kad būtų galima parengti sprendimus aukštojo mokslo pasiūlos ir verslo paklausos sąsajai regiono lygiu. Atsižvelgiant į verslininkų anketavimo rezultatus, buvo išaiškintos tokios neatitikties priežastys.

Tiriamosios programos atrinktos proporcingai studijų programų skaičiui regione, o pagal regioną – proporcingai programų lygiui ir teminei sričiai generalinėje aibėje. Į atranką įtraukta 17 Latgaloje (LV) ir 3 Utenoje (LT) studijuojamos studijų programos, įsk. profesines ir akademinės, magistro, bakalauro ir I pakopos profesinių studijų programas.

Analizuotų programų apibūdinimas:

Aukštųjų mokyklų studijų programų atranka atliekama pagal šiuos kriterijus:

- ✓ pagal regioną – *Latgala (Latvijoje), Utena (Lietuvoje)*,
- ✓ pagal studijų programos mokymo temines grupes (*išsilavinimas, humanitarinių mokslų ir meno, socialinių mokslų, verslo mokslų ir teisės, gamtos mokslų, matematikos ir informacinių technologijų, inžinerinių mokslų, gamybos ir statybos, žemės ūkio, sveikatos priežiūros ir socialinės gerovės, paslaugų*),
- ✓ pagal studijų programos lygį (*I pakopos profesinė studijų programa, bakalauro, 2 lygio profesinė studijų programa, magistro studijų programa*),
- ✓ pagal studijų programos įmonės tipą (*profesinės, akademinės*).

Analizės instrumentarijus:

Aukštųjų mokyklų studijų programų vertinimo kriterijai:

- 1) studijų programos mokymo teminė grupė;
- 2) studijuojančiųjų skaičiaus iš viso pirmaisiais studijų metais ir absolventų skaičiaus pasikeitimai, susiejant studijų programų turinio analizę su ekonomine situacija ir verslo struktūra regionuose (tyrimo teorine baze);
- 3) absolventų pasitenkinimas įgytu išsilavinimu;
- 4) įgyta kvalifikacija, laipsnis, išsilavinimo lygis;
- 5) studijų programų turinio (studijų kursų) atitiktis profesijų standartui;
- 6) studijų programų turinio (studijų kursų) atitiktis darbdavio reikalavimams (įsk. susiejant studijų programų turinio analizę su verslininkų apklausos rezultatais);
- 7) teorinių ir praktinių studijų kursų dalis studijų programoje, praktikos buvimas;
- 8) kviestinių lektorių (įsk. praktikų) dalis studijų programoje;
- 9) ar studijų programoje (atskiruose kursuose) numatyta integracija į verslą (susiejant studijų programų turinio analizę su tyrėjų apklausos rezultatais);
- 10) studijų programos absolventų įdarbinimo ir nedarbo rodikliai;
- 11) studijų programų struktūros (turinio) atitiktis regiono ūkio struktūrai (įsk. susiejant studijų programų struktūros analizę su teorine baze).

TYRIME PANAUDOTI DUOMENŲ TIPAI

Antriniai duomenys – grupavimas (duomenų paruošimas pagal tyrimo reikmes),

grafiniai paveikslai – įgytų duomenų analizei atlikti, kryžminė tabuliacija (atskirų kokybinių rodiklių ryšiams nustatyti), interpoliacijos ir ekstrapoliacijos metodai (dinamikos serijų papildymui tada, jeigu atskiri rodikliai iš CSV ar įmonių registro nebuvo gauti už visą reikautą laikotarpį), pagrindinės tendencijos ir variacijos rodikliai, dinamikos serijoms suvienodinti.

Pirminiai kiekybiniai duomenys – grupavimas (verslininkų apklauso, tyrėjų apklauso kiekybiniam duomenim palyginti ir tarpusavyje papildyti), duomenų grupavimo analizė (buvo atliekama, kad skirtumai grupių viduje būtų minimalūs, o tarp grupių – maksimalūs), kryžminė tabuliacija, pagrindinės tendencijos ir variacijos rodikliai, interpoliacijos ir ekstrapoliacijos metodai, dinamikos serijų eksponentinis sulyginimas, daugiafaktorinės koreliacijos ir regresijos analizė, interpretacija.

Pirminiai kokybiniai duomenys – grupavimas, apibendrinimas, interpretavimas.

Visų tyrimo stadijų metu buvo atliekama kokybės kontrolė. Vidutiniškai 10 % interviu ir anketų buvo kontroliuojamos. Tyrimo kontrolės etapai: anketų kontrolė, duomenų kontrolė, interviuotojų kontrolė.

TYRIMO REZULTATAI

VERSLININKŲ APKLAUSOS SANTRAUKA

Respondentų skaičius kiekviename iš pasienio regionų buvo nustatytas pagal bendrą įmonių skaičių regionuose 2010 metais (oficialiais statistikos duomenimis), t.y. 17031 Latgalos regione (arba 86 % bendro abiejuose regionuose esančių įmonių skaičiaus) ir 2811 Utenos regione (arba 14% bendro abiejuose regionuose esančių įmonių skaičiaus). Atitinkamai Latgalos regione buvo apklausta daugiau įmonių nei Utenos regione, t.y. 79 % (arba 158) bendro pasiekiamų respondentų skaičiaus, o Utenos regione – 21 % (arba 42 verslininkai).

11 paveikslas

12 paveikslas

VERSLININKŲ APKLAUSOS TECHNINĖ INFORMACIJA

Tyrimo vykdytojas	RAB „ArGaumi“
Tikslinė grupė	200 Latvijos ir Lietuvos verslininkų
Apklausos metodai	Tiesioginis anketavimas (struktūriniai interviu vietoje) WEB apklausa (anketos užpildymas portale <i>visidati.lv</i>) Interviu telefonu, interviu skaipu
Respondentai	Oficialiais statistikos duomenimis, naudojant kombinuotą atrankos metodą, atrinkti juridiniai asmenys
Pasiektas atrankos dydis	200 respondentų
Geografinė teritorija	Latgalos pasienio regionas (Latvijoje) Utenos pasienio regionas (Lietuvoje)
Apklausos laikas	2012-02-25 – 2012-05-02

PASIEKTOS ATRANKOS APIBŪDINIMAS

	Latvijoje	Lietuvoje
El. pašto adresai, kuriais išsiųstas kvietimas dalyvauti apklausoje	1238	346
Pabaigtų WEB anketų skaičius	66	12
Patikrinus patikimumą neatitinkančių WEB anketų skaičius	33	0
Tiesioginių interviu vietoje skaičius	21	18
Interviu telefonu /interviu skaipu skaičius	51	12
Raštu užpildytų anketų skaičius	20	0
Patikrinus patikimumą neatitinkančių raštu užpildytų anketų skaičius	15	0
Pasiektas atrankos dydis	158	42
Patikrinus patikimumą atitinkančių ir analizuotų anketų skaičius	110	42

APKLAUSOS APIBŪDINIMAS

Respondentų lytis	Vyrų – 77 (51 %) Moterys – 75 (49%)																																																																										
Respondentų vidutinis amžius	41,6 metų																																																																										
Respondentų skirstymas pagal regionus	Latgalos regionas (LV) – 110 Utenos regionas (LT) – 42																																																																										
Respondentų skirstymas pagal gyvenamųjų vietovių tipus	Miestai – 16 Kaimo teritorijos – 48 Kitur – 4 Nenurodyta – 84																																																																										
Verslo patirtis	<table> <tr> <td>Vienerius metus ar mažiau</td><td>12</td><td></td><td>7.9%</td></tr> <tr> <td>1-3 metus</td><td>17</td><td></td><td>11.2%</td></tr> <tr> <td>4-5 metus</td><td>32</td><td></td><td>21.1%</td></tr> <tr> <td>6-10 metų</td><td>34</td><td></td><td>22.4%</td></tr> <tr> <td>Daugiau nei 10 metų</td><td>57</td><td></td><td>37.5%</td></tr> </table>			Vienerius metus ar mažiau	12		7.9%	1-3 metus	17		11.2%	4-5 metus	32		21.1%	6-10 metų	34		22.4%	Daugiau nei 10 metų	57		37.5%																																																				
Vienerius metus ar mažiau	12		7.9%																																																																								
1-3 metus	17		11.2%																																																																								
4-5 metus	32		21.1%																																																																								
6-10 metų	34		22.4%																																																																								
Daugiau nei 10 metų	57		37.5%																																																																								
Skirstymas pagal ūkio sektorius	<table> <tr> <td>Žemės ūkis, medžioklė miškininkystė ir žuvininkystė</td><td>29</td><td></td><td>16%</td></tr> <tr> <td>Gavybos pramonė ir karjerų eksploatavimas</td><td>3</td><td></td><td>1.7%</td></tr> <tr> <td>Maisto produktų ir gėrimų gaminimas</td><td>9</td><td></td><td>5%</td></tr> <tr> <td>Tekstilės gaminių gamyba</td><td>10</td><td></td><td>5.5%</td></tr> <tr> <td>Medienos, medžio ir kamštinių gaminių gamyba, baldų gamyba</td><td>5</td><td></td><td>2.8%</td></tr> <tr> <td>Leidyba, poligrafija</td><td>3</td><td></td><td>1.7%</td></tr> <tr> <td>Mašinų gamyba ir metalo apdirbimas</td><td>6</td><td></td><td>3.3%</td></tr> <tr> <td>Elektros energija, dujų ir vandens tiekimas</td><td>2</td><td></td><td>1.1%</td></tr> <tr> <td>Statyba</td><td>8</td><td></td><td>4.4%</td></tr> <tr> <td>Didmeninė ir mažmeninė prekyba</td><td>17</td><td></td><td>9.4%</td></tr> <tr> <td>Viešbučiai ir restoranai</td><td>4</td><td></td><td>2.2%</td></tr> <tr> <td>Transportas, gelbėjimas, ryšiai</td><td>6</td><td></td><td>3.3%</td></tr> <tr> <td>Finansinis tarpininkavimas ir operacijos su nekilnojamoju turtu</td><td>6</td><td></td><td>3.3%</td></tr> <tr> <td>Informacinės technologijos</td><td>4</td><td></td><td>2.2%</td></tr> <tr> <td>Švietimas ir mokslinis tiriamasis darbas</td><td>9</td><td></td><td>5%</td></tr> <tr> <td>Valstybės valdymas ir apsauga, privalomasis socialinis draudimas</td><td>0</td><td></td><td>0%</td></tr> <tr> <td>Viešosios, socialinės, individualios paslaugos</td><td>18</td><td></td><td>9.9%</td></tr> <tr> <td>Kita (minint sektorių)</td><td>42</td><td></td><td>23.2%</td></tr> </table>			Žemės ūkis, medžioklė miškininkystė ir žuvininkystė	29		16%	Gavybos pramonė ir karjerų eksploatavimas	3		1.7%	Maisto produktų ir gėrimų gaminimas	9		5%	Tekstilės gaminių gamyba	10		5.5%	Medienos, medžio ir kamštinių gaminių gamyba, baldų gamyba	5		2.8%	Leidyba, poligrafija	3		1.7%	Mašinų gamyba ir metalo apdirbimas	6		3.3%	Elektros energija, dujų ir vandens tiekimas	2		1.1%	Statyba	8		4.4%	Didmeninė ir mažmeninė prekyba	17		9.4%	Viešbučiai ir restoranai	4		2.2%	Transportas, gelbėjimas, ryšiai	6		3.3%	Finansinis tarpininkavimas ir operacijos su nekilnojamoju turtu	6		3.3%	Informacinės technologijos	4		2.2%	Švietimas ir mokslinis tiriamasis darbas	9		5%	Valstybės valdymas ir apsauga, privalomasis socialinis draudimas	0		0%	Viešosios, socialinės, individualios paslaugos	18		9.9%	Kita (minint sektorių)	42		23.2%
Žemės ūkis, medžioklė miškininkystė ir žuvininkystė	29		16%																																																																								
Gavybos pramonė ir karjerų eksploatavimas	3		1.7%																																																																								
Maisto produktų ir gėrimų gaminimas	9		5%																																																																								
Tekstilės gaminių gamyba	10		5.5%																																																																								
Medienos, medžio ir kamštinių gaminių gamyba, baldų gamyba	5		2.8%																																																																								
Leidyba, poligrafija	3		1.7%																																																																								
Mašinų gamyba ir metalo apdirbimas	6		3.3%																																																																								
Elektros energija, dujų ir vandens tiekimas	2		1.1%																																																																								
Statyba	8		4.4%																																																																								
Didmeninė ir mažmeninė prekyba	17		9.4%																																																																								
Viešbučiai ir restoranai	4		2.2%																																																																								
Transportas, gelbėjimas, ryšiai	6		3.3%																																																																								
Finansinis tarpininkavimas ir operacijos su nekilnojamoju turtu	6		3.3%																																																																								
Informacinės technologijos	4		2.2%																																																																								
Švietimas ir mokslinis tiriamasis darbas	9		5%																																																																								
Valstybės valdymas ir apsauga, privalomasis socialinis draudimas	0		0%																																																																								
Viešosios, socialinės, individualios paslaugos	18		9.9%																																																																								
Kita (minint sektorių)	42		23.2%																																																																								

	<i>Kit: Kita: Turizmas, amatininkystė, žvėrininkystė, aplinkos technologijos</i> Keli respondentai nurodė, kad dirba keliuose sektoriuose		
Skirstymas pagal verslo formas	Ribotos atsakomybės bendrovė (RAB)	85	 55.9%
	Akinė bendrovė	2	 1.3%
	Individuali įmonė / individualusis verslininkas	35	 23%
	Kita (patikslinkite)	30	 19.7%
	<i>Kita: Žuvininkystės ūkis, savarankiškai dirbantis asmuo</i>		
Skirstymas pagal įmonės dydį (darbuotojų skaičių)	Labai maža įmonė (1-9 darbuotojų)	105	 67.7%
	Maža įmonė (10-49 darbuotojai)	32	 20.6%
	Vidutinė įmonė (50-249 darbuotojai)	13	 8.4%
	Stambi įmonė (250 ir daugiau darbuotojų)	5	 3.2%

Bazė: N=152 (visi respondentai, kurių anketos patikrinus pagrįstumą pripažintos naudojamomis)

VERSLININKŲ APKLAUSOS REZULTATAI

Apibendrinus apklausos rezultatus analizuotos po patikimumo patikrinimo pripažintos atitinkančiomis 152 respondentų anketos, įsk. 110 Latgaloje ir 42 Utenos regione. Pasirinktų atsakymų sumos gautos, suskaičiavus visus respondentų pažymėtus atsakymus į konkretų klausimą. Kiekvieno atsakymo procentinė vertė gauta konkrečios atsakymo pasirinktą kartų skaičių dalijant iš bendros pateiktų atsakymų sumos.

Respondentų lytis, amžius, išsilavinimas ir informacija apie įmones

Iš apklaustų 152 respondentų daugiausia yra verslininkų, turinčių daugiau nei 10 metų verslo patirtį. Tik 7,9 % respondentų patirtis yra vieneri metai arba mažiau.

55,9 % respondentų atstovauja ribotos atsakomybės bendrovėms (RAB), 23 % reprezentuoja individualias įmones (individualiuosius verslininkus), 19,7 % yra ūkininkų ūkiai arba savarankiškai dirbantys asmenys. 2 respondentai atstovauja akcinėms bendrovėms (AB). Respondentų skirstymas pagal verslo formą abiejose šalyse skiriasi nedaug – iš visų respondentų RAB atstovų Latvijoje buvo 52 %, UAB Lietuvoje 64 %, IV buvo 24 % Latvijoje ir 19 % Lietuvoje, ūkininkų ūkiams arba savarankiškai dirbantiems asmenims atstovavo 23 % Latvijoje ir 15 % Lietuvoje.

Didžiausia apklaustų respondentų dalis turi profesinį bakalauro laipsnį (mažiausiai 4 metai) ir 5 lygio profesinę kvalifikaciją (20,5 % respondentų) arba vidurinis profesinis išsilavinimas (18,5%). Apklausoje nedalyvavo nei vienas verslininkas, turintis daktaro laipsnį, taip pat turintis pagrindinį ar nebaigtą vidurinį/vidurinį profesinį išsilavinimą.

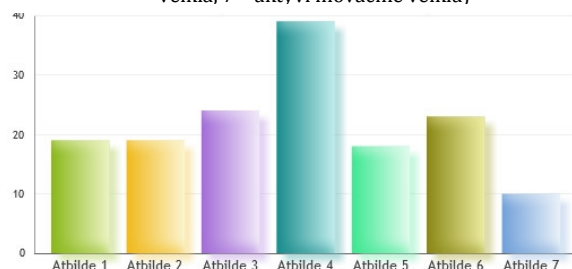
Plačiausiai **atstovaujami ūkio sektoriai**: žemės ūkis, miškininkystė, medžioklė, prekyba, turizmas (įsk. aktyvaus poilsio paslaugas ir kaimo turizmą), amatininkystė, tekstilės gaminių gamyba, maisto produktų ir gėrimų gamyba, įvairių rūšių paslaugos (įsk. viešąsias, socialines ir individualias paslaugas).

67,8 % respondentų įmonių per pastaruosius 12 mėnesių dirbo pelningai.

Įmonių inovacinė veikla ir potencialas

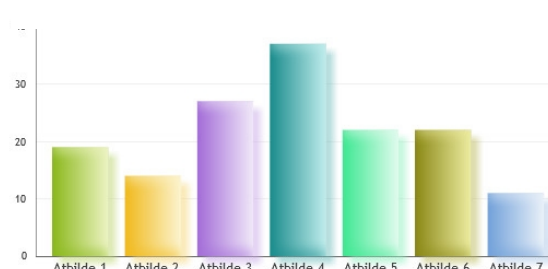
13 paveikslas

Kiek svarbių pokyčių Jūsų įmonė įdiegė per pastaruosius 3 (trejus) metus?
(Pateikite savo vertinimą skalėje nuo 1 iki 7 (1 – minimali inovacinė veikla, 7 – aktyvi inovacinė veikla))

14 paveikslas

Ar per pastaruosius 3 (trejus) metus Jūsų įmonė yra modernizavusi verslo procesus ir metodus?
(Pateikite savo vertinimą skalėje nuo 1 iki 7 (1 – minimali inovacinė veikla, 7 – aktyvi inovacinė veikla))

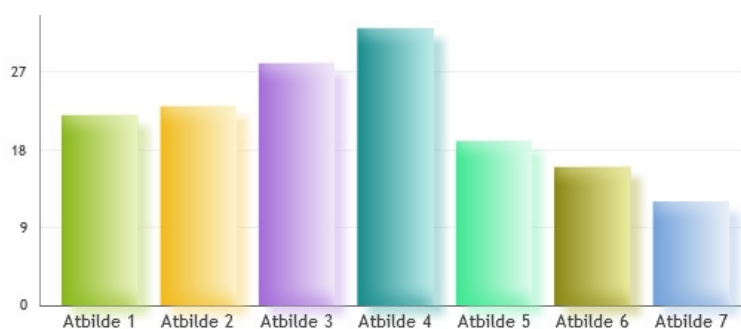

13 paveikslas parodo įmonių situaciją diegiant reikšmingus pokyčius per pastaruosius 3 metus. „Atsakymas 1“ – nežymūs produktų / paslaugų rūšių pokyčiai. „Atsakymas 7“ – reikšmingi produktų / paslaugų rūšių pokyčiai. Vidutinis rodiklis – 3,84 taško.

O 14 paveiksle pavaizduotas verslo procesų ir metodų modernizavimo intensyvumas. „Atsakymas 1“ – pirmenybė esamiems metodams, pritaikant poreikiams, „Atsakymas 7“ – pirmenybė kurti savo unikalius procesus, metodus. Vidutinis rodiklis iš 7 maksimalių taškų – 3,91.

15 paveikslas

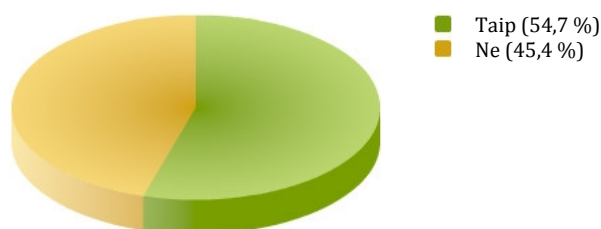
Kiek naujų produktų ar paslaugų rūšių Jūsų įmonė įdiegė į rinką per pastaruosius 3 (trejus) metus?
(Pateikite savo vertinimą skalėje nuo 1 iki 7 (1 – minimali inovacinė veikla, 7 – aktyvi inovacinė veikla))

Daugiau kaip pusė įmonių savo veikloje naudoja šiuolaikines technologijas. Plačiau **naudojamos naujos technologijos** – tai internetas ir mobilusis internetas, *Skype*, vaizdo konferencijos, interaktyvios svetainės ir įvairūs socialiniai tinklai (*You tube, Facebook, Linked, Twitter*), internetinė bankininkystė, GPS aparatai, skaitmeninės technologijos, vertimo programos, kompiuterinio dizaino programa, taip pat neįprastos technologijos kaip iPhone aplikacijos, iCloud, SQL „debesų“ sistemos, Waze – kelionės vadovas (navigacijos aplikacija, kurią galima naudoti išmaniajame telefone, kuriame įmontuota GPS), pašto serveris (anglų:

mail server) arba laiško siuntimo agentas (kompiuterinė programa arba programinės įrangos agentas, kuris persiunčia el. pašto laiškus iš vieno kompiuterio į kitą), didelių kiekių duomenų saugojimo serveriai, kompiuterinės programos.

Ar Jūs savo įmonėje naudojate naujomis technologijomis
(įsk. Skype, vaizdo konferenciją ir kt.)?

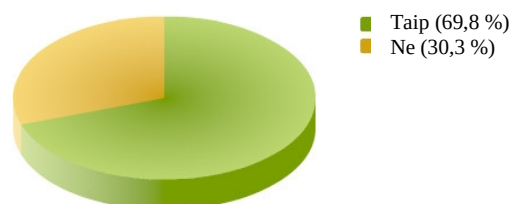
16 paveikslas

Pagal savo sektoriaus specifika verslininkai kaip naujas technologijas taip pat minėjo tokias naujoves: nauji įrankiai (pvz., naujausio modelio stormatis), naujos grindų klojimo, sienų montavimo technologijos, šiuolaikinės apsaugos sistemos, susisiekimo sistemos, stebėjimo ir duomenų transportavimo sistemos, tachografai, dujų

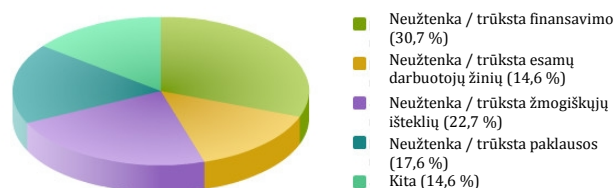
įrenginiai, spausdinimo ant trikotažo įrenginiai, kompiuterizuoti siuvinėmo įrenginiai, šiuolaikiniai automobilių diagnostikos metodai, modernūs sodinukų mechaninės apsaugos metodai, duomenų kaupimo ir apdorojimo kompiuterinės sistemos, medžių apsaugos metodai ir apsauginiai įreminimai, metalo apdirbimo (lydymo, dažymo, metalo pjovimo ir kt.) technologijos ir metodai, šiuolaikinė žemės ūkio technika, medžiagų apskaitos sistemos, duomenų apdorojimo sistemos, medžio apdirbimo technologijos, šiuolaikiniai vėdinimo įrenginiai, oro kondicionavimo įrenginiai, PET ir PP technologijos, naujausios kailinių žvėrelių odos pirminio apdirbimo, taip pat odų tempimo (tai kontroliuoja kompiuterizuota programinė įranga) technologijos, mechanizuotos linijos, svėrimo, pakavimo ir kt. įrenginiai, dizaino ir poligrafijos technologijos, CMS spalvų valdymo sistemos, žemės gelmių tyrinėjimo ir vertinimo metodai, degalų kiekių matavimai, apskaitos, patikros technologijos, metodai, sistemos, naujos dantų protezavimo, dantų balinimo, dantų būklės bendro tyrimo ir įvertinimo technologijos.

17 paveikslas

Ar artimiausioje ateityje (per 1-3 metus) planuojate įdiegti naujus produktus ir / ar paslaugas?

Jei taip, kodėl ši naujovė neįdiegta iki šiol? Kokios pagrindinės kliūtys?

18 paveikslas

9,7 % apklaustųjų respondentų teigia, kad artimiausiu metu (per 1-3 metus) **planuoja įdiegti naujus produktus ir / ar paslaugas**. Kaip pagrindines priežastis, kodėl naujovė neįdiegta iki šiol, verslininkai pamini, kad neužtenka / trūksta finansavimo ir neužtenka / trūksta žmoniškųjų išteklių. Be to, taip pat minimos kelios kitos kliūtys, pvz., nesutvarkytos nuosavybės teisės, žemas mokumas, iki galo dar neparengtos naujos sistemos, esamo produkto masinis pardavimas ir laiko stoka naujovėms diegti, žinių stygius ir kt.

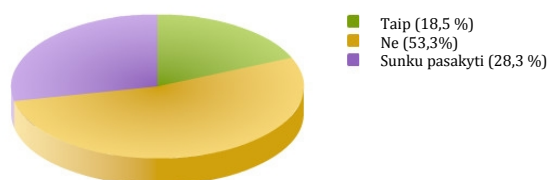
Prekybos sričiai atstovaujančios įmonės demonstruoja pačias mažiausias inovacijų galimybes ir praktiką. Aktyviausiai technologinės inovacijos diegiamos sektoriuose, įmonėse, kur technologijos tiesiogiai skatina produkto ar paslaugos konkurencingumą – arba dizaino (pavyzdžiui, poligrafija), arba taip pat gamybos proceso optimizavimo prasme (pavyzdžiui, metalo apdirbimas, medžio apdirbimas, žemės ūkis).

Respondentai mini įvairias **inovacijų rūšis**, kuriomis jie šiuo metu susidomėję: konkrečiomis programinės įrangos nišomis, naujais technologiniais įrenginiais (pvz., naujo modelio lydymo krosnis, šildymo katilas, oro vėdinimas, šildymo technologijos, nauji keltuvai), IT ir naujausios technologijos (poligrafijos technikos, medžiagų marginimo technikos), keitimasis duomenimis, integruotos apsaugos sistemos, gaminių gamyba iš netradicinių tekstilės audinių, kokybiškas laiko valdymas, technologijų ir rankų darbo jungimas, kitos degalų rūšies (kuri būtų pigesnė) naudojimas, kokybės sertifikavimas, eko-medžiagos, eko produktai, nauji džiovintų vaisių ir konservų receptai, naujos aktyvaus poilsio formos, naujoviškas tradicinio paveldo pateikimas turistams, nauji vaistai, nauji metodai, kaip pagerinti paciento savijautą lankantis pas odontologą, dviračio sujungimas su iš dalies motorizuota transporto priemone, dviračio dizaino pertvarkymas, kad būtų galima lengviau vežtis didesnę bagažą, kūrybinis skirtingų sričių jungimas (pvz., kad turizmo produktas būtų konkurencingas), pirties pasiūlymo jungimas su aktyviuoju turizmu (vandens, dviračių).

Sritys, į kurias respondentai suinteresuoti diegti naujoves: energijos tiekimas, savivaldybių būsto fondo pastatų tvarkymas, geriamojo vandens visos rekonstrukcijos tiekimo sistemos kūrimas (įsk. giliuosius gręžinius), didesnis aktyvumas socialiniuose tinkluose, interneto rinkodara, savo svetainių modernizavimas aktualijoms talpinti, interneto rezervacijos sistemos, įmonės infrastruktūros tobulinimas, išlaidų mažinimas ir darbo našumo didinimas naudojant naujus IT sprendimus, amatininkų kooperavimasis ir tarpininkų identifikavimas gaminių realizavimui didinti (nes pačiam amatininkui sunku organizuoti ir pardavimo procesą), gamybos optimizavimas, interneto rinkodara.

Respondentai taip pat minėjo keletą šiuo metu juos **dominančių verslo veiklos sektorių** Latgalos ir Utenos regionuose – metalo apdirbimas (pvz., nauji gaminiai iš lakštinio plieno, metalinių tvorų, vartų dizainas, patogesnės (automatizuotos) konstrukcijos), kaimo turizmas (įsk. naujus vietas amatininkų gaminius kaip suvenyrus), atliekų perdirbimas, žemės ūkio produktų perdirbimas, vaismedžių rūšių tyrimas ir auginimas Latvijos sąlygomis, ne žemės ūkio verslas kaime, ekologinis žemės ūkis, rankdarbiai, ekotechnologijos statyboje (įsk. šiltnamį, energijos vartojimo efektyvumo tobulinimo projektus), prekyba, kultūrinis turizmas, šalutinių medienos gaminių naudojimas, kulinarija, maisto pramonė (nauji patiekalai ir patiekalų pateikimo būdai, nauji mėsos produktai, žvėrienos perdirbimas, vaisių ir uogų cukatos), dizainas (nauji drabužių modeliai, interjero dizainas), pieno perdirbimas, maisto produktai, autoserviso paslaugos (automobilių plovykla), agroservisas, medžio apdirbimas (nauji produktai), naujų plastmasinių, PET ir PP produktų paruošimas, dolomito

Ar ateityje planuojate keisti / papildyti
įmonės esamą veiklos sektorių
kitu sektoriumi?

gavybos gamybos atliekų perdirbimas (pvz., gaminant specifines statybines medžiagas), su dolomito gavyba susijusių ekologinių problemų sprendimas, biodegalų (biodyzelio) gamybos pradėjimas ir prekyba, jaunų mamų skatinimas žindyti, inovaciniai arklinių klostės ir veterinarijos gaminiai, arklių auginimo metodai, inžineriniai techniniai tyrimai, energijos gavyba iš žemės gelmių, spanguolių auginimas.

19 paveikslas

Paklausti apie galimybę ateityje keisti / papildyti įmonės esamos veiklos sektorių kitu sektoriumi, daugiau kaip pusė respondentų atsako neigiamai.

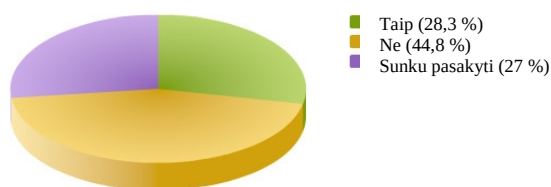
Tie respondentai, kurie vis dėlto planuoja **papildyti savo veiklą kitu sektoriumi**, planuoja verstis ekoturizmu, teikti nuomos paslaugas, gaminti ir platinti mezgimo įrangą ir įrankius, sterilizuojant baktericidais, kovoti su vabzdžiais ir graužikais, naudojant šaltinio vandens kaip gydymą, gydymui tinkamą priemonę, miškininkystę jungiant su turizmo paslaugomis, taip vadinamojo įtraukiančiojo turizmo (kai turistai, pvz., pats gali pagaminti sveikinimo atvirutę) plėtrą, užsiimti kaimo turizmu, prekyba, naujausios kartos bioetanolio technologija, atliekant galimybių studiją ir įrengiant naujas poilsio vietas ir aplinkai draugiškus turizmo takus, gaminant ekologinius produktus, teikiant manikiūro paslaugas, viešbučio, maitinimo paslaugas, siūlant medžioklės turizmą, įtraukiant pažintinius aspektus į kaimo turizmo komplekso pasiūlymą, vandens ir dviračių turizmas.

Įmonių bendradarbiavimo su aukštosiomis mokyklomis, tyrėjais, intensyvumas

Vertindami savo bendradarbiavimo su aukštosiomis mokyklomis intensyvumą, 44,8 % respondentų mini, kad jiems neprieinama pakankama **informacija apie bendradarbiavimo galimybes** su aukštosiomis mokyklomis ir / ar tyrėjais (mokslinių tyrimų centrais), 27 % respondentų buvo sunku atsakyti. Kita taip pat didesnė respondentų dalis – kaip matyti žemiau esančiuose paveiksluose – nebendradarbiavo su aukštosiomis mokyklomis ir / ar mokslinių tyrimų centrais nei regiono, nei taip pat valstybiniu ar bendradarbiavimo per sieną lygiu.

20 paveikslas

Ar Jums kaip verslininkui yra prieinama pakankama informacija apie bendradarbiavimo su aukštosiomis mokyklomis ir / ar tyrėjais (mokslinių tyrimų centrais) galimybes?

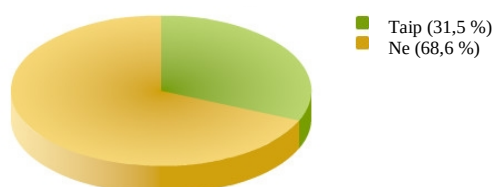
21 paveikslas

Ar Jūsų įmonė yra bendradarbiavusi su aukštosiomis mokyklomis ir / mokslinių tyrimų centrais valstybiniu lygiu?

22 paveikslas

Ar Jūsų įmonė yra bendradarbiavusi su aukštosiomis mokyklomis ir / mokslinių tyrimų centrais regiono lygiu?

23 paveikslas

Ar Jūsų įmonė yra bendradarbiavusi su aukštosiomis mokyklomis ir / mokslinių tyrimų centrais bendradarbiavimo per sieną lygiu (Latvija-Lietuva)?

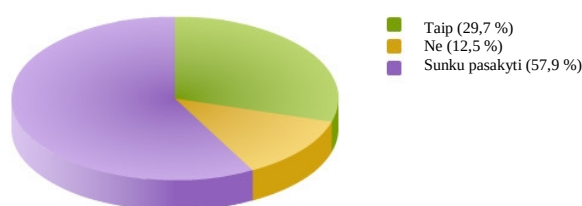

Tie, kurie yra bendradarbiavę su aukštosiomis mokyklomis ir / ar tyrėjais (mokslinių tyrimų centrais), mini kelis šaltinius, iš kurių jie gavo informacijos apie tokias bendradarbiavimo galimybes: informacija gauta iš aukštųjų mokyklų vadovų ar dėstytojų,

tarpininkaujant universitetų įdiegtų projektų viešumo priemonėms, internete, seminaruose ir konferencijose, vietos savivaldybių verslo ar verslo paramos centruose, verslo inkubatoriuose, savivaldybės svetainėse, spaudoje, per asmeninius kontaktus, draugus, pažįstamus, asmeniškai pažįstamus studentus, iš praktikantų, studijuodami patys ar vėliau baigdami konkrečią aukštąją mokyklą, pramonės asociacijose (pvz., Latvijos miško pramonės federacija), iš pagrindinės įmonės ir bendradarbiavimo partnerių, iš savo konkurentų.

Keli minėjo, kad bendradarbiauja jau metų metais, kiti informacijos ieškojo specialiai tiksliai ir surado. Vienas respondentas minėjo, kad jie patys turi nedidelę savo laboratoriją, kuri taip pat bendradarbiauja su įvairiomis mokymo ir mokslinių tyrimų įstaigomis.

Ar bendradarbiavimas, Jūsų nuomone, buvo sėkmingas?

24 paveikslas

Didesnei respondentų daliai (57,9%) sunku įvertinti, ar bendradarbiavimas buvo sėkmingas, ar ne.

Paminėtos kelios **nesėkmingo bendradarbiavimo priežastys:** nebuvo pakankamai

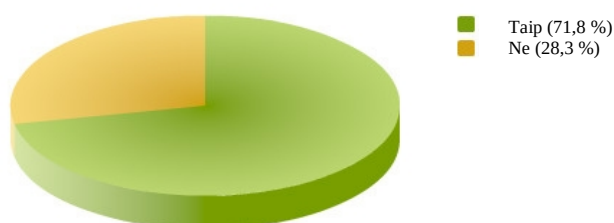
būtina bendradarbiauti, nes: mūsų regione tokių specialistų nemoko ir įmonei užtenka kadru, turinčių patirties, universitetų pasiūlymai praktiškai nebuvo realizuoti net laboratorijos lygiu, mokslo darbuotojų nepakankama motyvacija kėlė grėsmę projektų vykdymui, nepakankama komunikacija, laiko stoka, mokslininkai pernelyg teorizuoti, užsiėmę savo tyrimais ir rutina bei nesuinteresuoti įsitraukti į naujus, mažai ištirtus projektus ir verslo idėjų vystymą, valdo stagnacija ir klasikinių teorijų bei principų laikymasis.

Didesnė dalis **bendradarbiavimo formų** – žinių perdavimas, inovacijos, tyrimų finansavimas, įmonių bendradarbiavimas tyrimų projektuose, bendradarbiavimas vykstant studijų procesui (kviestinių dėstytojų paskaitos, programų tobulinimas), universiteto karjeros dienų renginiuose, technologijų taikymas, naujų gaminių paruošimas, gaminių tobulinimas – įdiegta arba retai, arba niekada nebuvo. Dažniau bei reguliariau vyksta bendradarbiavimas keliant darbuotojų kvalifikaciją, užtikrinant praktikos vietas ir pritraukiant darbuotojus iš aukštųjų mokyklų.

Nepaisant to, 71,8 % respondentų pripažįsta, kad yra suinteresuoti **toliau bendradarbiauti** su aukštosiomis mokyklomis ir/ar mokslinių tyrimų centrais.

25 paveikslas

Ar Jūs esate suinteresuotas toliau bendradarbiauti su aukštosiomis mokyklomis ir / ar mokslinių tyrimų centrais?

Minėtos **dominančios bendradarbiavimo rūšys, sritys:**

bendras naujų produktų ir technologijų rengimas, naujų darbo metodų diegimas, aukštųjų mokyklų laboratorijų naudojimas, lankymasis įmone, pažintiniai seminarai apie naujausius pasiekimus, informacinio pobūdžio literatūra (įsk. elektroninę) apie siauras sritis, darbuotojų kvalifikacijos kėlimas, praktikos vietų

užtikrinimas, inovacijos vystant gamtos turizmą, mokslininkų pritraukimas tyrinėjant gamtos

aplinką, aplinkos pažinimas, studentų pritraukimas į talkas Dauguvos vingiuose, darbo vietų siūlymas absolventams, kvalifikuotų darbuotojų pritraukimas, komercinių užsakymų realizavimas (lėčiau nei esant užsienio šalių analoginiams vykdytojams), statistinių tyrinėjimų, rinkos tyrimų vykdymas, psichologinio pobūdžio klausimų tyrimas (apie asmens įvaizdžio, išvaizdos įtaką savijautai, sveikatai, pasitikėjimui savimi, kad tai būtų galima panaudoti kaip rinkodaros priemonę savo darbe), šalutinių miško produktų perdirbimas.

Respondentai taip pat mini, kad **bendradarbiavimas galėtų vystytis** kaip vietos susitikimai svarstant potencialių darbuotojų pritraukimą teikiant vertimo, tyrinėjimo paslaugas, naujų aspektų diegimą į gidų paslaugas, bendradarbiaujant sporto medicinos srityje, randant ir taikant efektyvesnių degalų sistemas lengvajam ir kroviniui transportui, tobulinant studijų programas (tai jau sėkmingai daroma, pvz., Latvijos žemės ūkio universiteto Miško fakultete), diegiant inovacinius sprendimus į ekologinės produkcijos gamybą, dalyvaujant bendruose projektuose, aukštųjų mokyklų dalyvavimas populiarinant regioną (pvz., populiarinti Uteną kaip turistams jaukų miestą, įsk. tiriant regioną, jo istoriją ir kuriant naujus suvenyrus), kuriant patrauklius turizmo pasiūlymus (kūrybinės amatininkystės srityje), bendradarbiaujant konkrečiose sektoriuose (platmasės, PET, PP produktų rengime, rinkodaroje, kailinių žvėrelių auginimo klausimais, veisimo klausimais, eksporto į Rusiją skatinimo klausimais, sugalvojant įdomių būdų turistams pritraukti į mažą kaimo vietovę, ruošiant ekologiškai švarių, sveikų patiekalų receptus, tobulinant metalo apdirbimo technologijas, plėtojant naujus lakštinius plieno gaminius ir kt.), interjero sprendimų, pastatų dizaino srityje, energijos vartojimo efektyvumo technologijų srityje, dizaino, kompiuterinių programų (braižymo) srityje, prekybos būdų, kanalų platinimo, tyrimuose apie medžiagų, dažų ir kt. Fizinės ir cheminės savybės, socialinių tyrimų apie visuomenės požiūrį, mąstymo pasikeitimą ir kt. srityse.

Respondentai mini įvairias **galimybes, kurios galėtų skatinti aukštųjų mokyklų ir verslininkų bendradarbiavimą** inovacijų, naujų produktų, procesų ir tobulinimų srityje (vietos, regiono, nacionaliniu, bendradarbiavimo per sieną lygiu): daugiau informacijos apie bendradarbiavimo formas ir reguliaraus keitimosi aktualia informacija, įsk. apie aukštųjų mokyklų pasiūlymą verslininkams (tačiau ne per daug dažnai), kad verslininkai aiškiau žinotų, kur kreiptis, turint konkrečių klausimų ir konkrečių tyrimo poreikių, ar mokymų būtinybę.

„Aš žinau, kad kitąmet mielai priimčiau į praktiką kokią studentą, bet nežinau, kaip man gauti iš „tikros“, t.y. tinkamos aukštosios mokyklos ir „tikro“ fakulteto.“

Respondentai minėjo betarpiškus susitikimus, kur abi šalys reguliariai teikia informaciją apie save, savo veiklą, poreikius ir interesus. Būtina rodyti įmonėms daugiau realių pavyzdžių, kur po tyrimo sukurtas sėkmingas produktas ar paslauga – jie matys, kas ir kaip įmanoma; bendradarbiavimo nebus, jeigu abi šalys nebus realaus poreikio. Naudingi yra seminarai, glaudesnis kontaktas, specialios valstybės ar ES paramos programos, abipusis įsitraukimas į projektus ir finansavimo pritraukimą (įsk., jeigu verslininkas gautų realų užsakymą, kurio jis negalėtų įvykdyti be aukštosios mokyklos akademinio potencialo), mokslo darbuotojų motyvacijos didinimas (*StartUp-u* kūrimas mokslinių institucijų lygiu), bendradarbiavimas su gamintojais ar paslaugos vykdytojais (taigi aukštosios mokyklos geriau suvoktų, kokių profesijų ir ko daugiau reiktų mokyti būsimus darbuotojus, mokslo personalo susidomėjimas įmonių problemomis, kūrybinis požiūris, iniciatyva (aukštųjų mokyklų atstovų mąstymas dažnai pernelyg teorinis, nutolęs nuo praktikos, nėra supratimo apie praktinius dalykus).

Realų bendradarbiavimą skatintų aukštųjų mokyklų pasirengimas prisiimti riziką už savo išlaidų dalį ir pasirengimas uždirbti palūkanas iš realiai parduotų inovacinių produktų / paslaugų. Regioniniu lygiu reiktų rengti parodas ir seminarus apie technologijų pritaikymą, jų diegimą ir pan.

„Aukštųjų mokyklų ir verslininkų bendradarbiavimą galėtų skatinti individualus kreipimasis (skambutis, vizitas į įmonę), pažintiniai seminarai; aš buvau labai maloniai nustebinta DU pasiekimais Kraslavos srities atstovų vizito metu DU, profesionalai paruošti Youtube vaizdo įrašai, kurie išsiųsti įmonėms arba atvirkščiai.“

Verslininkai pataria, kad aukštosios mokyklos turi siūlyti temas verslininkams, kad aukštosios mokyklos „turi eiti“ prie verslininko, nes MVĮ daugiausia nesupranta, kas yra inovacija ir ką jie savo įmonėje galėtų inovatyviai vystyti. Verslininkų susidomėjimas ir informuotumas apie tarpusavio bendradarbiavimą yra mažas, tai susiję su nenusimanyimu apie galimus realius pasiekimus dabartyje ir ateityje. Studentai turi būti tikslingai kreipiami į konkretų tikslą. Praktikos vietose reikia iš tikrųjų dirbti, aukštoji mokykla ar studentas turi mokėti praktikos vadovui už mokymus, nemokamos praktikos vietos iškreipia studentų mąstymą, t.y., kad kas nors jam vadovaus versle taip pat, kaip praktikoje. Bendradarbiavimas pagerėtų, jeigu studentai ar tyrėjai atliktų konkrečiai įmonei būtinus realius tyrimus, apibendrintų pasaulinę patirtį, nes įmonė to negali suspėti padaryti pati. Būtina kurti tinkamas inovacijas – aukštųjų mokyklų užduotis būtų ne ką nors naujo atrasti, bet pritaikyti jau atrastus dalykus, sinchronizuoti su esamais poreikiais. Respondentai pripažįsta – kurti naujas inovacijas „nuo nulio“ kainuoja didelius pinigus, todėl reikia daugiau užsiimti jau esamų dalykų plėtra ir diegimu.

„... bendradarbiavimą siekiant vystyti inovacijas reiktų nustatyti pagal valstybės Nacionalinio plėtros plano koncepciją, taip pat, siekiant išvengti chaoso, atsisakyti perteklinio dubliavimosi regionuose. Reiktų iš esmės skatinti aukštųjų mokyklų kooperaciją, dalyvaujant įvairiose programose, atsižvelgiant į valstybės dydį – šiuo atveju dydis turi reikšmės!“

„Latvijoje būtina jungti aukštąsias mokyklas – tokioje mažoje valstybėje yra per daug aukštųjų mokyklų, išskaidomi pinigai.“

Aukštųjų mokyklų ir verslininkų bendradarbiavimą, respondentų nuomone, taip pat galėtų skatinti akademinio sektoriaus kadro „atnaujinimas“ (deja, maži atlyginimai neskatina jaunimo likti dirbti akademinį darbą), studijų programų priartinimas prie realaus gyvenimo. Respondentai kaip galimybę minėjo pozityvos užsienio patirties perėmimą, kad mūsų verslininkai norėtų panašias priemones įdiegti ir LV-LT pasienio regiono teritorijose, tai, kad aukštųjų mokyklų studentai galėtų kokybiškai rinkti duomenis apie vartotojus, atlikti klientų ir rinkos tyrimus, būtent reikalingus verslininkams, aukštųjų mokyklų sugebėjimas aiškiai pasakyti, kuo ir kaip jos gali padėti įmonėms, kad ji nėra tik laiko švaistymas, aukštųjų mokyklų dėstytojų kūrybinis ir praktiškesnis požiūris studijų klausimais, pakankami finansiniai ištekliai.

Respondentai pabrėžė bendradarbiavimą bendruose projektuose (turint konkretų tikslą), pavyzdžiui, tvarkymo planų ruošimas, turizmo takų ruošimas ir įrengimas, mokymų projektai (įsk. bendradarbiavimo per sieną), jaunų specialistų praktiniai mokymai (praktikų) projektai, regioninės kooperacijos projektai įmonių produktų / paslaugų realizavimo skatinimas (kad ne kiekviena įmonė kovoja viena pati už savo vietą rinkoje, o vieno sektoriaus įmonės tai daro bendrai), bendros verslininkų – aukštųjų mokyklų verslo idėjos (tikras noras įsitraukti į bendrus projektus, kur kiekvienas mato savo naudą, abipusė motyvacija ir tikslų vieningumas, aukštųjų mokyklų uždarbio galimybės), verslininkų galimybė rasti laiko šiam bendradarbiavimui, savos rūšies konkurencija, lenktynių dvasia (tarp aukštųjų mokyklų, regionų), verslo pagrindų kursas visiems aukštųjų mokyklų pedagogams ir studentams, mokymų įmonės studijų metu (įsk. kur studentus konsultuoja patyręs atitinkamo sektoriaus dėstytojas verslininkas).

„Žinau, kad kai kurios aukštosios mokyklos kviečia patyrusius ir sėkmingus Latvijos verslininkus ir vadovus dirbti mentorais ir perduoti savo patirtį, žinias ir kompetenciją jaunoms ir mažiau patyrusioms įmonėms.“

Bendradarbiavimą skatintų realus finansavimas žiniomis pagrįstų naujų produktų įdiegimui į rinką – finansavimas – tyrimo, rinkos tyrimų „grantas“ (ES arba valstybės finansavimas, pavyzdžiui, daugiašaliai Erasmus projektai – aukštojo mokslo įstaigų ir įmonių bendradarbiavimas), valstybės parama naujų rinkos galimybių tyrimui ir eksporto skatinimui potencialiose rinkose, taip pat ir parodos, prezentacijos, kur studentai turi galimybę susipažinti ir užmegzti kontaktą su juos dominančių įmonių atstovais.

Taip pat keletas respondentų minėjo, kad su jų verslu toks bendradarbiavimas mažai susijęs, nežinant, ką konkrečiai iš aukštųjų mokyklų verslininkas savo srityje galėtų gauti. Kai kurie šiuo klausimu negalvojo nieko, nes nebuvo poreikio.

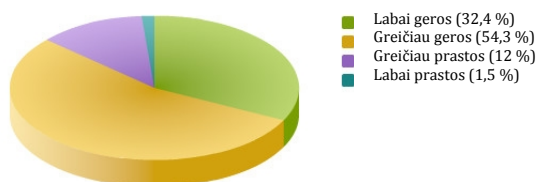
Įmonės plėtra ir potencialas

Vertinant savo įmonių plėtros galimybes, didesnė verslininkų dalis nusiteikę pozityviai ir mano, kad tiek srityje ir regione, tiek valstybiniu ir bendradarbiavimo per sieną lygiu jų plėtros galimybės yra greičiau geros. 32,4 % apklaustųjų pripažįsta, kad krašto mastu jų plėtros galimybės yra net labai geros. Šiek tiek pesimistiškiau respondentai nusiteikę plėtros atžvilgiu bendradarbiavimo per sieną mastu, 12 % minėjo, kad plėtros galimybės yra labai prastos.

26 paveikslas

Įvertinkite savo įmonės plėtros galimybes srityje, regiono, valstybiniu ir bendradarbiavimo per sieną lygiu.

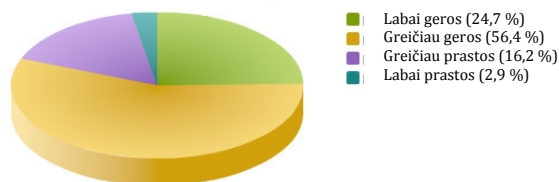
srities

27 paveikslas

Įvertinkite savo įmonės plėtros galimybes srityje, regiono, valstybiniu ir bendradarbiavimo per sieną lygiu.

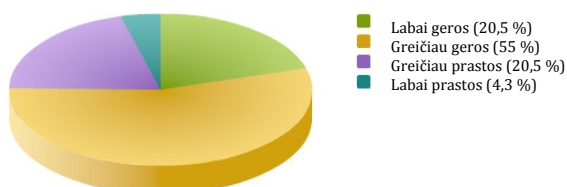
regiono

28 paveikslas

Įvertinkite savo įmonės plėtros galimybes srityje, regiono, valstybiniu ir bendradarbiavimo per sieną lygiu.

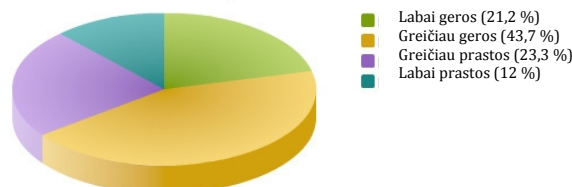
valstybiniu

29 paveikslas

Įvertinkite savo įmonės plėtros galimybes srityje, regiono, valstybiniu ir bendradarbiavimo per sieną lygiu.

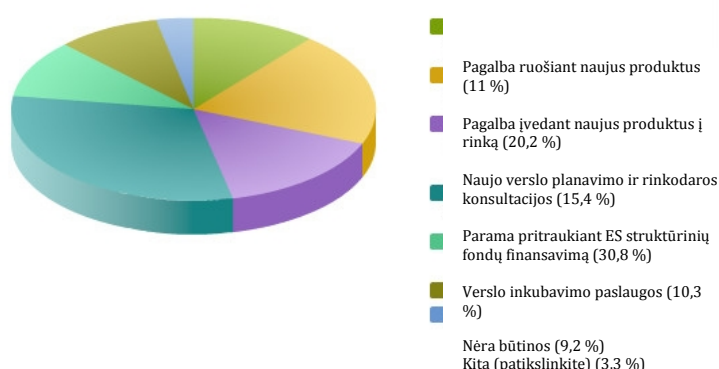
sieną lygiu.

Kaip matyti 30 paveiksle, trečdalis respondentų pripažįsta, kad toliau augti jiems **būtina parama** pritraukiant ES struktūrinių fondų finansavimą, 20,2 % pripažįsta, kad būtina pagalba naujų produktų išleidimui į rinką, 15,4 % būtinos naujo verslo planavimo bei rinkodaros konsultacijos.

Kokie mokymai, konsultacijos ar paramos programos Jums būtų reikalingos tobulėti?

30 paveikslas

Kiti minėti atsakymai rodo, kad verslininkams reikia tiesiog daugiau laiko, nes aišku, kas ir kaip darytina, tačiau trūksta laiko. Taip pat reikia naujausios aktualios informacijos apie pasiekimus sektoriuje pasaulyje, paramos formuojant gyventojų ir viešąją nuomonę (pavyzdžiui, skatinant visų miškininkystės specialistų teisingą aplinkai draugišką elgesį (kasdien, studijų

programose ir kt.), parama gamybai tobulinti, įrangai įsigyti, dalyvavimas užsienio šalių prekybos misijose, apyvartinės lėšos. 9,2 % respondentų parama nebūtina.

Prašant įvertinti, kiek daugiausia verslininkai naudojami įvairiais **šaltiniais informacijai ir patarimui gauti**, kurie būtini verslui, vertinimo skalėje nuo 1 iki 7 (kur 1 – nesinaudoju, 7 – daugiausia naudojuosi), informacijos ir patarimų gavimo šaltiniai išsirikiuoja taip, pradedant dažniausiai naudotu ir baigiant rečiausiai naudotu:

1. „Klientai“
2. „Interneto resursai“
3. „Konkurentai ar kitos įmonės“
4. „Tiekėjai“
5. „Draugai, šeima“
6. „Verslo žiniasklaida (spauda, TV)“
7. „Verslo skatinimo organizacijos (prekybos ir pramonės rūmai, inkubatoriai ir kt.)“
8. „Savivaldybės“
9. „Bankai, finansų institucijos“
10. „Valstybės verslo skatinimo organizacijos (investicijų ir plėtros agentūros ir kt.)“
11. „Aukštosios mokyklos / mokslo institutai“

Respondentų minėti **dabartiniai įmonių prioritetai** pagal svarbą išsidėsto taip:

1. Didinti pardavimo kiekius Latvijos rinkoje
2. Įeiti į naujas užsienio šalių rinkas
3. Gerinti produkto serviso kokybę
4. „Išgyventi“
5. Pritraukti jaunos kvalifikuotus darbuotojus
6. Didinti rinkodaros veiklą
7. Gerinti produkto / serviso platinimą
8. Įdiegti technologijos pakeitimus
9. Įdiegti naujus produktus / paslaugas į vietos rinką
10. Gerinti darbuotojų profesinius įgūdžius
11. Gerinti valdymo įgūdžius
12. Sumažinti kitas išlaidas
13. Sumažinti personalo išlaidas (atlyginimus)

Apklaustų verslininkų minėtus **esminius veiksnius**, būtinus, **norint pasiekti spartesnį augimą**, galima suskirstyti į 10 pagrindinių grupių:

- Galimybė gauti finansavimą įmonių veiklai plėsti ir vystyti (valstybės parama, ES parama, įsk. didesnę ES bendrą finansavimo intensyvumą projektuose, ES fondų didesnė parama žaliavoms, įrenginiams ir ilgalaikiam turtui įsigyti, mažesnė biurokratija kalbant apie ES lėšų įsisavinimo tempus, operatyvesnis Hipotekų banko ir administruojančių įstaigų darbas, palankesnės kreditavimo sąlygos, valstybė turi papildyti paramos eksportui priemonės, ne tik parama eksporto garantijoms ir dalyvavimui tarptautinėse parodose);
- Klientai (kiekis, pasitikėjimas, patikimumas, mokumas, tiek vietos, tiek užsienio klientų prieinamumas, klientų prieinamumo stabilumas);
- Teisiniai veiksniai (žemių nuosavybės teisių sutvarkymas, Latvijos rinkos apsauga nuo kitų ES valstybių narių produktų);
- Bendroji valstybės ekonomikos augimo, gerovės pasiekimo politika (energijos išteklių kaštų didėjimo stabdymas, mažesnės degalų kainos, biurokratijos mažinimas, korupcijos prevencija įstaigų lygmenyje, dalijant ES lėšas, kelių infrastruktūros sutvarkymas, iš esmės pakeisti bendrus Latgalos regiono plėtros principus (prioritetų nustatymas), pasienio santykių kūrimas ir ne tik su Europos Bendrijos valstybėmis, gatvių ir kelių infrastruktūros tobulinimas, emigracijos sumažinimas, žmonių sugrįžimo, demografinės situacijos gerinimas);
- Pardavimo, realizavimo kanalai (Latvijos prekei Latvijos rinkoje, bendradarbiavimas su Rusijos rinka valstybiniu lygiu, realaus tikslingo verslo plėtra);
- Darbo jėga (pakankamas kiekis, darbo našumo padidėjimas, kokybė, atsakomybė, motyvacija, specialistų prieinamumo stabilumas);
- Mokesčių politika (darbo jėgos mokesčių sumažinimas, mažesnis PVM, mokesčių kreditų sistemos, kontroliuojančių įstaigų bendradarbiavimas ir parama, ne tik baudimas);
- Galimybė gauti informaciją (apie naujoves sektoriuje, naujausius atradimus, technologinius pasiekimus, mažiau nesuprantamų žodžių iš valstybės „vadovybės“, teisingi kontaktai, kitų panašių įmonių patirtis sektoriuje, profesionalų patirtis, rinkodaros tyrimai potencialiose eksporto rinkose, verslo kontaktų skatinimo priemonės);
- Technologiniai ir IT tobulinimai (automatizuotos gamybos diegimas, naujos vertimo kompiuterinės programos, kurios pagreitintų vertimo procesą, nauja žemės ūkio technika, naujos dolomito gavybos technologijos, kurios neturi didelio poveikio aplinkai ir kt.);
- Su įmonių specifika susiję vidiniai veiksniai (produktų kokybės gerinimas, kaštų efektyvinimas, pigesnės žaliavos, kokio nors unikalaus produkto ruošimas, nestandartinė pakuotė, mažesnė patalpų nuoma, eksporto augimas, rinkodara, užsienio kalbų žinios).

„Kažkas gali pasikeisti, jeigu Latgaloje gyventojai pajėgs suvienodinti su Europos valstybėmis ne tik benzino kainas, bet ir savo darbo atlyginimus...“

„Siaubinga kelio būklė ne tik „nubaido“ klientus, bet ji taip pat yra neigiamas ūkio bei srities reklama apskritai.“

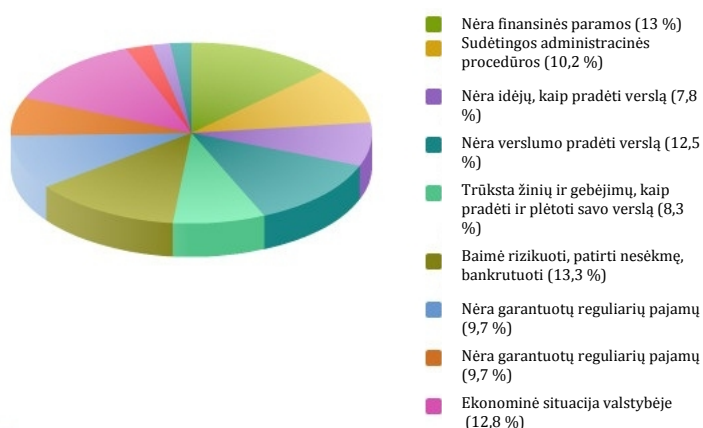
„Būtinai verslo aplinkos sutvarkymas – harmonizavimas su kaimynais, kad nebūtų tokio absurdo, kad automobilį reiktų registruoti Estijoje dėl godžios Latvijos mokesčių sistemos.“

„[Mano versle padėtų] viešosios nuomonės pasikeitimas, sveikos gyvensenos pasirinkimas, visuomenės suvokimas, kaip kenksminga valgyti pangasijos filė iš Maximos. Prekybos centrai pilni kenksmingo maisto.“

Pagrindinės priežastys, **trukdančios PLĖTOTI verslą** Latgalos / Utenos regione, anot respondentų yra: „Paklausos sumažėjimas“, „Įstatymai neskatina verslo plėtros“ ir „Dideli mokesčių tarifai“. Mažiausiai verslo plėtrai trukdo „Komunikacijos (įsk. kalbas) problemos“ ir „Stipri konkurencija“. 36 apklaustieji (iš 152) pripažino, kad pastebimų kliūčių verslo plėtrai nėra (ypač krašto lygiu ir pasienio lygiu – taip mano 33,3% iš 36, arba 12 respondentų).

Apie priežastis, trukdančias **PRADĖTI verslą** Latgalos / Utenos regione, apskritai dažniausiai minėtos: „Baimė rizikuoti, patirti nesėkmę, bankrutuoti“, „Nėra finansinės paramos“ ir „Ekonominė situacija šalyje“.

Kurios iš minėtų priežasčių, Jūsų nuomone, trukdo PRADĖTI verslą Latgalos / Utenos regione?

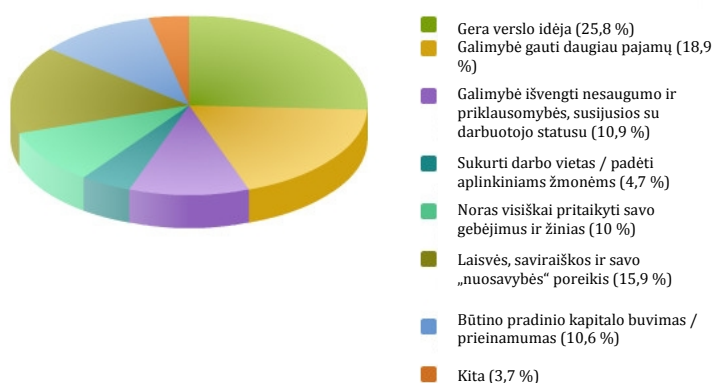
„aiškiai nustato, kad Latvijai tarptautiniu lygiu atstovauja 4 regionai, o ne „koalicija“. 1,7 % respondentų buvo sunku atsakyti į šį klausimą.

Kaip matyti 32 paveiksle, respondentai mini įvairias priežastis, raginančias žmones pradėti verslą. Iš 152 apklaustų respondentų dažniausiai pasirinkti atsakymai: „Gera verslo idėja“ (25,8 %), „Galimybė gauti daugiau pajamų“ (18,9%) un „Apsisprendimo laisvės ir savo „nuosavybės“ poreikis“ (15,9 %).

Kurios iš minėtų priežasčių, Jūsų nuomone, skatina žmones pradėti verslą?

32paveikslas

Kiti minėti atsakymai: konkurencingos žinios ir verslumas, noras suderinti tai, kas malonu, su tuo, kas naudinga, nedarbas, verslo idėjos užvaldymas, šeimos tradicijos, kai verslas perimamas iš kartos į kartą, mėgavimasis gerai atliktu darbu, verslo sėkmė, būtinų žinių turėjimas, vėlme pierādīt, noras įrodyti, kad aš tai galiu, saviraiška, nerimastinga dvasia.

Absolventų ir darbuotojų atitiktis įmonės (darbo rinkos) reikalavimams

Respondentų buvo klausiama, ar jie savo įmonėje įdarbina / kada nors buvo įdarbinę aukštųjų mokyklų absolventus iš karto po studijų baigimo. Kaip matyti 33 paveiksle, taip elgėsi 27,7 % arba 42 respondentai.

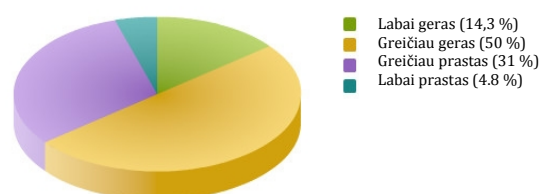
33 paveikslas

Ar Jūs įdarbinate / kažkada įdarbinote savo įmonėje aukštųjų mokyklų absolventus iš karto po studijų baigimo?

34 paveikslas

Įvertinkite absolvento pasiruošimą dirbti pagal savo specialybę

Paprašyti įvertinti šių absolventų **pasirengimą dirbti** savo specialybės darbą, 50 % respondentų absolventų pasirinkimą laikė greičiau geru, 14,3 % – labai geru. Tuo pačiu metu trečdalis apklaustųjų jį laiko greičiau prastu, 4,8 % – labai blogu.

Vertinant absolventų, baigusių aukštąją mokyklą, **pasirengimą darbo rinkai** savo srityje, atitinkamame regione, valstybėje, apskrityje, taip pat bendradarbiavimo per sieną lygiu, daugiau nei pusė respondentų absolventų pasirengimą visais lygmenimis vertina kaip greičiau gerą ir labai gerą. Dažniau pastebėtos jaunų specialistų **stipriosios pusės** pradėjus dirbti iš karto po aukštosios mokyklos baigimo: entuziazmas, iniciatyva, teorinės žinios, ambicijos, užsienio kalbų mokėjimas, geri IT, naujų technologijų ir kompiuterinio raštingumo įgūdžiai, kūrybinio mąstymo galios, gebėjimas surasti originalius sprendimus ir požiūrius, požiūris iš šalies, „šviežias“ mąstymas, idėjų bagažas, šiuolaikinis išsilavinimas, pasitikėjimas savimi, puikus pasitikėjimas savimi, noras dirbti, optimizmas ir viltys, progresyvus požiūris, lankstumas, jaunatviškumas, tikslo siekimas ir noras sau įrodyti, gebėjimas komunikuoti, atvirumas, išankstinio nusistatymo nebuvimas, gebėjimas save pateikti (rinkodara), jaunatviškas maksimalizmas, ryžtas, verslumas, lojalumas darbdaviui, stropumas, pasirengimas mokytis papildomai ir gerai dirbti, jei išvelgiama asmeninė nauda, motyvacija, nebijoma rizikuoti, nors iš tiesų ir nežinoma, kas daroma, tarptautinis mąstymas, globalus mąstymas, patriotizmas.

„Stipriosios pusės matyti, kai profesija perduodama iš kartos į kartą, kai jaunuolis visą laiką iš dalies buvo atitinkamoje verslo aplinkoje“.

„...Mano nuomone, jei žmogus pasirengęs dirbti, jis visko gali išmokyti“.

„Daugelis mano pažįstamų vis dėlto nori likti gimtajame krašte ir nevykti į užsienį. Kiti užsienyje susirado idėjų ir pasiruošę jas įgyvendinti čia“.

Vienas respondentas pastebėjo, kad stipriosios absolvento pusės priklauso nuo paties absolvento ir taip pat nuo baigtos įstaigos, didžioji jų dalis yra daug žinantys, įvairiapusiški, talentingi, turi dideles darbo galimybes, dauguma yra nuovokūs, palyginti greitai ir gerai supranta ir greitai išmoka.

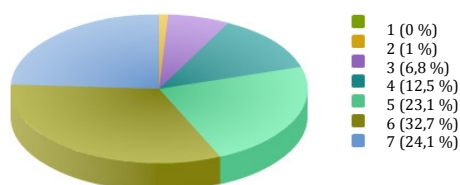
Paklausti apie pastebėtus **jaunų specialistų trūkumus** (minusus), respondentai paminėjo šiuos bruožus: praktinės patirties trūkumas (nepakankamumas), nepakankamos žinios (išsilavinimo spragos), tingumas ir nenoras dirbti (taip pat gauti mažesnę atlyginimą ir užimti žemesnes pareigas), per didelės ambicijos, įnoriai, iniciatyvos ir atsakomybės stoka, įgytų teorinių žinių nesusiejimas su praktika, nesugebėjimas rizikuoti, pirmosios nesėkmės baimė, komunikavimo problemos, supratimo apie santykius su darbdaviu neturėjimas, nesugebėjimas laikytis subordinacijos, netikslumas, nelojalumas darbo vietai, lengvų ir greitų pasiekimų norėjimas, per didelis skubotumas, persistengimas ir silpni darbo su informacija gebėjimai, neatsakingumas ir lengvo gyvenimo ieškojimas, troškimas mėgautis jaunyste, neturima gyvenimo tikslų, kurių būtų planingai, tikslingai siekiama, patys nežino, ko nori, bet nori daug uždirbti, laikosi pernelyg optimistinio požiūrio, trūksta ilgalaikio pastovumo, tikslumo ir kokybės, trūksta įvairiapusiškumo, apsukrumo, gebėjimo greitai priimti sprendimus, trūksta fizinių jėgų, ištvermingumo, nenori dirbti fizinio darbo, žinių stygius, baimė eiti ir ko nors pasiklausti, nepasitikėjimas savimi, savomis jėgomis, daugelis nemoka rusų kalbos, profesija domimasi tik epizodiškai, trūksta pastovumo, naivumas, naujo ir nepažįstamo baimė, darbo našumas neatitinka ambicijų, pasyvumas, motyvacijos stoka, kūrybinio mąstymo trūkumas.

„Jauniems specialistams trūksta gebėjimų matyti visą vaizdą (mato vieną dalyką, tačiau nepagalvoja apie kitą, susijusį su pirmuoju“.

„...reikia mažiausiai 5-6 mėnesių įsiliesti į naują įmonę, perprasti jos veiklos specifiką“.

„Nori, kad viskas būtų patiekta ant lėkštutės, trūksta motyvacijos didinti savo konkurencingumą (diplomo nepakanka)“.

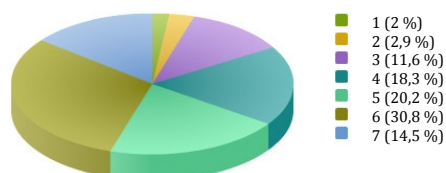
Ar Jūsų įmonės darbuotojų įgytas išsilavinimas apskritai atitinka Jūsų įmonės poreikius? (Įvertinkite skalėje nuo 1 iki 7, kur 1 – visiškai neatitinka, 7 – visiškai atitinka)

Respondentai įvertino savo darbuotojų įgytą išsilavinimą ir kaip jis atitinka įmonės poreikius. Apklausos duomenys rodo, kad geriausiai darbdavio reikalavimus atitinka profesinis išsilavinimas, o labiausiai tobulintina aukštojo išsilavinimo atitiktis verslo aplinkai – žr. 35, 36 ir 37 paveikslą.

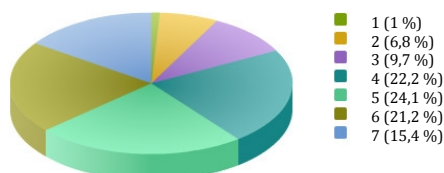
35 paveikslas: Profesinis išsilavinimas

Ar Jūsų įmonės darbuotojų įgytas išsilavinimas apskritai atitinka Jūsų įmonės poreikius? (Įvertinkite skalėje nuo 1 iki 7, kur 1 – visiškai neatitinka, 7 – visiškai atitinka)

36 paveikslas: Aukštasis išsilavinimas

Ar Jūsų įmonės darbuotojų įgytas išsilavinimas apskritai atitinka Jūsų įmonės poreikius? (Įvertinkite skalėje nuo 1 iki 7, kur 1 – visiškai neatitinka, 7 – visiškai atitinka)

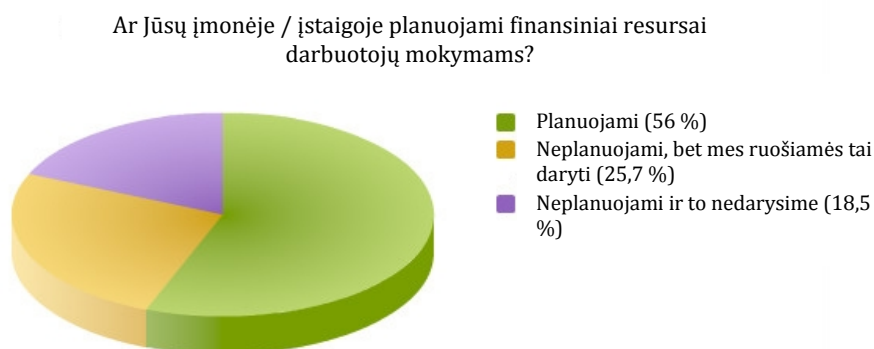

37 paveikslas: Suaugusiųjų tęstinis mokymasis

Įmonės darbuotojų mokymai

56 % respondentų pripažįsta, kad jų įmonėse planuojamos **lėšos darbuotojų mokymams**, 25,7 % šiuo metu neplanuoja, tačiau ateityje ruošiasi tai daryti. 18,5 % šiuo metu to nedaro ir ateityje neplanuoja finansuoti darbuotojų mokymų.

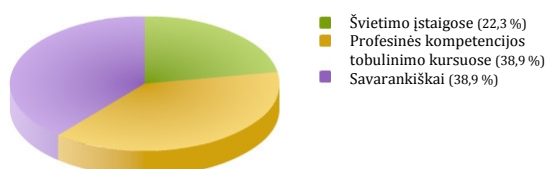
38 paveikslas

Apklausoje dalyvavusių įmonės atstovų (vadovų, atsakingųjų darbuotojų), buvo paprašyta informacijos apie **jų pačių testinio mokymosi aktyvumą**, savo žinių ir gebėjimų papildymą per paskutiniuosius 3 (trejus) metus mokymo įstaigose (pvz., mokykloje arba aukštojoje mokykloje), profesinės kompetencijos tobulinimo kursuose ar savarankiškai.

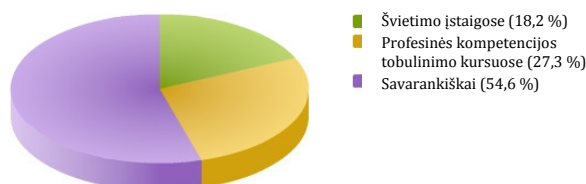
39 paveikslas

Ar Jūs esate tobulinęs/-usi savo žinias ir gebėjimus per pastaruosius 3 (trejus) metus švietimo įstaigose (pvz., mokykloje, aukštojoje mokykloje, profesinės kompetencijos tobulinimo kursuose ar savarankiškai?

40 paveikslas

Ar Jūs esate tobulinęs/-usi savo žinias ir gebėjimus per pastaruosius 3 (trejus) metus švietimo įstaigose (pvz., mokykloje, aukštojoje mokykloje, profesinės kompetencijos tobulinimo kursuose ar savarankiškai?

39 paveikslas: Papildę tiek profesines, tiek bendrojo lavinimo žinias ir gebėjimus

40 paveikslas: Papildę tik profesines žinias ir gebėjimus

Kaip matyti iš 39 ir 40 paveikslo, profesinės ir bendrojo lavinimo žinios ir gebėjimai dažniausiai papildomi savarankiškai ir profesinės kompetencijos tobulinimo kursuose, rečiausiai – mokymo įstaigose. Tie, kas papildė tik profesines žinias ir gebėjimus, dažniausiai tai atliko savarankiškai, rečiausiai – mokymo įstaigose. Panašūs rodikliai pateikiami ir apie bendrąjį lavinimą ir gebėjimų pildymą. 30 respondentų (19,7 %) per pastaruosius 3 metus netobulino savo žinių ir gebėjimų.

VERSLININKŲ APKLAUSOS REZULTATŲ VERTINIMAS / ANALIZĖ

Atsižvelgiant į tai, kad didžioji respondentų dalis verslu užsiima daugiau nei 10–15 metų ir atstovaujama įvairiems šalies ūkio sektoriams, verslo formoms ir įvairaus didumo įmonėms, apklausos rezultatai atspindi pagrįstą patyrusių verslininkų požiūrį.

Įmonių inovacijų aktyvumas ir potencialas

Apskritai įmonėms būdinga vidutiniškai inovacinė veikla. Verslininkai šiuose Latgalos ir Utenos regionuose yra palyginti tradiciniai, sėkmingai pasirinkę savo veiklos nišą, kurią bando vystyti, papildyti naujovėmis ir temišškai praplėsti. Pozityviai vertinami keli minėti sektorių ir ūkio šakų inovacinio jungimo pavyzdžiai, pvz., miškininkystės papildymas turizmu arba pažintinių aspektų įtraukimas į kaimo turizmo komplekso pasiūlymą. Taip pat nedidelėms įmonėms ir individualiems verslininkams tai leis užtikrinti rinkoje būtiną konkurencingumą.

Daugiau nei pusė įmonių savo veikloje naudoja šiuolaikines technologijas – įsk. ne tik plačiai naudojamą internetą, mobilųjį internetą arba skaipą, bet ir neįprastas specifines kompiuterines programas, IT pagrįstas gamybos technologijas bei pardavimo būdus (e-rinkodara).

Informacinės technologijos (IT) padeda pastebimai padidinti esamo produkto ar paslaugos pridėtinę vertę, IT infrastruktūra padeda verslininkui keistis duomenimis, integruoti įvairius gamybos ir serviso procesus, leidžia greičiau įgyti reikiamos informacijos ir kartu greičiau reaguoti į pokyčius. Šiuolaikinės technologijos įmonėje – šis tas daugiau nei į tinklą sujungti kompiuteriai – Latgalos ir Utenos verslininkai turi dar labiau išžvelgti IT kaip pelną nešančios „priemonės“ naudą.

Reikia pripažinti, kad šiuo metu tiek Latvijoje, tiek Lietuvoje įvairiose srityse pastebimas IT specialistų trūkumas. Tai pripažįsta beveik visi rinkos dalyviai. Pagrindinė to priežastis – „protų nutekėjimas“ į kitas valstybes, galinčias pasiūlyti konkurencingesnį atlyginimą ir kitų darbuotojų vertinimo kriterijų. Būtina skatinti ir tikslingai vystyti IT sritį abiejose valstybėse.

Daugiau nei 2/3 respondentų artimiausioje ateityje (per 1–3 metus) planuoja įdiegti naujų įvairių inovacijų rūšių ir sričių produktų ir / ar paslaugų. Būtina tikslinga valstybės, savivaldybių, pramonės asociacijų ir aukštųjų mokyklų parama, rezultatyvios ir apgalvotos bendradarbiavimo schemas, kad ši veikla nesustotų ir vystytųsi toliau. Tyrimo išvadų ir rekomendacijų skyriuje pateikiama įvairių pasiūlymų.

Įmonių bendradarbiavimo intensyvumas su aukštosiomis mokyklomis, tyrėjais

Tik 28,3 % verslininkų pripažįsta, kad jie gauna pakankamai informacijos apie bendradarbiavimo galimybes su aukštosiomis mokyklomis ir / ar tyrėjais (mokslinių tyrimų centrais), vidutiniškai 20% yra bendradarbiavusių su aukštosiomis mokyklomis ir / ar mokslinių tyrimų centrais.

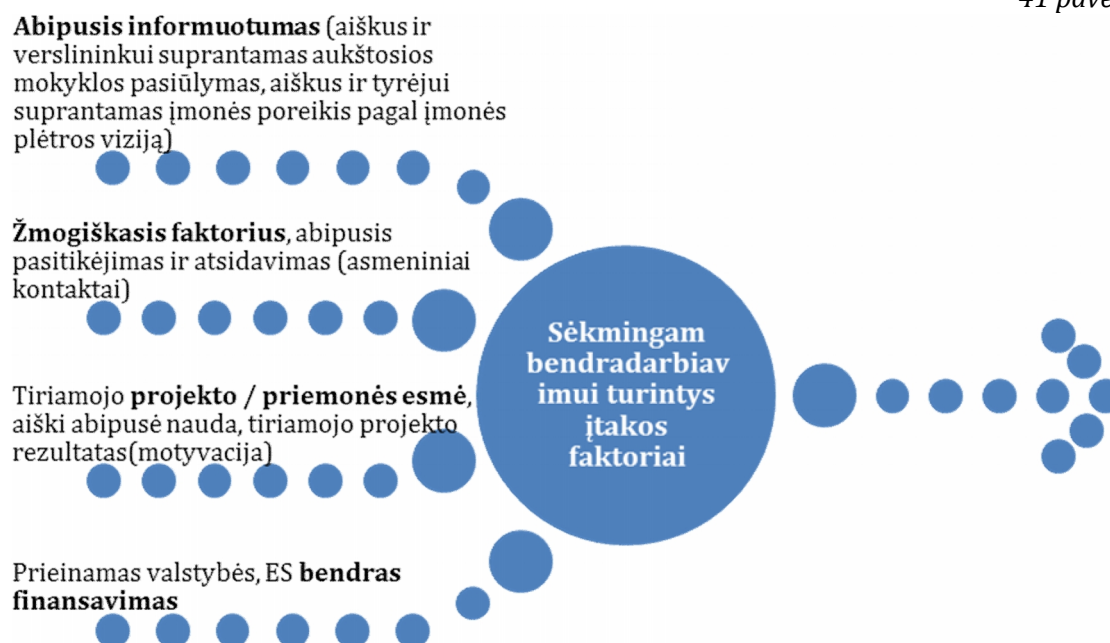
Svarbus faktas, kad kelios įmonės, paklaustos apie ankstesnį bendradarbiavimą su aukštosiomis mokyklomis, atsakė „Ne“, tačiau vėliau vis dėlto matyti, kad buvo bendradarbiauta užtikrinant praktikos vietas, darbuotojams dalyvaujant tęstiniame mokymėsi ir juos pritraukiant. Iš to galima daryti išvadą, kad verslininkai *bendradarbiavimo* sąvoką supranta kaip didesnio masto, orientuotą į konkretų, išmatuojamą tikslą nukreiptus projektus, tyrimus.

Apklausti verslininkai mini daug būdų ir priemonių, kurios galėtų paskatinti aukštųjų mokyklų ir verslininkų bendradarbiavimą inovacijų, naujų produktų, procesų ir tobulinimų srityje (vietos, regiono, nacionaliniu, bendradarbiavimo per sieną lygiu).

Platinant informaciją apie bendradarbiavimo galimybes su aukštosiomis mokyklomis ir / ar tyrėjais (mokslinių tyrimų centrais), verslininkams svarbus jos reguliarumas, praktinis pritaikymas, taip pat patikimas informacijos šaltinis, kuris gali būti ne tik valstybinė ar savivaldybės įstaiga, pati mokslo ar tyrimų įstaiga, bet ir draugas ar pažįstamas, buvęs praktikantas, konkretus verslo informacijos centro darbuotojas. Apklaustos rezultatų analizė leidžia daryti išvadą, kad užtikrinant sėkmingą bendradarbiavimą labai svarbus žmogiškasis faktorius ir asmeniniai kontaktai, kai verslininkas su tyrėju yra seniai pažįstami. Taip pat identifiukuota aukštųjų mokyklų ir įmonių „tarpininko“ būtinybė, pvz., Verslo informacijos centro ar Verslo inkubatoriaus su „verslininkų patikėtiniu“, kuriuo verslininkai, gaudami el. pašta ar kokią informaciją, labiau pasitiki nei aukštosiomis mokyklomis.

Pagrindiniai veiksniai, darantys įtaką įmonių ir švietimo ar tyrimo įstaigų bendradarbiavimo veiklai, pavaizduoti 41 paveiksle.

41 paveikslas

41 paveikslas: Pagrindinių sėkmingą įmonių ir aukštųjų mokyklų bendradarbiavimą veikiančių veiksnių santrauka
(Autorė: M. Rudzytė-Grikė, pagal tyrimo rezultatus)

Be to, iš apklausos rezultatų galima daryti išvadą, kad bendradarbiavimą paskatintų ir konkurencija, lenktyniavimo dvasia (tarp aukštųjų mokyklų ir / ar regionų) rengiant verslo idėjų, planų ir naujų produktų konkursus, kuriuose dalyvautų įmonė ir aukštoji mokykla (kolegija), bendrai ruošdamos naują produktą ar paslaugą. Konkurso rezultatai galėtų būti vertinami pagal apyvartą, klientų skaičių ir / ar pardavimo apimčių augimą.

Daugelis vietoje anketuotų verslininkų kaip svarbią sąlygą paminėjo tai, kad bendradarbiavimas kaip galimybė egzistuoja, tačiau ji nepakankamai išnaudota, reikia daug dirbti, kad prieinama galimybė būtų praktiškai realizuota. Tas pats taikoma ir aukštųjų mokyklų tyrėjams, todėl būtina stipri abipusė motyvacija ir noras bendradarbiauti.

Atskirai vietoje ir telefonu apklausti verslininkai minėjo, kad akademinio sektoriaus ir verslininkų bendradarbiavimo kliūtys susijusios su nepakankamu aukštosios mokyklos

vadovybės verslo aplinkos suvokimu, silpnais dėstytojų ryšiais su rinkos poreikiais, verslininkų tiesioginių poreikių nežinojimu – jei aukštosios mokyklos vadovybė būtų įsitraukusi į gamybos, pramonės procesus, taikomuosius tyrimus, tada galėtų paskleisti šį konceptą tarp visų dėstytojų, galėtų ieškoti dėstytojų praktikų, kurie atliktų pirminius taikomuosius tyrimus, pagrįsdami juos teorija (o ne atvirkščiai).

Tiesiogiai apklausiant verslininkus paaiškėjo, kad verslininkai įvairiai supranta terminus „naujas produktas“, „nauja paslauga“, kai kurie sunkiai gebėjo vertinti savo veiklos inovatyvumo lygį (intensyvumą). Anketavimo proceso metu buvo skatinamas verslininkų supratimas apie inovaciją kaip apie procesą, skatinant mąstyti apie bet kurios rūšies produktų ir procesų tobulinimo / atnaujinimo būtinybę dabartinės rinkos sąlygomis (įskaitant nedidelio pobūdžio pokyčių įvedimo reikšmę), pradedant nuo ypač inovacinių aukštųjų technologijų naudojimo ar eksporto į papildomą šalį pradžios ir baigiant degalų keitimu iš benzino į dujas arba naujos rūšies pakuotės medžiagos ir dizaino įgyvendinimu.

Įmonių plėtra ir potencialas

Vertindami savo įmonių plėtros galimybes didžioji verslininkų dalis yra nusiteikę teigiamai tiek srities ir regiono, tiek nacionaliniu ir bendradarbiavimo per sieną lygiu. Svarbu tai išsaugoti ir teikti įmonėms būtiną paramą tolimesniam jų augimui, įsk. tikslingą ES struktūrinių fondų finansavimo panaudojimą, valstybės paramos programų įvedant naujus produktus į rinką tobulinimą, būtinų konsultacijų naujam verslui planuoti ir rinkodarai teikimą. Beveik visos įmonių paminėtos būtinos paramos priemonės susijusios (arba gali būti susijusios) su aukštųjų mokyklų sektoriaus – studentų, praktikantų, tyrėjų – indėliu ir tyrimo infrastruktūra. Bendradarbiavimo priemonių pasiūlymai pateikti šio tyrimo išvadų ir rekomendacijų skyriuje.

Analizuojant šaltinius, kuriuose ieškoma informacijos ar patarimų, būtinų Jūsų verslui, dažniausiai naudojamosi interneto resursais ir verslo žiniasklaida. Greičiausiai dėl to, kad jie lengviau prieinami. Norint naudotis kitais šaltiniais, reikia daugiau laiko (kartais ir finansų), dažnai verslininkas šito negali sau leisti, arba tiesiog nemato prasmės, nenumatydamas konkretaus galutinio rezultato, naudos ir laiko, per kurį sąnaudos atsipirktų.

Siekiant, kad verslininkai sėkmingai pasiektų minėtus dabartinius prioritetus, būtina sumaniai naudotis IT, kooperuotis tarpusavyje, naudotis bendradarbiavimo schemomis, užtikrinant kvalifikuotą naują darbo jėgą, tęsiant jau esamų darbuotojų (ir vadovybės) tęstinį mokymąsi. Šiuo atveju taip pat didžioji dalis minėtųjų priemonių bus sėkmingiau realizuota apgalvotai ir tikslingai dalyvaujant aukštųjų mokyklų sektoriui.

Intensyvesnę daugelio įmonių plėtrą veikia bendri procesai valstybės (kartais regiono) lygiu, pvz., mokesčių politika, turistų skaičiaus padidėjimas, bendra šalies ūkio raida. Tai reiškia, kad net jeigu įmonė individualiai pasiruošusi investuoti, skatindama naujoves, nėra garantijų, kad rezultatas bus maksimaliai sėkmingas. Būtinai platesnis požiūris į konkrečią plėtros sritį.

Absolventų ir darbuotojų atitiktis įmonių (darbo rinkos) reikalavimams ir įmonės darbuotojų mokymai

Tik 27,7 % respondentų įdarbina ar kada nors savo įmonėje buvo įdarbinę aukštųjų mokyklų absolventus iš karto po studijų baigimo, absolventų pasiruošimą savo specialybės darbui vertindami labai įvairiai. Vis dėlto daugelio absolventų pasiruošimas darbo rinkai vertinamas kaip greičiau geras ir labai geras. Labai dažnai absolvento pasiruošimas priklauso nuo individualaus žmogaus, studento noro ir ryžto kokybiškai studijuoti, dėstytojo noro kokybiškai dirbti.

Įdomu tai, kad kai kurie jaunų specialistų bruožai, kuriuos keletas verslininkų laiko stipriosiomis pusėmis (pvz., ambicijos), o kiti – absolventų trūkumu, trukdančiu sėkmingai pritaipyti įmonėje. Bendravimo įgūdžiai laikomi tiek pliusu, tiek minusu, jei nėra pakankamai išvystyti. Tai dar kartą leidžia daryti išvadą, kad labai didelę reikšmę turi žmogiškasis faktorius ir absolvento individualumas.

Žmogiškųjų išteklių kokybė nenuginčijamai yra vienas iš bet kurios įmonės veiklos sėkmės veiksnių, todėl pozityviai vertinama tai, kad 56 % respondentų įmonėse planuoja lėšas darbuotojų mokymams. Įmonių vadovai ir atsakingi darbuotojai taip pat gana reguliariai tobulina savo žinias ir gebėjimus – jei ne švietimo įstaigose ir oficialiuose kursuose, tai savarankiškai ir mokymdamiesi patys. Yra galimybių tobulinti mokymo įstaigų, mokymo centrų programas, kad jų turinys geriau atitiktų verslininkų tęstinio mokymosi poreikius ir reikalavimus.

VERSLININKŲ NUOMONIŲ PALYGINIMAS: REGIONAI IR SEKTORIAI

Autoriai palygino keletą abiejų regionų (Utenos ir Latgalos) apklausos aspektų. Palyginus matyti keletas bendrų bruožų ir skirtumų.

Utenos regiono verslininkai vidutiniškai dažniau naudojami naujosios technologijomis nei Latgalos regiono verslininkai – Utenoje 62 %, Latgaloje 52 % respondentų.

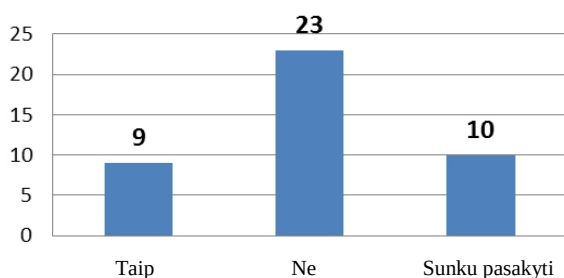
Tačiau abiejų regionų verslininkai (69 % Lietuvos ir 70 % Latvijos respondentų) per artimiausius metus planuoja įdiegti naujų produktų ir / ar paslaugų. Tai rodo inovacinės veiklos svarbos supratimą abiejų regionų įmonėse, taip pat pagrindžia aukštojo mokslo įstaigų vaidmenį ir reikšmę kuriant konkurencingus produktus ir paslaugas, tiriant tikslią rinką, vystant kooperacijos tinklus regioniniu, o vėliau ir tarptautiniu mastu.

Atsižvelgiant į pastarųjų metų ekonominę situaciją Latvijoje, lengvai paaiškinama, kodėl skiriasi įmonių, pastaruosius 12 mėnesių dirbusių pelningai, skaičius – Latgalos respondentų tokių buvo 64%, Utenos respondentų pastebimai daugiau – 79 %.

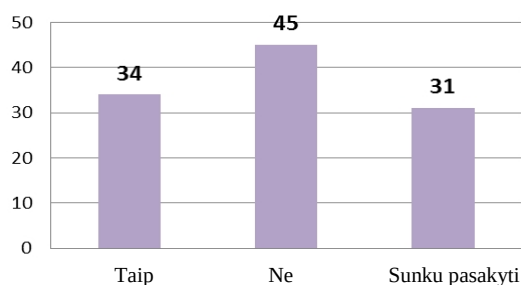
Abiejų regionų verslininkams panašiai trūksta pakankamos informacijos apie bendradarbiavimo galimybes su aukštosiomis mokyklomis ir / ar mokslinių tyrimų centrais ir tyrėjais. Proporcingai Utenos regiono (LT) verslininkai tai jaučia net stipriau nei Latgalos (LV) verslininkai. Taip pat pabrėžtina, kad didelei daliai sunku įvertinti, ar užtenka informacijos – tai rodo, kad verslininkai tikriausiai neturėjo konkretaus poreikio, jie neieškojo informacijos, taip pat jiems nebuvo informacija siūloma tikslingai, todėl sunku įvertinti.

42 paveikslas

Ar Jums kaip verslininkui yra prieinama pakankama informacija apie bendradarbiavimo su aukštosiomis mokyklomis ir / ar tyrėjais (mokslinių tyrimų centrais) galimybes (LIETUVA)

Ar Jums kaip verslininkui yra prieinama pakankama informacija apie bendradarbiavimo su aukštosiomis mokyklomis ir / ar tyrėjais (mokslinių tyrimų centrais) galimybes (LATVIJA)

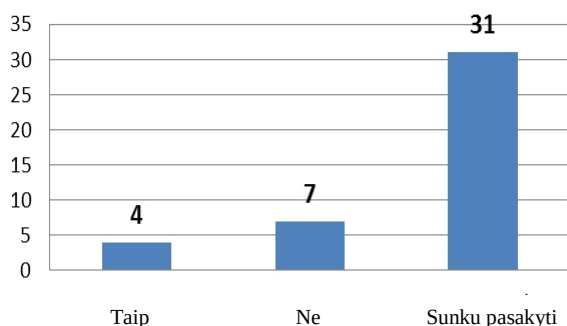

43 paveikslas atspindi, kaip skiriasi abiejų regionų verslininkų įmonių ateities planai. Žymiai didesnė Utenos verslininkų dalis yra neryžtingi ir neįsitikinę, ar ateityje išlaikys esamos veiklos sektorių, ar imsis naujo. Tačiau beveik 50 % Latgalos regiono respondentų yra įsitikinę, kad nekeis savo veiklos srities. Abiejų regionų verslininkų požiūriui tikriausiai turi įtakos bendras ekonominis nestabilumas valstybėse, dėl kurio atsiranda didesnė rizika naujam verslui ar naujai veiklos rūšiai pradėti (palyginus su jau žinomos srities verslo aplinkos sąlygomis). Be to, Latgalos verslininkams būdingesnis tradicinis mąstymas ir savotiška pokyčių baimė / nedrąsa.

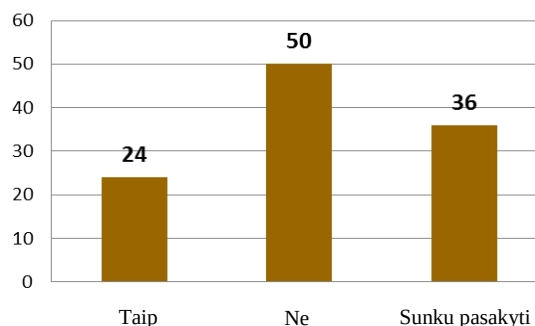
Taip pat pabrėžtina, kad abiejuose regionuose jau šiuo metu didelė įmonių dalis dirba keliuose sektoriuose.

43 paveikslas

Ar ateityje planuojate keisti / papildyti esamą įmonės veiklos sektorių kitu sektoriumi? (LIETUVA)

Ar ateityje planuojate keisti / papildyti esamą įmonės veiklos sektorių kitu sektoriumi? (LATVIJA)

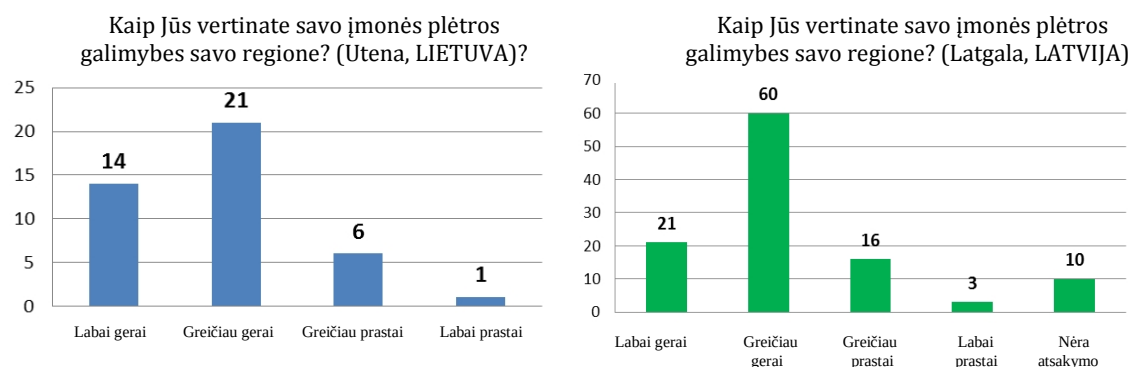
Vertindami įvairius informacijos ir patarimų šaltinius, verslininkai aukštosios mokykloms ir mokslinių tyrimų institutams skiria žemą vietą – didžioji jų dalis apskritai nesinaudoja šiomis įstaigomis informacijai ir patarimams gauti, arba naudojosi labai retai. Tačiau tarp respondentų iš Latgalos yra kelios įmonės, kurios aukštųjų mokyklų ir mokslinių tyrimų institutų paslaugomis naudojasi dažnai.

Apklausoje duomenys rodo, kad bendradarbiavimą su aukštosios mokyklomis ir mokslinių tyrimų institutais daugiausia organizuoja stambios ir vidutinės įmonės (11 % visų respondentų), taip pat tos respondentų įmonės, kurios dirba žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuje (16 % respondentų), kasybos ir karjerų eksploatavimo sektoriuje (1 % respondentų), švietimo ir mokslinių tyrimų srityje (5% respondentų), ar teikia viešąsias, socialines, individualias paslaugas (10 % respondentų).

Neabejotinai didžiausia abiejuose regionuose respondentų dalis – 83 % Utenoje ir 67 % Latgaloje – suinteresuota toliau bendradarbiauti su aukštosios mokyklomis ir / ar mokslinių tyrimų centrais. Būtina ieškoti geriausių ir efektyviausių būdų praktiškai organizuoti šį bendradarbiavimą (žr. kai kurias rekomendacijas „Išvadų ir rekomendacijų“ skyriuje).

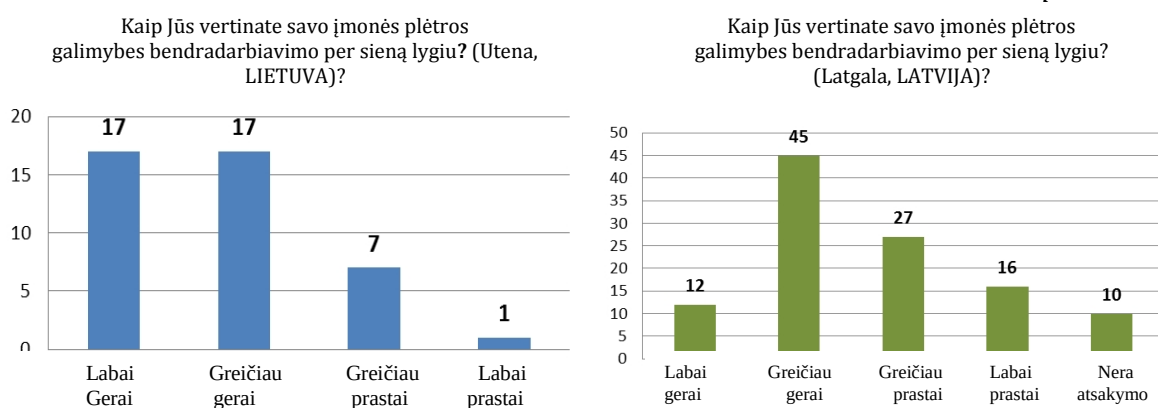
Analizuojant abiejų regionų respondentų požiūrį į plėtros tendencijas regione ir valstybiniu lygiu situacija vertinama gana panašiai – didžiąja dalimi pozityviai. Nepaisant nestabilios ekonominės situacijos valstybėje, verslininkai savo plėtros tendencijas vertina kaip geras arba labai geras.

44 paveikslas

Verslo plėtros galimybes bendradarbiavimo per sieną lygiu geriau vertina Utenos regiono verslininkai – 81% Latgalos respondentai verslo plėtrą bendradarbiavimo per sieną lygiu su viltimi vertina 52 %, likusieji galimybes vertina kaip greičiau prastas ar labai prastas, arba nepateikė atsakymo.

45 paveikslas

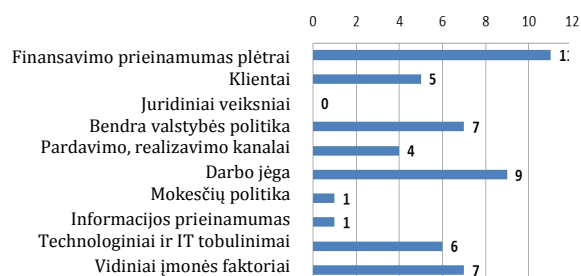

Įdomias išvadas galima padaryti apie abiejų regionų verslininkų nuomonę dėl esminių veiksnių, būtinų, kad įmonės augtų sparčiau (46 paveikslas): Utenos regiono respondentams pats svarbiausias veiksnys – finansavimo prieinamumas (ilgalaikis turtas, infrastruktūros plėtra, įrenginiai, įskaitant paskolų prieinamumą apyvartinėms lėšoms); apklausti Latgalos įmonių atstovai šį veiksnių mini kaip antrą svarbiausią, į pirmą vietą išskeldami bendrą valstybės politiką (įskaitant biurokratijos ir korupcijos sumažinimą valstybinėse įstaigose, kontroliuojančių institucijų požiūrio keitimą, kelių infrastruktūros sutvarkymą, verslo aplinkos sutvarkymą ir harmonizavimą su šalia esančių valstybių teritorijomis)). Antras pagal svarbą veiksnys Utenos verslininkams – kvalifikuota darbo jėga. Trečioje vietoje pagal svarbą – bendra valstybės politika (šalia vidinių įmonės veiksnių – pvz., naujų produktų kūrimo, savo srities profesionalumo, pigesnių žaliavų prieinamumo ir kt.). Latgaloje labai svarbiu veiksmu laikomas klientų prieinamumas (stabili paklausa), taip pat daug kartų pabrėžiant kvalifikuotos darbo jėgos reikšmę įmonės augimui užtikrinti.

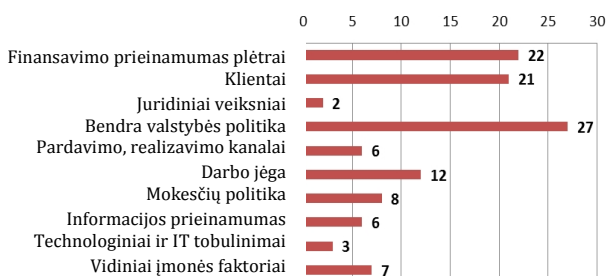
Pastebimai skiriasi technologinių ir IT patobulinimų vertinimas – Utenos respondentams šis veiksnys – vienas iš svarbiausių 14 %, o Latgalos įmonėms – tik 3 %.

46 paveikslas

Kokie yra svarbiausi veiksniai, būtini, norint
pasiekti spartesnį Jūsų įmonės augimą? (LIETUVA)

Kokie yra svarbiausi veiksniai, būtini, norint
pasiekti spartesnį Jūsų įmonės augimą? (LATVIJA)

Apklausos rezultatų palyginimas verslo sektoriuose rodo, kad įvedant naujus produktus ir paslaugas į rinką per pastaruosius trejus metus aktyviausios buvo įmonės, kurios dirba gamybos sektoriuose – tai mašinų gamyba, metalo apdirbimas, tekstilės gaminių gamyba, taip pat viešųjų, socialinių, individualių paslaugų teikimas (3,44 taško iš 7). Palyginimui – didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje dirbančios įmonės naujų produktų ir paslaugų įvedimą į rinką įvertino vidutiniškai 3,24 taško, žemės ūkio ir miškininkystės įmonės – 3,07 taško.

Artimiausioje ateityje (per 1–3 metus) naujus produktus ir / ar paslaugas įvesti aktyviau planuoja įmonės, dirbančios informacinių technologijų srityje, kasybos pramonėje, medžio, medienos gaminių ir tekstilės gaminių gamybos srityje, maisto produktų ir gėrimų gamybos srityje, mašinų gamybos, metalo apdirbimo, turizmo srityse, mažiau aktyvios bus žemės ūkio, finansinio tarpininkavimo, mokslinių tyrimų sričių įmonės.

TYRĖJŲ INTERVIU IR FOCUS GRUPIŲ SANTRAUKA

Apklaustų tyrėjų skaičius kiekviename pasienio regione buvo nustatytas pagal švietimo ir tyrimų įstaigų skaičių regionuose 2011 metais.

TYRĖJŲ APKLAUSOS IR FOCUS GRUPIŲ DISKUSIJŲ TECHNINĖ INFORMACIJA

Tyrimo vykdytojas	RAB „ArGaumi“
Tikslinė grupė / Respondentai	14 Latvijos ir Lietuvos tyrėjų (tikslingai atrinkti švietimo ir tyrimo įstaigų ekspertai)
Pasiekta atrankos imtis apklausoje	14 respondentų (9 moterys ir 5 vyrai)
Pasiekta atrankos imtis focus grupių diskusijose	20 tyrėjų (14 moterų ir 6 vyrai)
Metodai	Tiesioginis anketavimas (struktūruoti interviu vietoje) WEB apklausa Interviu telefonu, interviu skaičiu Focus grupių diskusija (struktūruota diskusija vietoje)
Tikslinių grupių diskusijų skaičius	4 diskusijos (po 3–7 dalyvius kiekvienoje)
Diskusijų vyksmo vieta	Daugpilis, Rēzeknė, Jēkabpilis (Latvijoje), Utena (Lietuvoje)
Geografinė teritorija	Latgalos pasienio regionas (Latvijoje) Utenos pasienio regionas (Lietuvoje)
Apklausos ir diskusijų laikotarpis	2012-03-20 – 2012-05-02

PASIEKTOS ATRANKOS APIBŪDINIMAS

	Latvijoje	Lietuvoje
El. pašto adresai, kuriais išsiųstas kvietimas dalyvauti apklausoje	20	12
Užpildytų WEB anketų skaičius	5	3
Patikrinus patikimumą neatitinkančių WEB anketų skaičius	4	2
Interviu vietoje anketai užpildyti skaičius	6	2
Pasiekta atrankos imtis	10	4

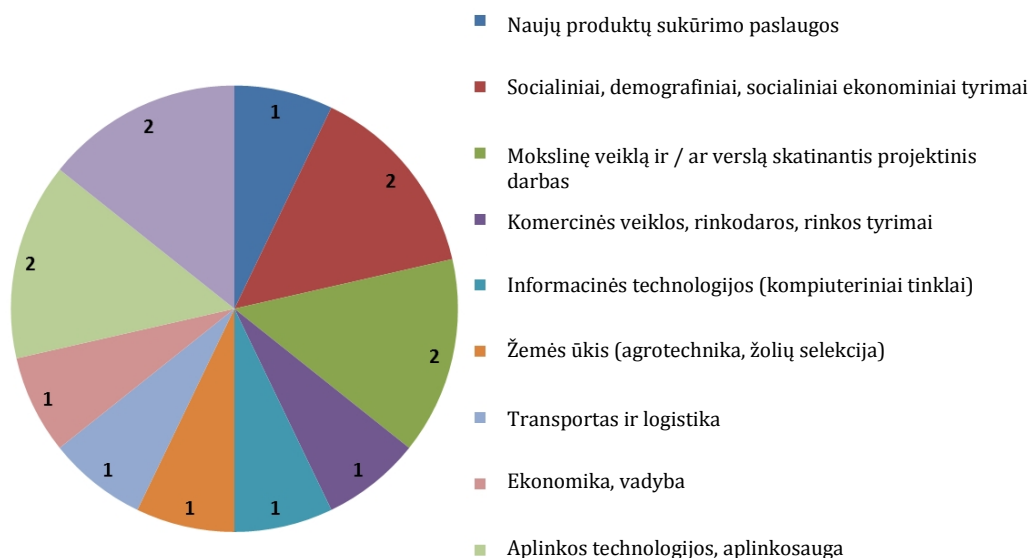
APKLAUSOS APIBŪDINIMAS

Respondentų lytis	Vyrai – 5 Moterys – 9
Vidutinis respondentų amžius	36,9 metai
Respondentų skirstymas pagal regionus	Latgalos regionas (LV) – 10 Utenos regionas (LT) – 4

Tyrėjų atstovaujamos tyrimų kryptys: aplinkos technologijos, inžinerinių technologijų sritys, transportas ir logistika, žemės ūkis, socialiniai ir socialiniai ekonominiai tyrimai, regionų plėtra ir kt.

47 paveikslas

14 tyrėjų, dalyvavusių anketavime, atstovautos tyrimų kryptys

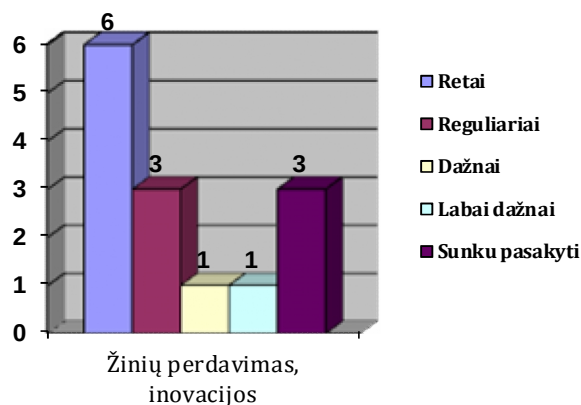
TYRĖJŲ APKLAUSOS REZULTATAI

Iš tyrėjų apklausos metu gautų atsakymų paaiškėjo, kad didžioji tyrėjų dalis (8 iš 14 tyrėjų) kasdieniniame darbe nesusiję su naujų produktų (prekių ir paslaugų) ir / ar technologijų kūrimu ir diegimu. Populiariausia tyrimų kryptis švietimo įstaigose – įvairių rinkos tyrimų vykdymas. Minėti pavyzdžiai, kai apklausti tyrėjai susiduria su naujų technologijų įdiegimu: patentų ir prototipų kūrimas ir technologijų adaptavimas.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti informacijos apie bendradarbiavimo su įmonėmis galimybes prieinamumo lygį. 7 iš 14 tyrėjų pripažįsta, kad jiems trūksta pakankamos informacijos apie bendradarbiavimo galimybes su verslininkais ir apie verslininkų poreikius, 6 tyrėjams informacijos pakanka, 1 tyrėjui sunku pasakyti. Dažniausiai nurodomos informacijos stokos priežastys susijusios su grįžtamojo proceso trūkumu.

Abiejų regionų švietimo įstaigos savo interneto svetainėse išvardijo galimas tyrimų rūšis ir kryptis, tačiau dažniausiai verslininkui rasti informaciją sunku. Susitikus įvairaus masto konferencijose diskutuojama apie galimą bendradarbiavimą – kaip geriausiai panaudoti aukštojo mokslo įstaigų potencialą. Dalis verslininkų, neįžvelgdami greitai būsiančio pelno, dažniausiai šia galimybe nepasinaudoja.

48 paveikslas

48 paveiksle parodyti tyrėjų atsakymai apie bendradarbiavimo intensyvumą su verslininkais ir pažymėtina, kad nėra atsakymo, kad visiškai nebendradarbiaujama.

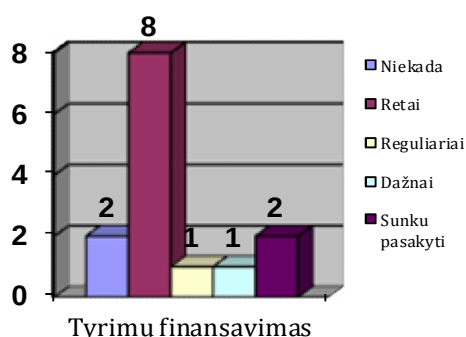
Dažniau minimos švietimo įstaigų bendradarbiavimo formos:

- Įmonių pateiktas užsakymas, kurį vykdo tyrimų įstaiga (pvz., rinkos tyrimas apie pieno produktų rinkos perpildymą);
- Studentų tyrimai diplominiuose darbuose (studentas tiria konkrečias įmones (dažniausiai turizmo, IT, verslo vadybos);
- Praktikų organizavimas studentams.

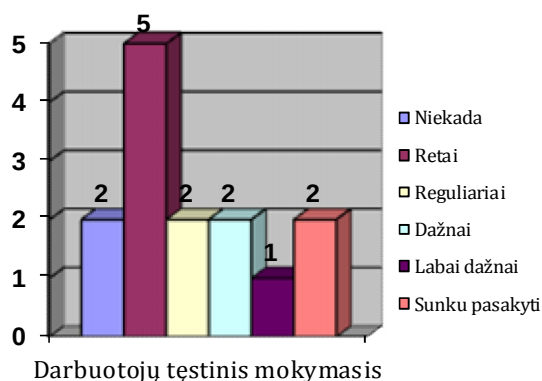
Pavieniai tyrėjai minėjo jau ilgalaikę bendradarbiavimo patirtį. Pvz., Žemdirbystės instituto tyrėjas bendradarbiauja valstybėje su verslininkais, atlikdamas nešakninio tręšimo metodų tyrimą ir sistemų įrengimą (pvz., su RAB „Latagra“). Rėzeknės aukštosios mokyklos Aplinkos technologijų perdavimo kontaktinis punktas padeda pagaminti prototipus gamybos įmonėms.

Bendradarbiaujama ir tarptautiniu lygiu (pvz., ĮMONĖ „AXON“ (Prancūzija) turi gamyklą Latgaloje, kuri imasi priemonių kuriant naujus produktus ir diegiant juos į gamybą. Tyrimo paslaugos teikėjas yra ir bendrovė „Latgales aparātbūves tehnoloģiskais centrs“, užtikrinanti būtiną kokybę, įrenginius ir paslaugą čia pat Latgaloje (Rėzeknėje) ir „AXON“ nereikia to užsakyti Prancūzijoje ar kur kitur Europoje.

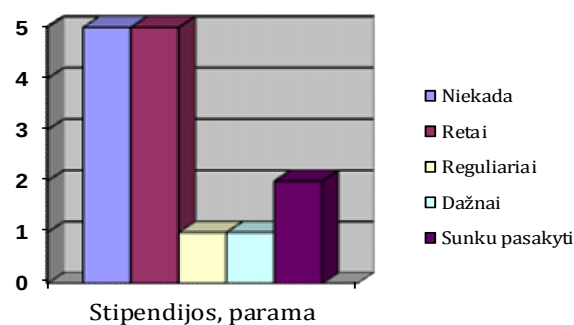
Tyrime respondentai praktiškai nėra susiję su tyrimų produktų finansavimu ar dalyvavimu verslininkų pradėtuose tyrimų projektuose.

49paveikslas: Tyrimų finansavimas, dalyvavimas tyrimų projektuose

50 pav. Darbuotojų tęstinis mokymasis

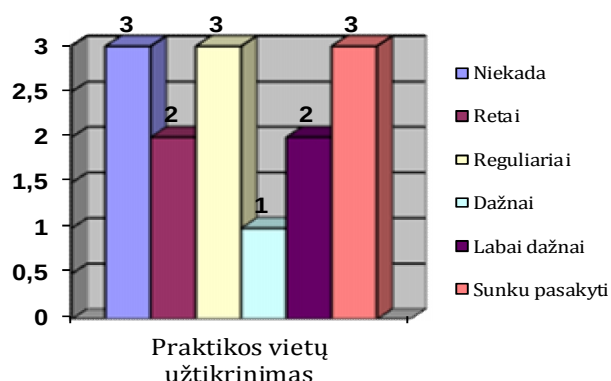

51 pav. Stipendijos, parama

Apklausti respondentai retai buvo susiję su įmonių darbuotojų tęstinio mokymosi paslaugų teikimu. Respondentai praktiškai nesusidūrė su stipendijų skyrimu ar parama, kuri būtų verslininkų ir aukštųjų mokyklų (studentų) bendradarbiavimo būdas.

Respondentų atsakymai dėl praktikos vietų užtikrinimo studentams atspindėjo dviejų rūšių sprendimus – praktikos vieta pačioje mokymo ir / ar mokslinių tyrimų įstaigoje, ir praktikos vietų organizavimas aukštosios mokyklos studentams pas vietos verslininkus. Daugelio švietimo įstaigų tikslai, funkcijos ir veikla ne visada gali užtikrinti stažuotes ir

praktikanto darbą. Tačiau mokymo įstaigų atstovai komentavo, kad esama labai gero bendradarbiavimo su verslininkais, kurie užtikrina praktikos vietas studentams.

52 paveikslas: Praktikos vietų užtikrinimas

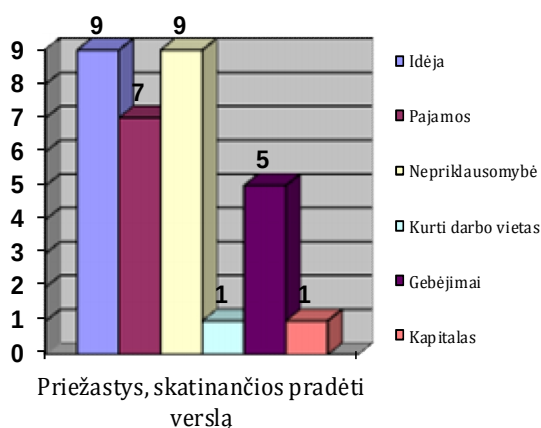
Pavyzdžiui, Utenos kolegija turi sudariusi apie 300 bendradarbiavimo sutarčių su Lietuvos verslininkais, reguliariai užtikrinančiais praktikos vietas kolegijos studentams.

Analizuojant pateiktus atsakymus į klausimą, kas, pasak respondentų, skatina pradėti verslą, galima daryti išvadą, kad pagrindas – gera idėja. Kiti dažniau minimi atsakymai susiję su asmeninių gebėjimų, ambicijų patikrinimu ir noru gauti pajamų, kurios leidžia atidirbti

investuotą pradinį kapitalą. 13 % respondentų mano, kad viena svarbiausių priežasčių – savo gebėjimų patikrinimas. Rečiau minimas variantas – sukurama naujų darbo vietų ir yra prieinamas pradinis kapitalas.

Tyrėjų ir verslininkų požiūriai dėl svarbiausių verslo pradžios priežasčių yra panašūs. Verslininkai taip pat mano, kad geriausiai motyvuoja gera verslo idėja, antroje vietoje minima galimybė gauti daugiau pajamų. Tačiau tyrėjai nepriklausomybės, asmeninės laisvės ir apsisprendimo poreikį (apklausoje verslininkai tai nukelia į trečią vietą) iškelia aukščiau nei galimybė gauti daugiau pajamų.

Atsakant į klausimą apie verslo pradžios kliūtis Latgalos / Utenos regione, tyrėjų pateikiami variantai įvairuoja, todėl žemiau pateikiama jų santrauka, pradedant dažniausiai minėtuojų ir baigiant rečiausiai minėtuojų:

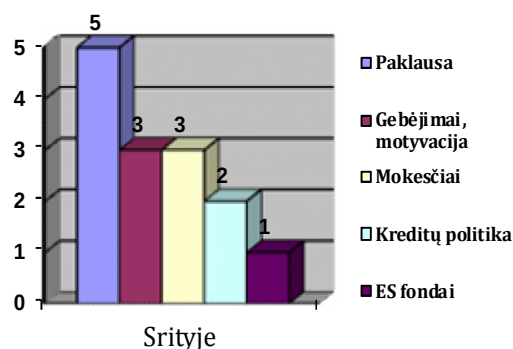
1. Ekonominė situacija valstybėje (jei būtų bendra paklausa, atsirastų ir idėjų, sumažėtų rizikos baimė, rastųsi ir finansinė parama)
2. Trūksta verslumo pradėti verslą
3. Trūksta finansinės paramos
4. Sudėtingos administracinės procedūros
5. Baimė rizikuoti, patirti nesėkmę, bankrutuoti
6. Trūksta žinių ir gebėjimų pradėti ir vystyti savo verslą.

53 paveikslas: Kurios iš minėtų priežasčių, Jūsų nuomone, skatina žmones pradėti verslą?

Šiuo klausimu verslininkų nuomonės ypač skiriasi nuo tyrėjų, nes verslininkai svarbiausia verslo pradžios kliūtimi laiko baimę rizikuoti, patirti nesėkmę, bankrutuoti, antroje vietoje – finansinės paramos stygius, trečioje – ekonominė situacija valstybėje. Iniciatyvos stoka verslininkų apklausoje pagal jos svarbą minima tik kaip priežastis, esanti ketvirtoje vietoje.

Keli Latvijos tyrėjai nurodė į nesutvarkytą verslo aplinką, t.y. neefektyvią infrastruktūrą – viskas koncentruota Rygoje, taip pat valstybės socialinės garantijos bedarbiams yra pernelyg geros lyginant su garantijomis dirbantiems ir nemotyvuoja ką nors keisti.

Atsakant į klausimą apie pagrindines priežastis, trukdančias verslo plėtrai Latgalos / Utenos regione, respondentų požiūriai išsiskyrė pagal tai, ar situacija apibūdinta srityje, regione, valstybėje ar pasienyje.

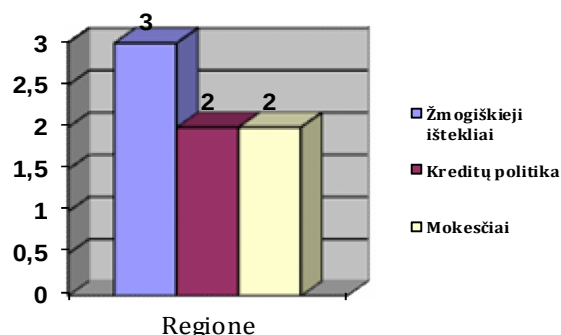

54 paveikslas: Respondentų atsakymai į klausimą, kas trukdo verslo plėtrai Latgalos / Utenos regione

Vienas iš esminių veiksnių, trukdančių verslo plėtrai srityje, pasak tyrėjų – tai paklausos sumažėjimas, susijęs su ekonomine krize, žmonių perkamosios galios sumažėjimu. Kitas veiksnys – tai žmogiškųjų išteklių, darbo

įgūdžių, verslumo ir motyvacijos stoka. Verslininkai svarbiausia plėtros kliūtimi laiko minėtą paklausos sumažėjimą.

Apibūdinant **situaciją regionuose** tyrėjų atsakymai gerokai skyrėsi. Dažniausiai buvo minima: žmogiškųjų išteklių darbo gebėjimų, verslumo, motyvacijos stoka, kreditų gavimo problemos plėtros projektams įgyvendinti; aukšti mokesčių tarifai. Kiti atsakymai buvo minimi po vieną kartą: nuosavų lėšų bendro finansavimo stygius ES fondų projektams, komunikavimo (įsk. kalbą) problemos; stipri konkurencija, paklausos sumažėjimas.

55 paveikslas: Respondentų atsakymai į klausimą, kas trukdo verslo plėtrai Latgalos / Utenos regione

Valstybėje respondentai pirmiausia nurodė – aukštus mokesčių tarifus, antroje vietoje – dažniau minėtas atsakymų variantas – žmogiškųjų išteklių darbo gebėjimų, verslumo, motyvacijos trūkumas.

Bendradarbiavimo per sieną lygiu tiek latvių, tiek lietuvių tyrėjai svarbiausiomis laiko komunikavimo problemas ir paklausos sumažėjimą. Įdomu, kad verslininkai komunikavimo (įsk. kalbos) problemas mini tik priešpaskutinėje (devintoje) vietoje pagal svarbą.

Visi 14 apklaustų tyrėjų taip pat pareiškė savo nuomonę apie aukštųjų mokyklų absolventus. Jų pateikti atsakymai apskritai – jaunų specialistų naudai. Dauguma aukštųjų mokyklų ir mokslinių tyrimų centrų atstovų, vertindami tam tikrus absolventus, jų **pasiruošimą darbo rinkai** apskritai vertina kaip „Greičiau gerą pasiruošimą“, 8 respondentai (57 %) atsakė „Labai geras pasiruošimas“. Iš apklaustų verslininkų tik 6 % respondentų pripažino, kad jiems pažįstamų absolventų pasiruošimas darbo rinkai (srities,

regiono, valstybiniu ir bendradarbiavimo per sieną lygiu) yra labai geras. Minėtina ir tai, kad tyrėjams buvo sunku pareikšti savo nuomonę apie absolventų pasiruošimą bendradarbiavimo per sieną teritorijoje, todėl dažniau minėtas atsakymas buvo „Sunku pasakyti“, o po jo – „Greičiau geras pasiruošimas“.

Atsakydami į klausimą: kokiomis **inovacijų rūšimis**, sritimis ir sektoriais Jūs (Jūsų įstaiga) labiausiai domitės, respondentai pateikė šiuos atsakymus:

- Inovacinių produktų gamyba pramonėje
- Naujų technologijų diegimu dėstymo metodikoje
- Aplinkos technologijomis – atliekų negaminantis ūkis, išteklių taupymas, efektyvi šilumos apyvarta,
- Žemės ūkio sektoriumi, agrochemija
- Socialinių inovacijų, gebėjimų didinimu visuose šalies ūkio sektoriuose
- Verslininkų ir aukštojo mokslo įstaigų praktiniu bendradarbiavimu
- IT technologijų diegimu darbo efektyvumui pagerinti.

Apklaustų tyrėjų darbo rezultatai, kurie iki šiol naudoti versle:

- Prototipai – perdirbimo pramonė
- Rezultatai iš nešakninio tręšimo eksperimentų
- Kvalifikuoti specialistai
- Teiktos buhalterinės apskaitos paslaugos ir konsultacijos, tyrimų paslaugos
- Mokslinis vadovavimas studentų tiriamiesiems darbams, diplominiams darbams

Rekomendacijos, patobulinimai, kurie, pasak tyrėjų, būtini studijų proceso metu, siekiant skatinti jaunimo verslumą ir inovacinę veiklą:

- Visuomeninis aktyvumas šalia formalių studijų proceso (NVO ir kt.), tuo pačiu studentus reikia prižiūrėti, kad jų veikla būtų tikslinga. Tokiu būdu studentas gali įgyti ir praktinės patirties, įrašys ją į CV prie darbo patirties, o darbdavys vėliau tai įvertins.
- Geras praktikos pavyzdys: LU debatų klubas (pvz., patirtis dalyvaujant TV laidoje „Sastrėgumstunda“)
- Mokymų įmonės (kaip vidurinėse mokyklose) – taip pat aukštosiose mokyklose
- Maždaug 50 % lektorių – srities profesionalai, 50% – aukštųjų mokyklų dėstytojai
- Studijų dalykai – e-komercija, patentavimas, inovacijų valdymas – turi būti įtraukti programos, ruošiančias verslo specialistus
- Švietimo įstaigų keitimasis patirtimi, mokymų ekskursijos, skatinančios jaunuolius domėtis verslo aplinka.
- Mokymo įstaigos turi turėti šiuolaikinę techninę bazę, naujausią literatūrą.
- Profesiniai konkursai.
- Studentų verslo paramos centro sukūrimas, kuris organizuoja studentų ir verslininkų bendradarbiavimą.

Tyrėjų išvados apie **stipriąsias jaunų specialistų puses**: jauni specialistai iš karto po aukštosios mokyklos baigimo yra ambicingi, atviri viskam, kas nauja, „sugeria“ naujas idėjas, labiau domisi tuo, kas pasaulyje nauja. Jie turi gerą teorinį pasiruošimą, naudojami profesionaliomis, specializuotomis kompiuterinėmis programomis. Panašiai galvoja ir verslininkai.

Tyrėjų nuomonė apie **silpnąsias absolventų puses**: nedidelė praktinė patirtis arba jos nebuvimas, psichologijos, bendravimo žinių stygius. Trūksta verslumo ir motyvacijos. Disiplinos stoka, nesugebėjimas organizuoti savo laiko. Dažniausiai naujų specialistų motyvacijos stygiaus priežastis – tėvų įtaka renkantis profesiją, švietimo įstaigą.

Visų atstovautų aukštojo mokslo įstaigų atstovai patvirtino, kad vykstant studijų procesui laikytasi tokių praktinės veiklos ir teorijos proporcijų: 50 % ir 50 %.

Atsakant į klausimą: *Kas turi užtikrinti tyrėjų ir verslininkų bendradarbiavimo platformą?*, tyrėjų atsakymus galima suskirstyti į tris grupes:

- valstybė,
- universitetai,
- verslo centrai, verslo inkubatoriai.

Populiariausias latvių tyrėjų atsakymas – universitetai, o lietuvių respondentų – verslo inkubatorius. Lietuvių tyrėjų atsakymuose dominavo požiūris, kad nieko naujo dirbtinai nereikia kurti, informaciją kažkas būtinai turi kontroliuoti, o sėkmingas pavyzdys – efektyviai veikiantis Utenos verslo informacijos centras.

Tyrėjai identifiko keletą dabartinio akademinio sektoriaus ir verslininkų bendradarbiavimo stipriųjų pusių ir **teigiamų privalumų**: mokymo įstaigos organizuoja seminarus, konferencijas, per kurias supažindina su praktiniais studentų tyrimais, organizuoja Idėjų konkursus, kuriuos vertinant dalyvauja verslininkai. Kai kur keičiamasi praktine informacija. Tyrėjai rekomenduoja šias (materialias ir nematerialias) **paramos formas**, siekiant skatinti įmonių inovacinės veiklos plėtrą:

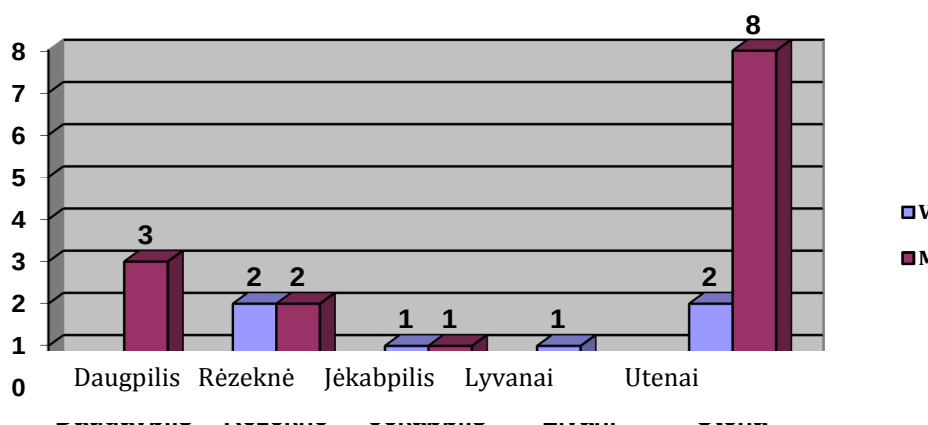
- Žinių perdavimo priemonės
- Bendras dalyvavimas tiriamuosiuose projektuose
- Darbuotojų tęstinis mokymasis
- Darbuotojų iš aukštųjų mokyklų pritraukimas
- Stipendijos, nedidelė parama
- Praktikos vietų užtikrinimas
- Bendras dalyvavimas studijų procese
- Dalyvavimas aukštosios mokyklos akreditavimo procese
- Informacinių seminarų, diskusijų ir konferencijų organizavimas
- Konsultacijų teikimas, pvz., apie technologijų pritaikymą
- Naujų produktų kūrimas, produktų tobulinimas (gamybos pramonės srityje)
- Praktinis demonstravimas (geriau vieną kartą pamatyti nei 100 kartų išgirsti).

FOCUS GRUPIŲ DISKUSIJŲ REZULTATAI

Focus grupių diskusijose be 14 apklausos dalyvių dar dalyvavo 6 tyrėjai. Focus grupių diskusijoms vadovavo kvalifikuota, konkretaus tyrimo užduotims vykdyti paruošta **diskusijų vedėja**: mag. biol. Ingrida Veipa

56 paveikslas

Focus grupių diskusijų 20 dalyvių skirstymas pagal gyvenamąją vietą ir lytį

Focus grupių diskusijų dalyviai (įsk. 14 tyrėjų, užpildžiusių ir anketas):

Focus grupių diskusijų dalyviai LATVIJOJE		Focus grupių diskusijų dalyviai LIETUVOJE	
1. Ingrida Maranė (<i>Verslo aukštoji mokykla „Turība“, Jēkabpīlio filialas</i>)	1 focus grupių diskusija (Jēkabpīlyje)	1. Vitalija Bartuševičienė (<i>Utenos kolegija</i>)	4 focus grupių diskusija
2. Aivaras Jermušas (<i>Žemdirbystės mokslų institutas</i>)		2. Rūta Jurgelionienė (<i>Utenos kolegija</i>)	
3. Robertas Glaudini (<i>Jēkabpīlio agroverslo kolegija</i>)		3. Gintautas Bužinskas (<i>Utenos kolegija</i>)	
4. Maris Igavenas (<i>Bendrovė „Latgales aparātbūves tehnoloģiskais centrs“</i>)	2 focus grupių diskusija (Rēzeknėje)	4. Raimundas Čepukas (<i>Utenos kolegija</i>)	
5. Einars Ulņicanas (<i>Rēzeknės aukštoji mokykla, Regionalistikos mokslo institutas (REGI)</i>)		5. Gitana Valukonienė (<i>Utenos kolegija</i>)	
6. Iveta Mietulė (<i>Rēzeknės aukštoji mokykla</i>)		6. Jūratė Aksomitienė (<i>Utenos kolegija</i>)	
7. Erika Teirumnieka (<i>Rēzeknės aukštoji mokykla, Aplinkos technologijų perdavimo kontrolinis punktas</i>)		7. Vaida Bartkutė-Norkūnienė (<i>Utenos kolegija</i>)	
8. Alina Ostrovska (<i>Transporto ir ryšių instituto Latgalos filialas</i>)	3 focus grupių diskusija (Daugpilyje)	8. Rima Žarskutė (<i>Utenos kolegija</i>)	
9. Viktorija Šipilova (<i>Daugpilio universitetas</i>)		9. Inga Kavaliauskienė (<i>Utenos kolegija</i>)	
10. Vera Boronenko (<i>Daugpilio universitetas</i>)		10. Irina Šeršniova (<i>Utenos verslo informacijos centras</i>)	

Apibendrinus tikslinių grupių diskusijų metu pareikštas 20 tyrėjų nuomones, identifiukuota keletas **problemų sprendimų**, kaip patobulinti tarpsektorinį bendradarbiavimą. **Latvijos tyrėjų** pasiūlymai pirmiausia susiję su šiais aspektais:

- Kooperacija – papildanti, kiekvienos įmonės plėtrai padedanti darbo forma, kai viena įmonė kuria savo produktą ar paslaugą (savo nišoje), o kitos susijusios įmonės papildo, skatina ir remia šio „pagrindinio galutinio produkto ar paslaugos“ kūrimą, t.y. klasterio rūšies paramos formos (pvz., jei kurioje nors LATC paslaugų reikia lazerine įranga pjaustyti metalą, LATC tai užsako iš RAB „NOOK serviss“, ir patys šios įrangos neplanuoja įsigyti, nes gerai bendradarbiaujama);
- Praktinis keitimasis informacija, praktinis demonstravimas („geriau vieną kartą pamatyti nei 100 kartų išgirsti“);
- Tarptautinės parodos, kur yra naujų idėjų, kitų mastų;
- Mokyti per žaidimus (kaip vaikus) būtent tuo metu, kai studentai domisi, ir apie tas sritis, kuriomis studentai labiausiai domisi – nes mielai dalyvaus ir mokysis to, kuo iš tiesų domėsis;
- Atskira „Projektų dalis“ aukštojoje mokykloje, kuri užsiima studentų praktinės patirties formavimu – praktiniai užsiėmimai, mokymų įmonės, papildomas techninės terminologijos įsisavinimas, užsienio patirties įsisavinimas;

- Vidinė studijų programų kontrolė ir analizė turi būti vykdoma reguliariai. Turi būti apklausiami studentai, praktikos vadovai, taip pat absolventai, praėjus 1–2 metams po baigimo, kad būtų išsiaiškinta, kaip sėkmingai jie įsitvirtino darbo rinkoje, ar kur nors toliau studijuoja.

Lietuvos tyrėjai akcentavo tokius papildomus sprendimus:

- Verslumo ugdymas visais lygiais (ir jau vidurinėse mokyklose);
- Nauji darbuotojai, prieš pradėdami dirbti naujoje įmonėje, turi praeiti iki 6 mėnesių trukmės adaptacijos laikotarpį. Šį laikotarpį galima sutrumpinti, jeigu verslininkas nusprendė priimti naują darbuotoją, jau kvalifikacinės praktikos metu praktikantą ruošia kaip potencialų savo įmonės darbuotoją. Tokiu būdu laimi abu – verslininkas gauna kvalifikuotą ir adaptaciją praėjusį darbuotoją, o studentas įgyja kvalifikacinę praktiką ir pasiruošia darbui.
- Mokymo įstaigos, Verslo informacijos centrai turi reguliariai, bet ne per įkyriai priminti verslininkams apie siūlomas galimybes bendradarbiauti. Galėtų būti sukurtas registras, vadinamasis „informacijos tinklas“, ir priklausomai nuo informacijos prieinamumo, jis būtų nukreiptas tikrajai tikslinei auditorijai;
- Praktikų dalyvavimas studijų procese – paskaitose (pvz., Utenos kolegijos Turizmo programa turi teigiamos patirties, kai vesti paskaitoms yra pakviestas Utenos Turizmo informacijos centro vadovas);
- Autoritetų, asmenybių reikšmė mokymo procese, sėkmingas informacijos pateikimas auditorijai (pvz., prof. Rimvydas Jasinavičius, vedantis užsiėmimus studentams ir mokytojams bei dėstytojams apie tai, kaip dėstyti verslumą, tiesiog savo asmenybės (charizmos) dėka sugeba pakeisti auditorijos požiūrį į verslo aplinkos klausimus). Tokios asmenybės turi būti įtraukiamos į studijų procesą;
- Aukštųjų mokyklų ir Verslo informacijos centro bendrai rengiami informatyvūs seminarai, motyvuojantys ir tiesiog įkvepiantys mokymai (pvz., vedami prof. Rimvydo Jasinavičiaus), atviros aplinkos kūrimas, kur verslininkas jaučiasi laukiamas, vertinamas ir jaučia, kad aukštoji mokykla arba VIC yra iš tiesų suinteresuoti padėti, bendro verslo idėjų banko kūrimas, praktikų pritraukimas dėstyti paskaitas, parama įforminant bendrų tyrimo projektų paraiškų dokumentaciją, projektų įgyvendinimui (vadinamajam „darbui su popieriais“), kuriam dažnai trūksta laiko.

Vertinant tyrėjų apklausos ir focus grupių diskusijų rezultatus paaiškėjo ir kitų svarbių aspektų, iš jų:

- Sunkumai, susiję su tuo, kad aukštasis išsilavinimas neatitinka konkretaus regiono ar srities ūkio struktūros, nes universitetas / aukštoji mokykla neruošia specialistų sričiai ar regionui, o ruošia pagal profesijas (pagal profesijų klasifikatorių). Būtina imtis papildomų priemonių, kad būtų ištirta regionuose būtinų specialistų paklausa, parengta absolventų kvalifikacijos atitiktis atitinkamoms įmonėms, kurioms reikia kvalifikuotų darbuotojų;
- Žmogiškųjų išteklių darbo gebėjimų, verslumo, motyvacijos trūkumas (vadinamasis „struktūrinis nedarbas“, nedarbas pagal profesijas, perstruktūrizavimo būtinybė) – aspektai, kuriems paveikti reikia kompleksinių programų su daugelio šalių (ne tik verslininkų ir aukštųjų mokyklų) įsitraukimu;
- Mokant kvalifikuotus darbuotojus svarbus vaidmuo tenka kvalifikuotiems dėstytojams, į tai reikia atsižvelgti ateityje planuojant dėstytojų atlyginimo sistemą.

Palyginus respondentų pateiktus atsakymus apie Latviją ir Lietuvą, galima daryti išvadas, kad mintys sutampa apibūdinant priežastis, trukdančias verslo plėtrai. Yra įvairių grėsmių ir

verslo plėtros aplinkos kliūčių, kurių verslininkai ir akademinio sektoriaus įstaigos negali kontroliuoti:

- Kreditų gavimo problemos plėtros projektams įgyvendinti (Latgaloje pastebima labiau nei Utenos regione);
- Trūksta greitos realizacijos grandies vietinei produkcijai (pvz., Latvijos Respublikos įstatyme „Dėl savivaldybių“ minėtos savivaldybių funkcijos, susijusios su vietos rinkos organizavimu, o savivaldybės to nepajėgia / nenori vykdyti – vietoje „RIMI“ / „MAXIMA“ reikėtų ieškoti visų įmanomų būdų, siekiant teikti paramą vietinės produkcijos gamintojams ir prekybininkams)
- Vyriausybė turi aiškiai apibrėžti plėtojamus, subsidijuojamus sektorius (nuostatų, prioritetų nustatymas).

STUDIJŲ PROGRAMŲ ANALIZĖ

STUDIJŲ PROGRAMŲ ANALIZĖS TECHNINĖ INFORMACIJA

Tyrimo vykdytojas	RAB „ArGaumi“
Tyrimo objektas	17 studijų programos Latgalos aukštosiose mokyklose 3 studijų programos Utenos kolegijoje
Analizės metodai	Statistinių duomenų ir dokumentų analizė Tiesioginiai interviu, interviu telefonu su programų direktoriais, absolventais, darbdaviais
Analizuotų programų mokymo teminės grupės	Humanitarinių mokslų ir meno: 1 Socialinių mokslų, verslumo ugdymo ir teisės: 14 Inžinerinių mokslų, gamyba ir statyba – 1 Sveikatos priežiūra ir socialinė gerovė – 4
Analizuotų programų lygiai	I pakopos profesinių studijų programos: 6 (Latvijoje), 3 (Lietuvoje) Akademinės bakalauro studijų programos: 2 Profesinės bakalauro (II pakopos profesinės) studijų programos: 4 Magistro studijų programos: 5
Analizuotų programų tipai	Akademinės programos: 3 Profesinės programos: 17
Studijų programų analizės laikotarpis	2012-05-01 – 2012-06-15

Toliau pateiktas kiekvienos programos vertinimas, jį struktūruojant į tris svarbiausias dalis:

Trumpas studijų programos aprašymas

Studijų programos turinio analizė

Pagrindinės išvados ir rekomendacijos

57 paveikslas: Studijų programų vertinimo santraukos struktūra

Į atranką įtrauktos tokios studijų programos:

1. Daugpilio universiteto akademinė bakalauro studijų programa „Rytų Europos verslo ir kultūros ryšiai“
2. Daugpilio universiteto akademinė bakalauro studijų programa „Ekonomika“
3. Daugpilio universiteto akademinė magistro studijų programa „Ekonomika“
4. Daugpilio universiteto profesinė magistro studijų programa „Tarpkultūriniai santykiai“
5. Daugpilio universiteto profesinė magistro studijų programa „Verslo vadyba“
6. Daugpilio universiteto profesinė magistro studijų programa „Visuomenės ir įstaigų valdymas“

7. Jēkabpīlio agroverslo koledža I pakopas profesinē studiju programma „Komer cinē veikla (verslas)“
8. Jēkabpīlio agroverslo koledža I pakopas profesinē studiju programma „Nam ū tvarkymas ir valdymas“
9. Jēkabpīlio agroverslo koledža I pakopas profesinē studiju programma „Buhalterinē apskaita ir finansai“
10. Rēzeknēs aukstosios mokyklos profesinē magistro studiju programma „Finans ū valdymas“
11. Rēzeknēs aukstosios mokyklos profesinē bakalauro studiju programma „Verslas“
12. Rygos technikos universiteto Daugpīlio filiālo profesinē bakalauro studiju programma „Mašin ū aparat ū gamyba“
13. Transporto ir ryši ū instituto Latgalos filiālo profesinē bakalauro studiju programma „Transporto ir verslo logistika“
14. Rygos tarptautinēs ekonomikos ir verslo administravimo aukstosios mokyklos Daugpīlio filiālo profesinē bakalauro studiju programma „Visuomenini ū santyki ū ir reklamos vadyba“
15. Baltijos tarptautinēs akademijos Daugpīlio filiālo I pakopas profesinē studiju programma „Smulkaus ir vidutinio verslo valdymas“
16. Daugpīlio medicinos koledža I pakopas profesinē studiju programma „Socialinē rehabilitacija“
17. Latvijos universiteto P. Stradinio medicinos koledža Rēzeknēs filiālo I pakopas profesinē studiju programma „Slaugos mokslas“
18. Utenos kolegijos I pakopas profesinē studiju programma „Teisė “
19. Utenos kolegijos I pakopas profesinē studiju programma „Fizioterapija“
20. Utenos kolegijos I pakopas profesinē studiju programma „Slaugos mokslas“

Studijų programų analizė pagrindinės išvados ir rekomendacijos

Daugpilio universiteto akademinė bakalauro studijų programa „Rytų Europos kultūros ir verslo ryšiai“

Pagrindinės išvados ir rekomendacijos:

- Akademinė bakalauro studijų programa „Rytų Europos kultūros ir verslo ryšiai“ yra palyginti unikali programa, kuri siūlo įgyti kultūrologijos, sociologijos ir ekonomikos tarpdisciplininių žinių, įgūdžių ir kompetencijos darbui kultūros ir verslo ryšiams formuoti Rytų Europoje.

Pirmieji šios programos absolventai bus tik 2011/2012 m.m., todėl neįmanoma įvertinti programos indėlio į Latgalos regiono darbo rinką, taip pat socialinę ekonominę plėtrą ir tarptautinius ryšius. Tačiau potencialūs darbdaviai teigiamai vertina šią programą ir jos reikalingumą.

- Būtų pageidautina sustiprinti programos „verslo“ dalį, tiek siūlant išsamesnį ekonomikos ir verslo turinį, tiek ir formuojant glaudesnę ryšį su verslininkais kaip potencialiais darbdaviais ir akademinų tyrimų užsakovais.

Kartu studentų atlikti tyrimai (studijų darbai, bakalauro darbai) turėtų būti daugiau orientuoti praktiniam pritaikymui, padedančiam spręsti konkrečius bendradarbiavimo klausimus, naujų produktų plėtrą ir pan.

- Šiuo metu svarbesnė tarptautinio bendradarbiavimo dalis grindžiama turizmo skatinimu ir su tuo susijusių produktų kūrimu ir populiarinimu. Todėl būtų naudinga į studijų programą įtraukti ir tokius studijų kursus: „Turizmo pagrindai“, „Kultūrinis turizmas“.
- Taip pat atsižvelgiant į naujausias verslo ir ryšių formavimo tendencijas, reiktų atkreipti dėmesį į naujausių IT įsisavinimą, e-komercijos, inovacinių procesų valdymo, kūrybinių industrijų ir kūrybinių verslo pagrindų įsisavinimą.
- Didesnė kviestinių lektorių dalis, taip pat tarptautinės studentų praktikos ir didesnis judumas pagal studijų programą padėtų sekti kultūros ir verslo aktualijas Rytų Europoje, taip pat įgytos žinios galėtų būti pritaikytos praktiškai.

Daugpilio universiteto profesinė magistro studijų programa „Tarpkultūriniai santykiai“

Pagrindinės išvados ir rekomendacijos:

- Nors ir studijų programa yra gerai struktūruota pagal profesijos „Visuomeninių santykių vadybininkas“ standartą, tačiau neaiški siūloma tarpkultūrinių santykių (regioninių, tarpregioninių, tarptautinių, globalių) samprata.
- Jeigu programa pirmiausia focusuojama į tarpkultūrinių santykių vadybininkų ruošimą švietimo ir socialinės sferos organizacijoms, kitaip tariant, valstybinėms ir savivaldybių biudžetinėms įstaigoms, ir žiniasklaidos priemonėms, tai labiausiai akcentuotinas tarpkultūrinių santykių klausimų sprendimas regione, įskaitant įgyvendinant integracijos politiką, kuriai skiriamas didesnis vaidmuo ir nacionaliniu lygiu, įtraukiant tarpkultūrinės sąveikos klausimus į Nacionalinės plėtros planą 2014-2020 metams, kartu numatant resursus šiems klausimams spręsti. Šiuo atveju programos turinį reiktų papildyti studijų kursais, kurie skatina IT naudojimą dirbant su įvairiomis gyventojų grupėmis, įskaitant

padaeda plėtoti adekvačios komunikacijos įgūdžius organizuojant ir teikiant nuotolines paslaugas.

- Svarstant galimybes siūlyti profesiją „Tarpkultūrinių santykių vadybininkas“ komercinėms struktūroms, reikia atsižvelgti į Latgalos regiono ūkio struktūrą, kitaip tariant, didelį savarankiškai dirbančiųjų ir individualių verslininkų skaičių, kurie šiuo metu nedirba tarptautinėse rinkose, taip pat retai pritraukia kitus žmones savo komercinei veiklai. Taigi Latgalos regionui ši profesija negalėtų būti labai paklausī ir programa galėtų orientuotis į tarpkultūrinių santykių kaip nuotolinių paslaugų plėtrą, arba taip pat plėtoti bendradarbiavimą su smulkiaisiais, vidutiniais ir stambiais verslininkais, planuojančiais dirbti užsienio rinkose. Tokiu atveju be jau siūlomų į verslą orientuotų studijų kursų, į programą turėtų būti įtraukiami studijų kursai, kurie praplečia studijuojančiojo suvokimą apie regionui svarbius pajėgius eksportuoti sektorius, kitaip tariant, miškininkystę, maisto gamybą, perdirbimo pramonę.
- Galų būti svarstoma galimybė siūlyti studijų programą ir Utenos regiono gyventojams, tačiau reikia atlikti ekonominius apskaičiavimus, ar investicijos į studijų programos pritaikymą pateisins pajamas, kurios bus gautos iš tokios programos realizavimo.
- Žiūrint į ilgalaikes verslo plėtros tendencijas, taip pat formuojant kultūros ir verslo ryšį, taip pat atsižvelgiama į būtinybę studijų programoje skirti dėmesio į kūrybinę industriją, kūrybinius verslo klausimus, kurie Latgalos regione turi savo daugiakultūrinį potencialą, ir vis dar neužpildytą verslo nišą. Todėl šios srities specialistų ruošimas galėtų būti pozityvus indėlis į ilgalaikę regiono plėtrą.
- Atsižvelgiant į internacionalinį programos pobūdį, reiktų programos turiniui pajvairinti ir studentų akiračiui plėsti dažniau kviesti dėstyti kviestinių lektorių, taip pat užtikrinti praktines galimybes skirtingose kultūrinėse aplinkose.

Daugpilio universiteto profesinė magistro studijų programa „Visuomenės ir įstaigų valdymas“

Pagrindinės išvados bei rekomendacijos:

- Valstybinių ir savivaldybių biudžetinių įstaigų regione yra mažiau nei komercinių bendrovių, ūkininkų ir žuvininkystės ūkių skaičių, taip pat prognozuojamas valstybinių ir savivaldybės paslaugų optimizavimas, įdiegiant nuotolines paslaugas, vieno langelio agentūros ir pan., todėl yra galimybė, kad studijų programoje esamų studijų kursų siūlyme gali prarasti savo aktualumą ir būtinumą. Objektyvus to signalas gali būti studijuojančiųjų skaičiaus sumažėjimas pastaraisiais metais.
- Į studijų programą būtų pageidautina įtraukti tokius studijų kursus, kurie gali padėti studentams – įstaigų ir įmonių vadovams įgyti žinių kuriant naujus produktus, turinčius didesnę pridėtinę vertę tiek naudojant inovacinius produktus ir požiūrį, tiek naudojant įvairias IT, įskaitant, siūlant studijų kursus, kurie bus būtini organizuojant darbą nuotoliniu būdu, teikiant e-paslaugas gyventojams.
- Didesnė Latgalos ekonomiškai aktyvių gyventojų dalis yra savarankiškai dirbantys asmenys, arba individualieji verslininkai, o verslininkų apklausos rodo, kad aktualiausi poreikiai yra didinti pardavimo kiekius, įeiti į naujas užsienio šalių rinkas, pagerinti produkto / serviso kokybę ir pan., kartu svarbus vaidmuo numatomas verslininkų bendradarbiavimo arba kooperavimosi klausimams spręsti, tiek formuojant regioninius klasterius (t.y. verslininkai vienas kitą aprūpina žaliavomis, kurias sujungus atsiranda naujų didelės pridėtinės vertės produktų ir paslaugų). Tokie aspektai turėtų būti įtraukiami ir į studijų programos turinį.
- Planavimo laikotarpiu nuo 2014 iki 2020 metų daug dėmesio skiriama aktyvesniam viešojo sektoriaus bendradarbiavimui su privačiu sektoriumi, įsk., potencialių ir esamų

verslininkų užtikrinimą įvairiomis paramos priemonėmis taip pat savivaldybių lygiu – studijų programa galėtų siūlyti studijų kursus, kurie valstybinių ir savivaldybių įstaigų specialistams padeda geriau įsisavinti verslo aplinką, tokiu būdu įstengiant labiau identifikuoti ir plėtoti viešojo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimą.

- Atsižvelgiant į tai, kad Utenos regiono gyventojams nesiūloma įgyti aukštojo išsilavinimo regione, galima svarstyti galimybę, kad Daugpilio universitetas siūlytų studijų galimybes šio regiono gyventojams. Tačiau, norint parengti tokį pasiūlymą, reikia atlikti ekonominius paskaičiavimus, susijusius su studijų kursų pritaikymu Utenos regiono gyventojų reikmėms, įsk. studijų kursų dėstyto kalbos klausimų sprendimą (pavyzdžiui, studijas su sinchroniniu vertimu).
- Studijų programa, užtikrinanti profesinio magistro laipsnio įgijimą, glaudžiai siejama su esama praktine patirtimi valstybės ir savivaldybių valdyme, vadovaujant komercinėms įmonėms, todėl studijų programai įsisavinti reiktų pritraukti daugiau kviestinių lektorių, kurie yra sėkmingi įmonių ir įstaigų vadovai ir gali perduoti savo praktinę patirtį studijuojantiems.

Daugpilio universiteto akademinė bakalauro studijų programa „Ekonomika“

Pagrindinės išvados ir rekomendacijos:

- Studijų programa sudaryta būtent siekiant paruošti specialistus regionui. Studijų proceso metu išskirtas atskiras studijų dalykas „Regionų ekonomika“.
- Nors programa yra iš esmės akademinė, reiktų didinti praktikos dalį, tokiu būdu bus paruošiami darbo rinką labiau atitinkantys specialistai, turintys ryšį su kintamaisiais rinkos reikalavimais. Akademinės žinias būtina sieti su praktiniu žinių pritaikymu pagal studijų procesą.
- Pageidautina papildyti *ekonometrijos, darbo ekonomikos* dalykus, įtraukiant naujausius duomenis apie tendencijas Latvijoje.
- Siekiant skatinti gamybos srities plėtrą Latgaloje, programos turinį rekomenduojama papildyti dalykais, susijusiais su gamybos aspektais, pavyzdžiui, produkto idėjos rengimas gamybai, naujų technologijų užtikrinimas gamybos inžinieriams (virtuali realybė, greitas prototipavimas), gamybos procesas, produkto dizaino ir gamybos tvarumo užtikrinimas.
- Į programą rekomenduojama įtraukti inovacijas skatinančius, aktualius šiuolaikinės gamybos (ypač techniniuose sektoriuose) klausimus, įsk. strateginį požiūrį į šiuolaikinių technologijų taikymą, apie šių technologijų poveikį įmonių plėtrai ir ekonomikai apskritai. Būtų naudinga studentams dėstyti pagrindinę informaciją ir teikti kūrybinio naujausių technologijų, programinės įrangos ir priemonių taikymo pavyzdžius planuojant verslo projektus, tobulinant produktus, vertinant kainą ir gamybos kaštus, tobulinant gamybos procesų organizacinį ir vadybos metodą.

Daugpilio universiteto akademinė magistro studijų programa „Ekonomika“

Pagrindinės išvados ir rekomendacijos:

- Rekomenduojama įtraukti studijų kursą, kurio metu studentai būtų skatinami siūlyti inovacines verslo idėjas. Latgalos regionas yra tas, kur būtina ypač pagalvoti, kaip realizuoti naujas ir inovacines verslo idėjas, siekiant mažinti nedarbo lygį, kuris Latgalos regione yra palyginti didesnis nei kituose. Verslo plėtra, darbo vietos paskatins jaunus

specialistus pasilikti Latgaloje ir paremti šio regiono ūkį, tokiu būdu skatinant bendrą Latvijos ekonomikos augimą.

- Magistro studijų procesas neįsivaizduojamas be mokslinio tiriamojo darbo. Patartina organizuoti apskaitą, kuri parodytų, kaip dažnai ir kokia apimtimi studentai ir dėstytojai naudojami biblioteka ir skaitykla. Skaitykloje galėtų būti daugiau magistro lygį atitinkančios periodikos, įsk. užsienio aukštųjų mokyklų mokslinius straipsnius. Materialinės techninės bazės tobulinimo galimybės taip pat sietinos su plačiau taikomu intranetu mokymo proceso metu.
- Apklausos duomenys rodo, kad darbdaviai (70 %) nori, kad magistras daugiau įgytų profesijai būtinų praktinių žinių.
- Didinti kviestinių lektorių skaičių, taip pat daugiau skirti dėmesio teorinės medžiagos ryšiui su praktine tiriamąja veikla.
- Į programą įtraukti būtina tikslingus tvarius plėtros aspektus – kaip vienos kitai turi poveikį ekonominė, socialinė ir gamtos aplinka, šiuolaikinių gamybos technologijų poveikis aplinkai, rizikų įvertinimas.
- Atsižvelgiant į tai, kad Latgalos regiono ūkio struktūrai pirmiausia atstovauja mažos ir labai mažos įmonės, rekomenduojama apsvarstyti kooperacijos galimybę, bendradarbiavimo tinklų ir išorės paslaugų naudojimo galimybių išsamesnę apžvalgą.

Daugpilio universiteto profesinė magistro studijų programa „Verslo vadyba“

Pagrindinės išvados ir rekomendacijos:

- Latgalos regiono ūkio situaciją galima iš esmės pagerinti, tobulinant žmoniškųjų išteklių valdymo sistemą – tai galima užtikrinti, didinant personalo vadovų kompetenciją. Daugpilio universitete Socialinių mokslų fakulteto Ekonomikos katedroje parengta profesinė aukštojo mokslo magistro studijų programa „Verslo vadyba“ numato teikti žinias, būtinas įmonių ir įstaigų valdymui ir plėtrai. Programos įsisavinimas padeda mažų ir vidutinių įmonių žmoniškųjų išteklių plėtrai, ir tai turės įtakos įmonių konkurencingumui Latvijoje ir pasaulyje, taip pat naujų įmonių steigimui.
- Pozityviai vertinami studijų dalykai, skatinantys inovacijų diegimą versle, pavyzdžiui, studijų dalykas „Inovaciniai metodai versle“.
- Konkrečios studijų programos būtinybę patvirtina darbdavių pateikti atsakymai apklausose. Jie mano, kad jų darbuotojams reiktų kelti profesinę kvalifikaciją, studijuojant Daugpilio universiteto siūlomą magistro studijų programą, tačiau taip pat pažymi išsamesnių praktinių žinių ir įgūdžių, realesnio požiūrio būtinybę.
- Studijų programoje 26 % bendrų mokymų skirta kvalifikacinei praktikai – tai vertinama teigiamai, nes įsisavinti profesines magistro studijas būtina atsižvelgiant į verslo procesus praktiškai, atliekant verslo analizę.

Rėzeknės aukštosios mokyklos II pakopos profesinio aukštojo mokslo magistro studijų programa „Finansų vadyba“

Pagrindinės išvados bei rekomendacijos:

- Atliktos absolventų apklausos rodo, kad respondentai yra labai patenkinti. Respondentai nurodo, kad kitiems taip pat rekomenduotų šią studijų programą. Tai leidžia galvoti, kad absolventai sėkmingai įsitraukia į darbo rinką ir yra konkurencingi būtent dėl įgytų žinių.

- Rekomenduojama kviesti lektorius praktikus, siekiant neprarasti ryšio su darbo rinka. Remdamiesi studijų programos įgyvendintojų informacija, darome išvadą, kad praktikai įtraukti į šią studijų programą ir jie turi pageidaujamų lektorių statusą.
- Rekomenduojama įtraukti praktikumą – praktiką, kuri studentams leistų teorines žinias pritaikyti modeliuojant įvairias verslo situacijas.

Rėzeknės aukštosios mokyklos II pakopos profesinė bakalauro studijų programa „Verslas“

Pagrindinės išvados ir rekomendacijos:

- Pozityvus rodiklis – tai, kad absolventai (70 %) lieka dirbti pagal specialybę būtent Latgalos regione.
- Atlikta absolventų apklausa rodo, kad įgytas diplomą padėjo rasti darbą 45,54 % absolventų, 54,46 % rasti darbą tai vis dėlto nepadėjo. Tik 25,74 % dirba pagal specialybę, kurią įgijo studijuodami (74,26 % nedirba pagal savo specialybę). Rekomenduojama organizuoti tyrimą, siekiant išsiaiškinti tokios situacijos priežastis.
- Rekomenduojama pritraukti daugiau lektorių praktikų.
- Rekomenduojama planuoti tobulinti materialinį techninį aprūpinimą, nes 36,27 % apklaustų studentų nurodė, kad atitinka iš dalies ir vienas respondentas atsakė – visiškai neatitinka.
- Siekiant, kad aukštosios mokyklos ir įmonių bendradarbiavimas taptų dviejų skirtingų „kultūrų“ savitarpio parama bendriems tikslams pasiekti, rekomenduojama daugiau populiarinti abiejų šalių sėkmingus bendradarbiavimo pavyzdžius tiek Latvijoje, tiek Europoje. Patariama populiarinti ir naudoti ES programas, kurti partnerystės santykius, taikomas bendradarbiavimui konkrečiose srityse, pavyzdžiui, tyrėjų ar studentų judumui.
- Plėtotinos esamos ir galimos bendradarbiavimo formos su įmonėmis, pavyzdžiui, konferencijos, stažuotės, individualūs ir daugiadisciplininiai grupių projektai. Verslo inkubatoriai užtikrina pritaikytą paramą aukštųjų mokyklų studentams ir dėstytojams, kurie formuluoja konkrečias naujų verslo projektų idėjas (*start-up*, *spin-off* įmonėms). Visos šios veiklos turėtų būti prieinamos studentams jau pradedant studijas, jas patariama kruopščiai integruoti į studijų programą.

Rygos tarptautinės ekonomikos ir verslo administravimo aukštosios mokyklos Daugpilio filialo profesinė bakalauro studijų programa „Ryšiai su visuomene ir reklamos vadyba“

Pagrindinės išvados ir rekomendacijos:

- Konkreti studijų programa šiuo metu neįgyvendinama dėl nepakankamo studentų skaičiaus. Potencialūs studentai pastaraisiais metais buvo nukreipti pradėti kitų giminingų programų studijas.
- Mažas studentų skaičius programoje galėtų būti susijęs su Latgalos regiono įmonių dabartine ekonomine situacija ir „išgyvenimo“ strategijos taikymu daugeliu atvejų. Tai sunku susieti finansavimo skyrimu rinkodaros veikloms, reklamai ir įmonės įvaizdžio tikslingam formavimui. Kol nėra prieigos prie papildomo finansavimo iš išorės, reklamos ir ryšių su visuomene priemonės iš dalies apleistos.
- Rekomenduojama atlikti Latgalos regiono verslininkų apklausą siekiant išsiaiškinti, kaip Ryšių su visuomene ir reklamos vadyba gali padėti vystyti jų verslui. Apklausos rezultatai parodytų, ar tokių specialistų ateityje reikia, taip pat ar reikia keisti studijų dalyko pasiūlymą.

Rygos technikos universiteto Daugpilio filiālo profesinē bakalāuro studiju programma „Mašīnu ir aparātu gamyba“**Pagrindinēs išvados bei rekomendācijas:**

- Studenti studijuoja Daugpilio filiālė pirmus du kursus, trečią kursą mokosi ir diplomą gauna Rygoje. Vidutiniškai 5 studentai pereina į trečią kursą studijuoti Rygoje. Sunku stebėti absolventų įdarbinimo rodiklius, taip pat negalima spręsti, ar darbo santykiai pradėti Latgalos regione.
- Susipažinus su ūkio struktūra, galima daryti išvadą, kad Latgalos regionui reikia mechanikos inžinierių. Teigiamai vertintini atlikti rinkos tyrimai, pagrindžiantys konkrečių specialistų paklausą rinkoje artimiausioje ateityje.
- Nurodomas tik vienas privalomasis studijų dalykas, kuris integruojamas į verslą: ekonomika. Rekomenduojama papildyti studijų dalykų skaičių, kurių metu įsisavinama inovacijų svarba versle.
- Mašinių gamybos ir metalo apdirbimo sektoriaus ekonominės plėtros tendencijos tiek Latgalos regione, tiek Latvijoje yra perspektyvios ir daug žadančios. Sektoriuje dirba daugelis įmonių, įsk. keletą „didžiųjų žaidėjų“ (pavyzdžiui, AB „Daugpilio lokomotivju remonta rūpnīca“), taip pat daug nedidelių įmonių. Siekiant sėkmingai naudotis sektoriaus potencialu, būtinas įmonių klasterio rūšies kooperavimasis regiono lygiu (taip pat valstybiniu lygiu). Į studijų programą rekomenduojama įtraukti bendruosius klasterio (branduolio) formavimo ir veikimo principus.
- Numatomos sektoriaus ateities plėtros tendencijos apskritai rodo, kad ateityje svarbiausias bus ne tiesiog gaminy (mašina ar aparatas), bet ir į jį papildomai integruota aparatūra ir paslaugos – kliento poreikiams pritaikyti sprendimai. Įmonės taps vis labiau integruotos į savo klientus, kad galėtų užtikrinti geriausius bendruosius sprendimus jų reikmėms, įsk. juntamą klientų trumpesnės reakcijos į užsakymą laiko (greitesnių pristatymų) paklausą – tai galima užtikrinti naudojant automatizuotą lanksčią gamybos sistemą. Šiuos aspektus rekomenduojama įtraukti į studijų programą.
- Be to, įmonių kompetencijos, esamų ir būsimų darbuotojų įgūdžiai turi visiškai atitikti naujus kokybės reikalavimus sektoriuje, įsk. tiek įmonės, tiek aukštosios mokyklos atsižvelgti į didesnes investicijas tyrinėjant ir plėtojant. Vystysis skaitmeninė gamyba, didinant IKT naudojimą, robotų vystymą. Įsisavinant studijų programą rekomenduojama daugiau integruoti šiuolaikinių technologijų naudojimą – tiek teorinių žinių teikimą, tiek jų praktinį pritaikymą pagal galimybes.
- Atsižvelgiant į tai, kad mašinių gamyba, aparatų gamyba ir metalo apdirbimas taip pat yra viena iš Utenos regiono ūkio sričių, rekomenduojama parengti ir įgyvendinti bendradarbiavimo per sieną, judumo projektus.

Transporto ir ryšių instituto Latgalos filiālo profesinē bakalāuro studiju programma „Transporto ir verslo logistika“**Pagrindinēs išvados ir rekomendācijas:**

- Latgalos regione artimiausiu metu logistikos specialistų poreikis nesumažės, todėl programos aktualumas neabejotinas.
- Programoje numatyta labai didelė kvietinių lektorių dalis – 92 %, kuri užtikrina, kad būtų visiškai suvokti praktiniai programos aspektai, tačiau gali kelti riziką neužtikrinant kokybiško bendro studijų proceso. Rekomenduojama pasvarstyti iš naujo, kaip pritraukti daugiau pagrindinių lektorių (pagal galimybes, 10-20 %).

- Pastaraisiais metais planuojant Latgalos regiono potencialą transporto ir logistikos paslaugų srityje, aktualizuoti keli logistikos centrų strateginiai variantai – pavyzdžiui, nedidelių logistikos centrų plėtra rajonuose, esančiuose prie Rusijos sienos ir kuriuose yra strateginiai automobilių keliai ir geležinkeliai (tokie centrai aptarnautų Rusijos bendroves, siekiančios būti ES, bet kurios tuo pačiu metu turi glaudžių ryšių su Rusijoje esančiais tiekėjais ir vartotojais, taip pat su vietos pramone), arba vidutinių / stambių logistikos centrų plėtra didelės spartos arti TET-T koridorių (pastebimos investicijos į TET-T sistemą leis užtikrinti regionui sąlyginai artimą prieigą prie didelio greičio automobilių kelių ir geležinkelio, turinčio didelę praleidimo galimybę pro pirminį transporto tinklą regionuose) – studijų programoje patariama ypač akcentuoti tokio pobūdžio regioninius aspektus, strateginių planų analizę, skatinant ir motyvuojant studentus likti regione ir pradėti savo verslą.
- Rekomenduojama atskirai pabrėžti Daugpilio oro uosto projektą ir jo poveikį į platesnį pervežimų variantų pasirinkimą Latgalos regione ir šalia esančių valstybių pasienio teritorijose (įsk. Uteną), kurios atitinkamai skatins įvairaus profilio bendrovių formavimąsi. Į studijų procesą galima įtraukti praktinius verslo plėtros scenarijų žaidimus, kai studentai kūrybiškai vizualizuoja naują situaciją, naujų transporto ir logistikos paslaugų įmonių formavimąsi.

Daugpilio medicinos koledžo I pakopos profesinė studijų programa „Socialinė rehabilitacija“

Pagrindinės išvados ir rekomendacijos:

- Įvertinus mokslo programos „Socialinė rehabilitacija“ aktualumą Latgalos regione, programos įgyvendinimo eigą ir efektyvumą Daugpilio medicinos koledže, stebint darbuotojų kompetencijos didėjimo lygį, manome, kad programa „Socialinė rehabilitacija“ įgyvendinama kokybiškai, kad jos įgyvendinimas studijuojantiems užtikrina galimybę įgyti gerų žinių ir būtinų gebėjimų darbo pareigoms vykdyti socialinėje sferoje.
- Dėl sparčios socialinių paslaugų plėtros mūsų valstybėje ir didelio priešpensinio amžiaus darbuotojų skaičiaus, artimiausiu laiku darbui Latgalos krašto socialinėse įstaigose prireiks kvalifikuotų socialinės priežiūros ir rehabilitacijos specialistų.
- Siekiant užtikrinti, kad jauni specialistai sėkmingai įsitrauktų į dinamišką darbo rinką, švietėjams ir darbo rinkos atstovams svarbu bendradarbiauti.
- Darbdaviai, vertindami studentų sugebėjimus ir įgūdžius, nurodo būtinybę vystyti iniciatyvą ir sprendimų priėmimą susiklosčius kritinėms situacijoms. Šiuo metu darbo rinkai reikia socialinės rehabilitacijos specialistų, todėl darbdaviai yra labai patenkinti tuo, kad koledžas ruošia kvalifikuotus šios srities specialistus. Darbdaviai labai gerai įvertino mokymo procesą apskritai ir studentų žinias, sugebėjimus ir įgūdžius.
- Palyginus aukštosios mokyklos studijų programą „Socialinė rehabilitacija“ su užsienio šalių studijų programomis Europoje, matyti, kad Latvijos studijų programoje akcentuojamas praktikos, bendrojo išsilavinimo ir sektoriaus studijų kursų subalansuotumas kaip sėkmingos profesinės veiklos prielaida.
- Studentai nurodė, kad studijų metu pageidautų papildomai mokytis pasirenkamuosius dalykus – anglų kalbą, latvių kalbą – tai svarbus pasiūlymas, nes socialinė rehabilitacija gali tapti naujų konkurencingų įmonių verslo idėjų dalimi (įsk. jungimą su sveikatos turizmu, aktyviuoju turizmu, kultūriniu turizmu, neformaliojo ugdymo paslaugomis ir kt.), kur tikslinė rinka būtų ne tik Latvijos gyventojai, bet ir kitų šalių turistai.
- Vykstant studijų procesui patariama taikyti daugiau įvairių mokymų metodų, taikyti IKT, taip pat papildyti programos turinį informacija ir pavyzdžiais apie sėkmingą šiuolaikinių technologijų taikymą pačio socialinės rehabilitacijos proceso metu.
- Siekiant išvengti atskirų studijų kursų išsiskaidymo ir didinti bendrą absolventų konkurencingumą darbo rinkoje, patariama juos sujungti į didesnius blokus (modulius), į

juos papildomai integruojant būtent Latgalos regiono, pasienio teritorijos, taip pat tarptautinio pobūdžio aspektus.

Baltijos tarptautinės akademijos Daugpilio filialo

I pakopos profesinės aukštojo mokslo studijų programa

„Smulkaus ir vidutinio verslo vadyba“ darbui su klientais turizmo srityje

Pagrindinės išvados bei rekomendacijos:

- Studijų programa Daugpilio filiale įgyvendinama tik 2 metus, todėl sunku spręsti, kaip lengvai jauni specialistai įsitrauks į darbo rinką.
- Studijų dalykai yra integruoti į turizmo verslo sritį.
- Atsižvelgiant į regiono gamtos išteklių potencialą, įsk. nepaliestos gamtos kraštovaizdžius, sumaniai naudoti šį potencialą Latgalos regione būtini kvalifikuoti turizmo srities verslo specialistai – studijų programa aktuali ne tik regiono, bet ir bendradarbiavimo per sieną lygiu.
- Rekomenduojama pritraukti lektorius – praktikus, kad sėkmingiau ruošytų specialistus būtent regionui.

Latvijos universiteto P. Stradinio medicinos koledžo Rēzeknės filialo I pakopos profesinė studijų programa „Slaugos mokslas“

Pagrindinės išvados ir rekomendacijos:

- Kadangi PSMK yra LU padalinys, toliau bendradarbiaujant su Medicinos fakultetu reikia formuoti tolesnio bendradarbiavimo strategiją, planuojant tiek bendrus mokslinių tyrimų projektus ir konferencijas, tiek dar glaudžiau integruojant I pakopos profesinės aukštojo mokslo programą „Slaugos mokslas“ į tolesnes bakalaurantūros studijas.
- Palyginus LU P. Stradinio medicinos koledžo studijų programą „Slaugos mokslas“ su užsienio šalių studijų programomis, pati svarbiausia studijų programos dalis – bendras gydymas ir priežiūra – daugiau nei 90 % atitinka tarptautinėje ES studijų aplinkoje sukurta programą – tai užtikrina absolventų konkurencingumą ES darbo rinkoje. Sugretintose studijų programose praktiškai taip pat vieningai atrodė fundamentaliųjų mokslų studijų kursai. Tačiau pastebimas skirtumas specialiųjų gydymo ir priežiūros studijų kursų, kurie grindžiami kiekvienos valstybės įstatymais ir rinkos ekonomikos plėtros tendencijoms. Realizuojant studijų programą su vienos iš pagrindinių specialybių studijų modulių įsisavinimu, koledžo absolventai įsitraukia į bendrą švietimo sistemą Europoje.
- Koledžas turi ilgametės bendradarbiavimo patirties su įvairiomis medicinos mokymo įstaigomis ES – Danija, Estija, Švedija, Ispanija, Bulgarija ir kt. Tai leidžia analizuoti skirtingus požiūrius slaugytojų specializacijos srityje, kuri kiekvienoje šalyje yra šiek tiek diferencijuota, remiantis įstatymais, kurie turi įtakos studijų proceso organizavimui ir studijų trukmei.
- Perspektyvoje numatant e-sveikatos (sveikatos sektoriaus efektyvinimo programa, naudojant informacines ir komunikacijų technologijų priemones) plėtrą Latvijoje ir visoje ES, patariama į programos turinį įtraukti e-dokumentų naudojimo ir kt. klausimus. Europos Sąjungoje e-sveikata – tai viena iš pagrindinių priemonių skatinat sveikatos priežiūros kokybę, prieinamumą ir apsaugą. E-sveikatos programos įdiegimas pagerins medicinos personalo darbo efektyvumą, sumažins paciento neatvykimo atvejus, sutrumpins ambulatorinės priežiūros paslaugų laukimo laiką, optimizuos laboratorijos tyrimus, sumažins atvejų, kai dingsta radiologinių tyrimų rezultatai, skaičių. Slaugytojos vaidina svarbų vaidmenį vykstant programos diegimo procesui, įsk. tai, kad e-sveikata

taip pat turi lemiamos reikšmės gerinant tarpvalstybinę sveikatos priežiūrą – nes ji užtikrina greitą informacijos apie pacientą pristatymą iš vienos valstybės medicinos įstaigos į kitos valstybės medicinos įstaigą.

- Atsižvelgiant į Latvijos valstybinės sveikatos priežiūros sektoriaus reformas, įsk. „mažų ligoninių“ uždarymą, aktualus jungimų (kelių, transporto ryšių) su „didžiosiomis ligoninėmis“ klausimas. Pastebima, kad trūksta medicininės priežiūros ir medicininės reabilitacijos paslaugų mažuose miesteliuose ir kaimo teritorijose, įsk. nepakankamą priežiūrą namų sąlygomis. Rekomenduojama į programos turinį įtraukti temas, susijusias su slaugytojų judumo didinimu, mobiliųjų paslaugų teikimo plėtra – tai galėtų būti viena iš taip vadinamų socialinio verslo rūšių. Taip pat tai reiškia didesnės verslo kursų dalies kūrimą programoje.

Jekabpilio agroverslo koledžo I pakopos profesinė aukštojo mokslo studijų programa „Buhalterinė apskaita ir finansai“

Pagrindinės išvados ir rekomendacijos:

- Konkreti studijų programa turi paklausą darbo rinkoje. Absolventų ir verslininkų apklausos rodo programos konkurencingumą.
- Įtraukti studijų dalykai, kurie pagal profesijos standartą teikia būtiną integraciją į verslą.
- Analizuojant duomenis galima daryti išvadą, kad susiformavo bendradarbiavimas su įvairių organizacijų atstovais, kurie stiprina studentų ryšį su darbdaviais ir parodo tikrą rinkos situaciją.
- Absolventų skaičiaus sumažėjimas susijęs su neakivaizdinių studijų paklausos sumažėjimu. Tai susiję su demografiniais procesais regione – jauni žmonės ieško darbo Rygoje, arba išvyksta iš šalies. Įvairių organizacijų atstovai jau įgijo I pakopos aukštąjį profesinį išsilavinimą JAK ir kadangi mieste, srityje nekuriama naujų darbo vietų, tai dirbantieji savo tolesnes studijas gali tęsti pasirinkdami kitų aukštojo mokslo įstaigų realizuojamas studijų programas.
- Patarimas: pradėti realizuoti II pakopos aukštojo profesinio mokymo studijų programą.
- Rekomenduojama į programą papildomai įtraukti įvairių kompiuterinių apskaitos programų įsisavinimą, naujausią informaciją apie buhalterinės apskaitos sprendimus, taip pat verslo inovacijas išorės buhalterijų srityje, kurie atsirado kaip paklausūs darbdavių ir pačių jaunų specialistų klausimai.
- Siekiant paskatinti buhalterijų patirties ir informacijos keitimąsi tarpusavyje (nes dažnai praktiniame gyvenime kyla būtinybė kam nors paskambinti ir išsiaiškinti konkretų klausimą), rekomenduojama organizuoti informaciniu atžvilgiu pažintinius neformalius bendradarbiavimo renginius su jau patyrusiais buhalteriais.

Jekabpilio agroverslo koledžo I pakopos profesinė aukštojo mokslo studijų programa „Komerčinė veikla“

Pagrindinės išvados ir rekomendacijos:

- Studijų programa sudaryta taip, kad jaunas specialistas įgytų visas būtinas pagrindinius įgūdžius ir pagrindines žinias, kurių reikia pačiam savarankiškai pradedant komercinę veiklą. Į studijų programą įtraukti studijų dalykai padeda suprasti verslo aplinką Latvijoje.
- Kvalifikacinė praktika padeda suprasti, kaip įmonė funkcionuoja, ir teorijos ryšį su praktika.

- Į studijų programą įtraukti du praktikumai, kurių metu studentai jau gali moduluoti įvairias problemines situacijas ir geriau pasiruošti kvalifikacinei praktikai, darbui įmonėje.
- Verslininkų (kvalifikacinių praktikų vadovų) apklausa rodo, kad studentų žinių lygis gana geras, todėl absolventams siūlo likti įmonėje dirbti nuolatinį darbą.
- Norint paskatinti gamybos srities plėtrą Latgaloje, programos turinį rekomenduojama papildyti dalykais, susijusiais su gamybos aspektais, pavyzdžiui, produkto idėjos rengimas gamybai, gamybos inžinierių aprūpinimas naujomis technologijomis (virtuali realybė, greitas prototipavimas), gamybos procesas, produkto dizaino ir gamybos tvarumo užtikrinimas.
- Atsižvelgiant į tai, kad Latgalos regiono ūkio struktūrai pirmiausia atstovauja mažos ir labai mažos įmonės, rekomenduojama apsvastyti verslininkų, nedidelių komercinių bendrovių, labai mažų įmonių kooperavimosi galimybę, bendradarbiavimo tinklų sudarymo galimybę, taip pat platesnę bendradarbiavimo su išorės paslaugų tiekėjais galimybių apžvalgą – tai ypač aktualu Latgalos regiono ūkio struktūrai.

Jēkabpīlio agrovērslo koledža I pakopos profesinē aukštojo mokslo studiju programma „Namų valdymas“

Pagrindinės išvados ir rekomendacijos:

- Kadangi profesijos „Namų valdytojas“ paklausa darbo rinkoje viršija pasiūlą, tai šios studijų programos būtinybė neabejotina nei regiono, nei šalies lygiu.
- Studijų programos konkurencingumą sustiprina faktas, kad studijų programa buvo sukurta glaudžiai bendradarbiaujant su verslininkais, darbdaviais. Studijų programos kūrimosi metu ir nuo programos įgyvendinimo pradžios vyksta abipusis bendradarbiavimas su darbdaviais, todėl studijų programa sudaroma pagal namų valdytojų bendrovių reikalavimus ir rekomendacijas. Įgyvendinant programą toliau bendradarbiaujama, išklausius darbdavių nuomonę. Analizuojant darbo vietas, kuriose dirba studijuojantieji programą, darytina išvada, kad gana didelė neakivaizdinių studijų studentų dalis jau dirba namų valdytojų bendrovėse.
- Kviestinių dėstytojų lyginamasis svoris sudaro 38 proc. – tai pozityvus rodiklis, nes bendradarbiaujama su praktikais.
- Programos turinį ir studijų procesą rekomenduojama maksimaliai susieti su statybos sektoriumi, jo plėtros tendencijomis, statybinių medžiagų, statybos procesų naujovėmis, nes Namų valdytojo funkcijos ir pareigos iš esmės yra baigiamasis statybos proceso etapas (Statybos sumanymas – Eskizinis projektas – Techninis projektas – (Energo auditas) – Statyba – Eksploatacija (įsk. namų valdymą ir priežiūrą); panašiai kaip ir dalyvaujant bet kurio namo renovacijos projektuose. Jeigu specialistas nežino VISO proceso reikalų padėties, jis negali maksimaliai kokybiškai vykdyti savo profesinių pareigų.

Utenos kolegijos I pakopos profesinē studiju programma „Fizioterapija“

Pagrindinės išvados ir rekomendacijos:

- Dėl demografinių pokyčių, didesnio transporto priemonių skaičiaus ir gyventojų nejudrumo, gyventojų sergamumo struktūroje kasmet didėja medicininės reabilitacijos paslaugų paklausa Lietuvoje. Medicininės reabilitacijos paslaugų paklausa lemia fizioterapijos specialistų būtinybę, todėl šios studijų programos aktualumas neabejotinas.

- Pozityviai vertinamas ne tik bendrojo išsilavinimo dalykų, fundamentaliųjų mokslų ir profesinės kvalifikacijos dalykų, bet ir asmenybės vystymosi dalykų – pvz., gebėjimo dirbti komandoje – įtraukimas į studijų programą. IKT įgūdžių ir užsienio kalbų įgūdžių lavinimas – tai svarbi stiprioji programos pusė, kuri absolventams atveria žymiai daugiau darbo galimybių regione ir už jo ribų, taip pat bendradarbiaujant su užsienio įmonėmis Lietuvoje.
- Atsižvelgiant į tai, kad bendros ekonominės situacijos pagerėjimas taip greitai nenumatomas (įsk. esamose sektoriaus įmonėse ir įstaigose dėl finansinių sumetimų neatsiras pakankamai daug naujų darbo vietų, kur dirbti jauniems specialistams), patariama keisti arba papildyti studijų programos fokusą papildomais kursais, susijusiais su verslo skatinimu, savarankiško darbo plėtra, taip pat su inovaciniais elementais, formuojančiais fizioterapijos ryšį su kitais sektoriais, pavyzdžiui, sveikatos turizmu, aktyviojo poilsio paslaugomis, sveikatos skatinimo švietimo paslaugomis. Taigi studijų programos absolventui atsiras naujų galimybių savo verslo plėtrai privačiame sektoriuje.
- Siekiant skatinti absolventus pasilikti Utenos regione (o ne važiuoti į didmiesčius arba išvykti į užsienį), į programos turinį rekomenduojama papildomai įtraukti regioninio pobūdžio mokymų turinį. Pavyzdžiui, rengiant studentams prieinamą pasirenkamųjų tyrimo dalykų (tiriamųjų temų) sąrašą, teikiant pasiūlymus, patariama įtraukti daugiau regiono verslininkų, įstaigų (potencialių darbdavių).
- Nors šiuo metu studentai ir dėstytojai dalyvauja mobilumo programose ir projektuose, tai rekomenduojama daryti aktyviau, įsk. pagal galimybes integruojant į studijų procesą kaip privalomąją sudedamąją dalį. Taigi, užtikrintinas kokybiškas užsienio kalbų kursų įsisavinimas.

Utenos kolegijos I pakopos profesinė studijų programa „Bendrosios praktikos slaugos studijos“

Pagrindinės išvados ir rekomendacijos:

- Apskritai programa atitinka regiono specifiką ir darbdavių reikalavimus.
- Studijų programos savęs vertinimo pranešimuose jau minėtos kelios numatomos studijų kokybės tobulinimo galimybės, įsk. tikslingus dėstytojų mokymus (meistrai, daktaro laipsnis), dalyvavimą tarptautinėse programose, projektuose, tarptautinio fakulteto plėtrą ir studentų mainų programų naudojimą. Taip pat planuojama sisteminti ir paruošti bendradarbiauti su darbdaviais įvairiomis kryptimis. Sveikatos priežiūros ir reabilitacijos skyrius reguliariai susisieks su įvairiomis sveikatos priežiūros įstaigomis, kurių veikla susijusi su sveikatos priežiūra įvairiais lygiais (Utenos apskrities ligoninė, Utenos pirminės sveikatos priežiūros centras, Respublikinė Vilniaus universitetinė ligoninė, Utenos specialioji internatinė mokykla, paliatyvosios slaugos įstaigos ir kt.). Tai leis parengti ir įgyvendinti bendrus projektus, studentams atlikti profesinę praktiką, teikti pasiūlymų dėl studijų programos analizės, slaugytojoms dalyvauti kokybiško darbo komisijose, atlikti savanorišką darbą – tokiu būdu pastebimai gerinat programos patrauklumą studentų akyse ir paruoštų specialistų atitiktį.
- Santykiai su darbdaviais grindžiami praktika savo organizacijose. Apklausų rezultatai rodo, kad darbdaviai paprastai palankiai atsiliepia apie kolegijoje studijavusius priežiūros specialistus, ypač akcentuodami jų gerus ir patenkinamus praktinius sugebėjimus, komunikabilumą.
- Kadangi Utenos regione (taip pat kaip Latgalos regione) pastebima, kad medicininės priežiūros ir medicininės reabilitacijos paslaugų neužtenka kaimų teritorijose, įsk.

nepakankamą priežiūrą namų sąlygomis, rekomenduojama į programos turinį įtraukti temas, susijusias su slaugytojų mobilumo didėjimu, mobiliųjų paslaugų teikimu pagal savo kompetenciją, įsk. kolegiją, kuri, bendradarbiaudama su socialiniais partneriais, galėtų įdiegti pilotinius projektus teikiant mobiliųjų brigadų paslaugas, kurios galėtų būti vienas iš taip vadinamų socialinio verslo pavyzdžių.

Utenos kolegijos I pakopos profesinė studijų programa „Teisė“

Pagrindinės išvados ir rekomendacijos:

- Pagal turinio kokybę ir pakopą studijų programos „Teisė“ Utenos kolegijoje ir lygiavertė teisės studijų programai Mykolo Riomerio universitete ir Vilniaus universitete. Utenos kolegijos absolventai priimami trečiais studijų metais studijuoti jurisprudenciją Vilniaus universiteto Teisės fakultete ir Teisės studijų programą Mykolo Riomerio universitete.
- Studijų programos kursų analizė rodo, kad studijų turinys sudaro prielaidas, norint pasiekti visus planuojamus rezultatus, nustatytus advokatų mokymų standarte. Numatomi rezultatai susiję su asmens sugebėjimu dirbti tose veiklos srityse, kurios aprašytos standarte.
- Kolegija užtikrina palankias sąlygas akademiniam personalui atnaujinti savo kvalifikaciją. Dėstytojai turi galimybę dalyvauti įvairiuose tęstinio mokymosi kursuose, seminaruose, konferencijose, projektuose, renginiuose, kurie vyks įvairiuose susivienijimuose. Sudaromos palankios sąlygos, siekiant vykdyti mokslinę veiklą. Profesinė dėstytojų kvalifikacija aukšta.
- Kolegijos biblioteka siūlo informacines paslaugas, užtikrina prieigą prie informacinių išteklių, padeda įgyvendinti tyrimus. Bibliotekos fondas nuolat atnaujinamas ir papildomas naujausiomis publikacijomis, prenumeruojama įvairi periodika. Nuo 2005 metų į biblioteką integruojama bibliotekų programa Aleph-500.
- Siekiant padidinti profesijos integraciją į šiuolaikinę verslo aplinką, rekomenduojama programoje didinti verslo ekonominių ir teisinių klausimų kiekį, įsk. įsisavinti aktualius dabartinės situacijos klausimus apie Viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės sutartis, jų vykdymo procesą, apie socialines verslo rūšis ir jų teisinius aspektus.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Šiame skyriuje pateikti autorių pasiūlymai verslo ir mokslo sektorių bendradarbiavimui gerinti. Rengiant pasiūlymus atsižvelgta į anksčiau atliktų tyrimų, statistinių duomenų analizės rezultatus, pagal tyrimą atliktose verslininkų ir tyrėjų apklausose gautas nuomones, taip pat 20 studijų programų analizės rezultatai.

Verslo ir mokslo sektorių bendradarbiavimo pasiūlymai Latgalos (LV) ir Utenos (LT) regionų kontekste struktūruoti į **4 teminius blokus**:

I STUDIJŲ PROGRAMŲ TURINIO TOBULINIMAS

Įvertinę studijų programas tyrimo autoriai įsitikino tuo, kad, norint pasiekti studijų programų betarpiškesnę atitiktį regiono ūkio plėtrai, būtina **keisti studijų programų bendrą fokusą** kaip aprašyta toliau (įsk. absolventų ruošimą pirmiausia būti darbdaviais, verslininkais (savarankiškai dirbančiais), o ne darbuotojais).

Analizuodami Latgalos regiono ūkio struktūrą, matome, kad labai didelė dalis ekonomiškai aktyvių gyventojų Latgaloje yra savarankiškai dirbantieji, individualieji verslininkai arba labai mažos įmonės, įsk. mažus ūkininkų ūkius, kurie nestabilios ekonomikos sąlygomis lanksčiai bando „išgyventi“.

Utenos regione taip pat didesnė dalis įmonių – nedidelės bendrovės arba labai mažos įmonės (įsk. IV, ū/ū ir savarankiškai dirbančius asmenis), dirbančius ne vienoje siauroje specializacijoje, o keliuose (kartais net nesusijusiuose) sektoriuose, ieškant geriausių sprendimų verslo plėtrai.

Norint paskatinti Latgalos ir Utenos regionų ekonominį aktyvumą, studijų programų turinyje svarbu koncentruotis ne tik į palyginti stambių įmonių poreikius DARBUOTOJŲ atžvilgiu, bet taip pat svarbu – tiek akademinėse, tiek profesinėse programose – skatinti jaunų DARBDAVIŲ (VERSLININKŲ) formavimąsi, įsk. individualiųjų verslininkų, savarankiškai dirbančių asmenų formavimąsi, kurie ne ieško darbo kitur ar laukia, kad kas nors juos priimtų į darbą, bet patys sugeba save sėkmingai įdarbinti. Studijų programose turi

būti numatyta ne tik paruošti darbuotojus įmonėms, bet ir paruošti į verslą orientuotų specialistų, siūlančių savo konkurencingus individualius produktus ir paslaugas.

Vadinasi, kiekviena studijų programa turi būti **daugiadisciplininė** ir kartu su dalykais, kurie užtikrina specialybei būtiną kvalifikaciją, privalomai reikia įtraukti ir verslo idėjų generavimo, **verslo plėtros ir verslo bendradarbiavimo klausimus**.

Pasiūlymas:

Skatinti studijų programų daugiadisciplininį turinį su privalomaisiais verslo ugdymo elementais BET KURIOJE studijų programoje

Švietimas ir mokymai – tai svarbūs veiksniai, apibrėžti Lisabonos strategijos bendriesiems tikslams pasiekti. Norint, kad Latgalos ir Utenos visuomenė gyvuotų ir varžytųsi globalioje ekonomikoje, stiprintina gyventojų verslo dvasia. Norint pasiekti šį tikslą, reikia modernizuoti švietimo sistemą, ir universitetus bei įmones pripažinti svarbia šio proceso varomąja jėga.

Siekiant, kad studentas, baigęs aukštąją mokyklą, būtų potencialiau labiau paruoštas pradėti ir savo verslą, jis studijų metu turi suvokti įmonių konkurencingumo formavimo pagrindinius principus ir konkurencingumą veikiančius veiksniai. Norint sėkmingiau tobulinti studijų programų turinį pagal naująjį fokusą, rekomenduojama atsižvelgti į įmonių konkurencingumą lemiančius veiksniai – rinkos, klientai, komunikacijos tinklai, įmonės plėtros planai, produktų ir paslaugų strategijos, žmonių ir fizinis kapitalas (jo prieinamumas ir naudojimo efektyvumas), išorinės aplinkos sąlygos ir t.t.

Neabejotinai kiekvienai mažai įmonei individualiai rinkos sąlygomis konkuruoti sunku. Viena iš konkurencingumo didinimo galimybių – tai verslininkų (amatininkų, namudininkų, ūkininkų, mažų ūkininkų ūkių, įvairių sektorių labai mažų įmonių ir kt.) **kooperacijos tinklų formavimas**. Gerai koordinuojami tokie tinklai gali kurti įvairiapusių produktus ir sėkmingai vystyti konkretų ūkio sektorių regione.

Esu įsitikinusi, kad reikia kurti mažų ūkininkų paramos programą, kuri pradėtų veikti po 2014 metų. Mano nuomone, į ją įtrauktina parama kooperacijai, švietimui ir nišos produktams. Tikriausiai daliai mažų ūkininkų ūkių reikėtų galvoti apie verslą ne žemės ūkyje.

Žemės ūkio ministrė Laimdota Straujuma, 2012

Pavyzdys – amatininkystės sritis, kurią plėtojant įvairių sektorių amatininkų tarpusavio bendradarbiavimas vaidina milžinišką vaidmenį, tokiu būdu sprendžiant keletą problemų, pavyzdžiui:

- bendras žaliavų įsigijimas, suteikiantis galimybę taupyti lėšas šiame procese ir didina utilizavimo rodiklius, pavyzdžiui, rūšiuojant medžiagas pagal jų matmenis ir kokybę;
- žaliavų pristatymo laiku užtikrinimas;
- amatininkystės gaminių pristatymas į pardavimo rinkas netarpininkaujant prekybos agentams;
- įvairių sektorių amatininkų susivienijimas konkrečioms darbo užduotims vykdyti;
- paskola gaunama palankiomis sąlygomis, nes, skolinant amatininkų grupei ar susivienijimui, sumažėja paskolos rizikos laipsnis.

Aukštosioms mokykloms yra svarbu studijų turinyje atkreipti dėmesį į klausimus, kurie formuoja studentų supratimą apie bendradarbiavimo ir kooperacijos svarbą regiono mastu. Studentai ne tik turi išmokti pačią specialybę, bet ir įsisavinti **socialinius ir verslo**

gebėjimus, suteikiančius galimybę bendradarbiauti su sektoriaus partneriais, kad savo žinias, gebėjimus ir produktus parduotų.

Pasiūlymas:

Programų turinyje pabrėžti rinkos sektoriaus ekonomiškai aktyvių vienetų bendradarbiavimo, kooperacijos, klasterių tipo veiklos milžinišką reikšmę skatinant regiono konkurencingumą.

Regionui būdingai verslo struktūrai reikia „sąvadautojų“, „kooperatorių“, „koordinatorių“, „brokerių“, gerai suprantančių regiono situaciją, padedančių kurti efektyvias partnerystes, sugeba ieškoti būtinų paramos priemonių, ieškoti naujų rinkų (taip pat eksporto). Toks procesas Latvijoje jau pradėtas, sudarant regioninius klasterius (pavyzdžiui, maisto klasteris Vidžemėje, metalo apdirbimo klasteris Latgaloje ir kt.), ir taip pat specialistai, turintys vadybos gebėjimų, regione jau šiuo metu ruošiami, tačiau programose būtina pabrėžti regiono specifiką.

Taigi akademinis sektorius taip pat gali prisidėti prie vietos produktų pardavimo grandžių plėtros. Aukštojo ir profesinio išsilavinimo įstaigos ruošų specialistus regiono rinkodaros programai vystyti ir diegti.

Be to, studijų programos pakankamu lygiu turi lavinti studentų **kūrybinį mąstymą**, kad jie pajėgtų savo specialybę matyti platesniame kontekste, galėtų ją „kryžminti“ su kitais sektoriais ir ieškotų inovacinių produktų ir paslaugų.

Kūrybiškas verslas, kūrybiškos industrijos, aukštos pridėtinės vertės inovaciniai produktai taip pat yra vieni iš pagrindinių būsimo ES fondų planavimo laikotarpio 2014 – 2020 metais prioritetų. Aukštosios mokyklos turi būti pasiruošusios naudoti ir prieinamas išorės finansavimo pritraukimo galimybes, save pozicionuodamos kaip **regioninės inovacijų paramos sistemos** neatskiriamą sudedamąją dalį.

Pasiūlymas:

Į bet kurią studijų programą įtraukti dalykus, skatinančius studentų kūrybinį mąstymą, inovacijos supratimą ir jos vaidmens suvokimą.

Dėl neigatyvios ekonominės situacijos šalyje, pastaraisiais metais tyrimo teritorijoje pastebimas padidėjęs gyventojų emigracijos procesas – žmonės išvyksta į kitus regionus, į užsienį ieškoti didesnių ir / ar geriau apmokamų darbo galimybių. Dauguma sėkmingai įsikuria naujose gyvenamosiose vietose ir į regioną nebegrįžta.

Atsižvelgiant į ekonominės situacijos nestabilumą ir kintančius verslo aplinkos reikalavimus, siekiant skatinti jaunos specialistus pasilikti regione, būtina sustiprinti **regioninio lokalaus patriotizmo aspektų** įtraukimą į studijų programų turinį, įsk. tiek teorinę dalykų dalį, tiek praktinius užsiėmimus.

Siekiant padidinti regione gyvenančių ir dirbančių bet kurio amžiaus gyventojų kokybiško gyvenimo ir darbo galimybes regione, rekomenduojama plėsti **mokymosi visą gyvenimą programų prieinamumą**, neapribojant ir nesiejant to su ankstesniais akademiniiais pasiekimais ar specialios kvalifikacijos reikalavimais. Mokymasis visą gyvenimą turi būti grindžiamas darbuotojų praktiniais poreikiais, kurie būtini darbo vietoje. Visi mokymai turi būti orientuoti į darbo vietoje būtinus rezultatus. Kvalifikacijos kėlimas neturėtų būti pagrindinis mokymosi visą gyvenimą tikslas.

Pasiūlymas:

Studijų programų turinį papildyti regioniniu ir lokalinio patriotizmo aspektais, didinant potencialiai regione pasiliekančių specialistų skaičių.

II STUDIJŲ PROCESO TOBULINIMAS

Didesnė absolventų, paklaustų, ar jie patenkinti studijų kokybe, taip pat darbdavių, paklaustų apie absolventų atitiktį darbdavių reikalavimams, dalis pabrėžia, kad studijų proceso metu **būtinai didesnis praktinių užsiėmimų skaičius**, įsk. realių įmonių, įstaigų ir institucijų darbo aplinkos pajutimą.

Darbdaviai pripažįsta, kad jauni darbuotojai, prieš pradėdami dirbti naujoje įmonėje, turi praeiti iki 6 mėnesių trukmės adaptacijos laikotarpį. Šį laikotarpį būtų galima sutrumpinti, jeigu verslininkas, nusprendęs priimti jauną darbuotoją, turėtų galimybę jau kvalifikacinės praktikos metu praktikantą ruošti kaip potencialų savo įmonės darbuotoją. Tokiu būdu laimi abu – verslininkas gauna kvalifikuotą ir adaptaciją praėjusį darbuotoją, o studentas įgyja kvalifikacinę praktiką ir pasiruošia darbui. Tai reiškia, kad studijų proceso metu visą paskutinį semestrą studentui reiktų praleisti jau pas naują darbdavį, kad atsiskleistų paties jauno specialisto aktyvumas, verslumas, darbo gebėjimai, atsakomybė, praktinis noras ir gebėjimas atlikti pavestas pareigas.

Pasiūlymas:

Didžiojoje studijų programų dalyje pastebimai padidinti praktikos apimtį, jos eigą planuojant studijų proceso pabaigoje, mažiausiai 4-6 mėnesių trukmės.

Dauguma socialinių partnerių, vertindami studentų tiriamųjų darbų kokybę ir praktinį pritaikymą, pripažįstat, **kad studentų tiriamųjų darbų kokybė** dažnai nėra pakankama. Norint, kad tyrimai labiau atitiktų verslininkų poreikius, verslo paramai regione, apibendrinta keletas sprendimų (įsk. susijusius su verslo ir savivaldybių poreikiais) ir apibrėžta pagrindinių įtrauktų šalių atsakomybė / vaidmuo.

Pasiūlymas:

Aukštosios mokyklos vaidmuo:

- *Griežtesni reikalavimai, metodiniai nurodymai tiriamųjų darbų temų sąsajai su vietos savivaldybių realia problematika, nes specialaus regiono lygio duomenų gavimas (kurį stygius yra aktuali visų savivaldybių problema);*
- *Studentams keliamas reikalavimas gauti išvadą-vertinimą iš tos įstaigos ar įmonės, apie kurią atliekamas tyrimas (tada atitinkamos įstaigos iš tikrųjų atrinktų tyrimus ir perimtų praktiškai pritaikomus sprendimus);*
- *Viešai prieinamas tiriamųjų darbų temų sąrašas (ir iš anksto parengta darbų bazė) universiteto / aukštosios mokyklos svetainėje, suskirstyta pagal sritis, kurios galėtų dominti visuomenę, įsk. savivaldybes ir verslininkus;*
- *Tiriamųjų darbų vadovų – dėstytojų – didesnis darbų praktinio pritaikymo, temos aktualumo iš esmės akcentas, ne tiek daug studentų teorinių žinių, gebėjimų argumentuoti, dirbti su informacija, sintezuoti, analizuoti, daryti išvadas ir t.t.;*
- *Šalia tiriamojo darbo vadovo iš universiteto reikalavimas turėti tiriamojo darbo vadovą iš savivaldybės ar konkrečios įmonės;*
- *Reikalavimas naudoti „ekspertų metodą“ – imti interviu iš konkrečios srities įvairių lygių kompetentingų žmonių, apibendrinti specialistų (ekspertų) sprendimus ir nuomones, derinti darbo juodraščių su įtrauktomis šalimis, grįžtamojo ryšio užtikrinimas, ne tik problemų ir galimybių aprašymas, bet ir konkrečių veiksmų pasiūlymas*

Svarbu suvokti, kad aukštosios mokyklos vienos pačios praktikos tiriamųjų darbų kokybės tobulinti negali, jeigu tik nebus kitų įtrauktų šalių paramos.

Studentų vaidmuo

- Norimos tirti srities pasirinkimas (asmeninis interesas, noras ir motyvacija) – tikslingai pasirinkus temą galima lengviau pelnyti verslininkų ar savivaldybės pasitikėjimą;
- Reguliarus domėjimasis tiriamąja sritimi (žiniasklaida, kiti šios srities tyrimai, gyvenimiški pavyzdžiai, paties studento praktika), padedantis orientuotis pagrindiniais klausimais ir įvykiais;
- Asmeninė tiesioginio ir glaudaus komunikavimo iniciatyva su tiriamąja savivaldybe ir / ar įmone; noras išvelgti galimybes, išgirsti poreikius ir pasiruošimas dirbti!;
- Prieš vykstant į savivaldybę ar įmonę, kurioje bus atliekama praktika ir apie kurią bus rengiamas tiriamasis darbas: savo tiriamosios temos patrauklaus ir įtikinamo įvaizdžio formavimas, t.y., kad ši tema savivaldybei ar įmonei yra aktuali bei realiai pritaikoma. Tai susiję su savivaldybės ir / ar atitinkamos įmonės ankstesniu tyrimu, realių poreikių išsiaiškinimu, abipusiu komunikavimu;
- Sąžiningumas, atsidavimas (tiria patys, nenurašo iš jau esamų tyrimų), įsk. tiriamąjį darbą kaip „savo verslo plano“ dalį.

Savivaldybių vaidmuo

- Informacijos ir duomenų prieinamumo užtikrinimas studentų poreikiams, informacijos apie verslininkams aktualias tiriamąsias temas apibendrinimas, įsk. kasmetinių informacinių seminarų organizavimas, kurių metu savivaldybė ir verslininkai pristato aktualias tiriamąsias temas;
- Išsamus savivaldybę ir jos verslininkus dominančių tiriamųjų temų aprašymas ir paskelbimas interneto svetainėje, išsiuntimas universitetui (apie ką kviečia studentus rašyti tiriamuosius darbus);
- Atskiros skyriaus „Tyrinėjimas“ ar „Tyrimas“ sudarymas savivaldybės interneto svetainėje, į kurią savivaldybė talpina aktualius poreikius – konkrečias darbo užduotis, viešai anksčiau atliktus tyrimus – taip kurdama tyrimų ir tolesnių tęsinių sąsają;
- Tyrimų komponentės (skyriaus apie savivaldybei būtinus tyrimus) įtraukimas į savivaldybių plėtros programas;
- Personalo (nors iš dalies) skyrimas savivaldybėje komunikavimui su studentais ir aukštosiomis mokyklomis;
- Parama neformaliųjų nuomonių keitimuisi platformoms palaikyti dėl paskelbtų temų (susitikimai, „blogai“, diskusijų platformos, padedančios aktualizuoti klausimą, diskutuoti ir suvokti viešąją nuomonę);
- Kviesti studentus, tiriančius atitinkamos savivaldybės problematiką, į bendrą tiriamųjų darbų pristatymą savivaldybėje – tokiu būdu kartu (nepriklausomai nuo aukštosios mokyklos ir programos) susipažįstant su tiriamaisiais darbais, taip pat studentams padedant įgyti potencialius tarpusavyje įdomius sąveikos aspektus;
- Kasmetiniai tiriamųjų darbų konkursai, kurių laimėtojai gauna prizų (įsk. galbūt piniginius prizus), prieš tai paskelbiant keletą temų, apie ką būtų patartina rašyti;
- Mokslinių tiriamųjų darbų vykdymo skatinimas jau vidurinėje mokykloje, kai savivaldybė moksleiviams galėtų pristatyti savo darbą ir identifikuoti aktualius klausimus, kuriems spręsti reiktų papildomos informacijos ir tyrimų;
- Bendradarbiavimo sutarčių sudarymas su aukštosiomis mokyklomis ir mokslinių tyrimų institutais, kur savivaldybė kasmet aktualizuoja savo interesų lauką;
- Savivaldybė – informacijos keitimosi centras, kuriame studentai perduoda informaciją apie tai, ką jie studijuoja, apie ką rašo tiriamuosius darbus ir ką būtų pasiruošę veikti po studijų. Savivaldybė šią informaciją perduoda savo verslininkams, kurie, jeigu susidomėtų, gali susiekti su jaunais specialistais.

Įmonių vaidmuo

- Būti aktyviomis ir pateikti savo dominančias tiriamąsias temas vietos savivaldybei (pvz., plėtros planuotojams) ir /ar universitetui;
- Būti pasiruošusiomis priimti studentus, užtikrinant studijų praktikos vietas ir leisti studentams realiai dirbti pagal savo studijų specialybę (o ne tik atlikti techninį darbą –kopijavimą ir pan). Jeigu studentas iš tiesų suinteresuotas ir motyvuotas – būti pasiruošusiais skirti studentui gana daug laiko, atsižvelgiant į realią naudą įmonei;
- Suvokti, kad įmonėms tenka svarbus vaidmuo „auginant“ būsimus darbuotojus.

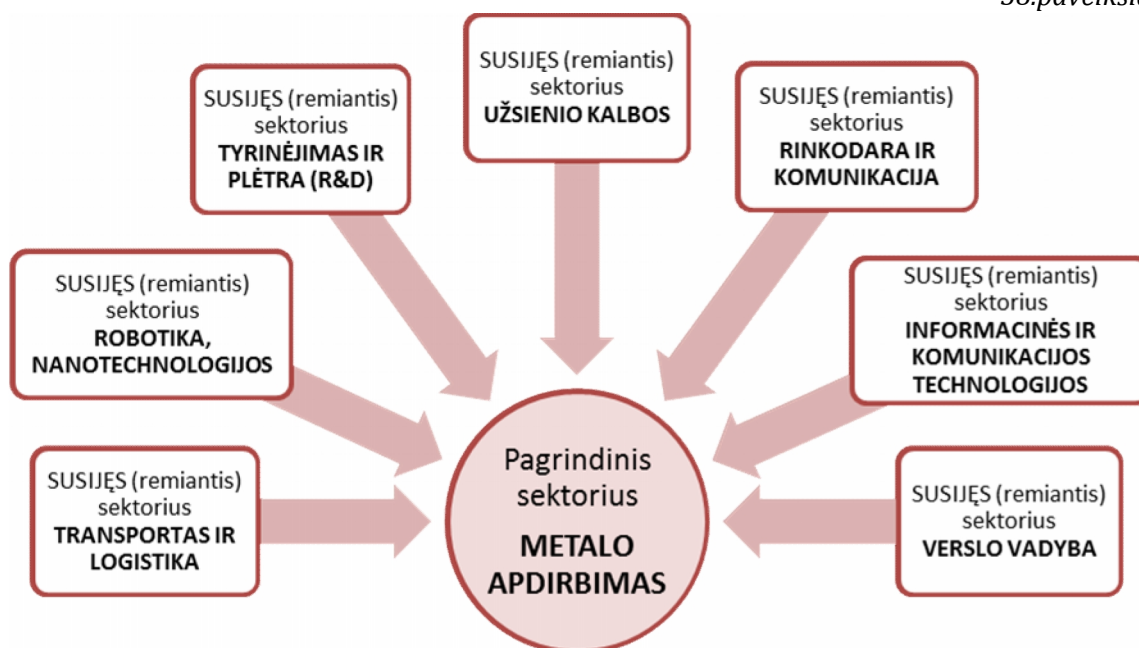
Patys studentai pripažino, kad pats efektyviausias žinių ir gebėjimų įsisavinimas vyksta praktinių individualių ar grupinių darbų metu, bendrai dirbant, bendrai diegiant projektus. Vienas iš variantų, siekiant padidinti verslo aspektų integraciją į studijų praktinę dalį – **mokymų įmonių kūrimas** ne tik pagal verslo ugdymo studijų programas.

Tiek Latvijoje, tiek Lietuvoje yra daug geros praktikos pavyzdžių, kai tokios mokymų įmonės sėkmingai gali tapti ir rimtais paslaugų tiekėjais produktų gamintojais. Pavyzdžiui, LŽŪU bendrija „Techninio fakulteto studentų savivalda“ (TFSS), susijungus studentams ir dėstytojams, 2012 metų viduryje atidarė servisą „Mehu serviss“, kuriame užtikrins Jelgavoje iki šiol neužimtą nišą – iki 4 tonų sveriančių automobilių remontą. Iš pradžių servise „Mehu serviss“ bus užtikrinta „visa techninė priežiūra“ – automobiliai bus paruošiami techninei apžiūrai, bus remontuojamos automobilių priekabos ir varikliai, keičiamos padangos ir reguliuojamas suvedimas, tačiau bėgant laikui paslaugų bus daugiau ir galėtų būti įsteigta automobilių plovykla. Pagrindinis „Mehu serviss“ tikslas – studijuojančiuosius įtraukti į rimtą darbą, padedant jiems glaudžiai bendradarbiauti su dėstytojais, taip pat sudaryti papildomos praktikos ir „papildomo uždarbio“ galimybę.

Pasiūlymas:

Bandyti studijų praktiką pagal galimybes organizuoti kaip mokymų įmonių veiklą, įsk. koordinuotai planuoti skirtingų programų, kurios susiejamos pagal temas ir iš esmės viena kitą papildo, praktiką tuo pačiu metu.

Į studijų praktikų metu sukurtas mokymų įmones galėtų įsitraukti **studentai iš skirtingų vienos aukštosios mokyklos fakultetų**, arba ir **iš skirtingų aukštųjų mokyklų** ir studijų programų, atsižvelgiant į sektorius ir atitinkamos mokymų įmonės specifiką. Mokymų įmonės pavyzdyje 60 paveiksle matyti, kad metalo apdirbimo sektoriuje, kuris yra vienas iš svarbiausių Latgalos regiono ūkio sektorių, įmonei reikia specialistų iš mažiausiai 7 remiančių sektorių. Viena metalo apdirbimo sektoriaus mokymų įmonėje taip turi bendradarbiauti skirtingų aukštųjų mokyklų ir fakultetų studentai (profesionaliai padedant aukštosios mokyklos dėstytojams).

Sektorių ryšių pavyzdys galimoje metalo apdirbimo sektoriaus mokymų įmonėje

(Autorė: M.Rudzytė-Grikė, pagal tyrimo rezultatus)

Tokių skirtingų studijų sričių (ir verslo sričių) integraciją nustato numatomos ūkio (ypač gamybos sričių) plėtros tendencijos, pavyzdžiui:

- Ateityje svarbiausias bus ne tiesiog gaminys (įrenginys ar aparatas), bet ir į jį papildomai integruota aparatūra ir paslaugos – kliento poreikiams pritaikyti sprendimai.
- Atsiraa naujų efektyvaus energijos vartojimo šaltinių (pavyzdžiui, naujų galios ir energijos šaltinių) ir gamtai draugiškų (pavyzdžiui, gamybos technologijų) reikalavimų, kurie dažnai reikš ir didesnes žaliavų kainas; aplinkai draugiškų gamybos procesų paklausa (pavyzdžiui, susijusių su atliekų tvarkymu, perdirbamais produktais), gamtai draugiškos pakuotės, maksimaliai efektyvių logistikos ir transporto tinklų
- Aptarnavimo serviso plėtra kaip pagaminto gaminio / galutinio produkto neatskiriama sudedamoji dalis, įsk. perėjimą iš „tiektėjo“ į „partnerio“ statusą
- Susikurs tarptautinių, multilokalių gamybos vietų ir vystysis lanksti, klientų poreikiams maksimaliai pritaikyta gamyba
- Vystysis skaitmeninė gamyba, didinant IKT naudojimą, robotikos vystymą
- Norint pajėgti konkuruoti pasaulinėje rinkoje, būtina kurti klasterius, pasaulinius bendradarbiavimo tinklus, partnerystės santykių projektus.

Vadinasi, **reikia plėtoti labai įvairiapusiškas įmonių kompetencijas**, siekiant efektyviau valdyti visus procesus – finansų, gamybos technologijų, partnerių ir tinklų, teisinius, administracinius, logistikos, tiekimo, P&A ir kt. – ir didinti šių procesų efektyvumą, įsk. personalo (vadybos, pardavimo, planavimo, gamybos, projektų personalo) kokybės ir darbo organizavimo skatinimą.

Vienas iš mokymų įmonių formavimo pirminių etapų, kuris gali būti pirmas aukštųjų mokyklų žingsnis šia kryptimi – **verslo idėjų konkursai** aukštosiose mokyklose.

Pasiūlymas:

Organizuoti verslo idėjų konkursus, verslo planų ar naujų produktų prototipų konkursus, kuriuose dalyvautų įmonė ir aukštoji mokykla (kolegija), įsk. studentus, bendrai rengiant naują inovacinį produktą ar paslaugą.

Aišku, kad tokių mokymų įmonių steigimas reikalauja milžiniško tiek studentų, tiek dėstytojų darbo ir motyvacijos. Tačiau, kadangi verslo ir mokslo bendradarbiavimas yra ir ateinančiais metais taip pat bus vienas iš Europos Sąjungos bendros ekonomikos plėtros prioritetų, tokio pobūdžio veikloms **gali būti pritrauktas ir išorės finansavimas**. Keletą išorės finansavimo šaltinių prašau žr. 5 priede „Prieinami finansavimo šaltiniai potencialiems verslo ir mokslo bendradarbiavimo projektams ir priemonėms“.

Išorės finansavimą galima pritraukti taip pat būsimai studijų proceso ir kitai bendrojo išsilavinimo kokybės tobulinimo galimybei – **tarptautiniam bendradarbiavimui**. Viso tyrimo eigos metu analizuotos aukštosios mokyklos sudarė keletą bendradarbiavimo sutarčių, numatančių bendradarbiavimą *Erasmus* programoje, bendradarbiavimą **studentu mainų, dėstytojų mainų ir bendrą aukštųjų mokyklų savitarpio** integraciją ir judėjimą tarptautiniu lygiu – tai svarbi prielaida tobulinant profesines kompetencijas ir gebėjimus, taip pat užtikrinant efektyvų konkurencingumą.

Pasiūlymas:

*Tęsti ir daugiau siūlyti studentams studijų ir praktikos galimybes bendradarbiavimo partnerių aukštosiose mokyklose ir įmonėse užsienyje, pagal galimybes *VISOSE* studijų programose užtikrinti užsienio šalių kviestinių lektorių atstovavimą.*

Kviestinių lektorių paskaitos – tai ne tik tarptautinį bendradarbiavimą skatinantis veiksnys. Studentams tai puiki galimybė įgyti naujų žinių ir informacijos apie savo sektoriaus ir verslo sferos aktualijas ir plėtrą užsienyje, taip pat susipažinti su kiekviena šaliai būdingais kultūros ir verslo aplinkos skirtumais. Be to, pažymėtinas psichologinis fenomenas, kai, girdėdamas vietos dėstytojo informaciją ir „užsienio“ dėstytojo, studentas kviestinio lektoriaus klausosi labiau susidomėjęs.

Studijų procesą galima padaryti pastebimai efektyvesniu ir studijų rezultatus – labiau atitinkančius darbo rinkos reikalavimus studentams ir dėstytojams **dalyvaujant tarptautiniuose projektuose** (*Erasmus, Grundtvig, Leonardo da Vinci* ir kt. programose). Tai studentams teikia daugiau galimybių ateityje kopti karjeros laiptais, taip pat leidžia vykdyti tikslingus darbo rinkos tyrimus, bendrai parengti naujas sistemas ar esamų sistemų tobulinimus. Labai sėkmingas pavyzdys – Utenos kolegijos (LT) dalyvavimas ES projekte „Pritaikytos taikomųjų mokslinių tyrimų sistemos plėtra ir diegimas (Tailored Applied Research) – TARSI“, siekiant kolegijoje vystyti **individualiai pritaikytą taikomųjų mokslinių tyrimų sistemą**, siekiant stiprinti bendradarbiavimą tarp kolegijos ir verslo sektorių taikomųjų mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje.

TARSI sistema padeda stiprinti bendradarbiavimo ryšius su socialiniais partneriais – įmonėmis, kad pagerintų pirmiausia studijų proceso praktinę dalį. Sistema leidžia atnaujinti ir praturtinti studijų proceso turinį naujausiais tyrimų duomenimis, susijusiais su regionu, didinant tyrinėjimo kompetenciją tiek studentų ir dėstytojų, tiek įmonių atstovų. Remiantis konkrečiais verslo poreikiais, tiriami specialūs klausimai ir atlikta konkrečių atvejų palyginamoji valdymo, finansų, plėtros ir žmoniškųjų išteklių analizė. Tyrimai apima išsamią problemų ir rekomendacijų paketo analizę. Norint pasiekti geriausią įmanomą rezultatą, sudaroma atskira kiekvieno tiriamojo projekto studentų ir dėstytojų komanda.

TARSI sistema – tai ne tik sudedamoji studijų proceso dalis, bet ir inovacinė bendradarbiavimo forma. Ją formuojant dalyvavo daugelis socialinių partnerių, ji yra visiškai integruota į Utenos kolegijos studijų procesą, ypač rengiant baigiamuosius darbus.

Sistema yra aktyvi, ji įmonėms suteikia galimybę paprasčiau užsakyti taikomuosius mokslinius tyrimus, kartu su akademinio sektoriumi taikyti naujausius tyrinėjimo metodus ir technikas, pagerina komunikaciją užsakant ir parengiant tyrimus, studentų įsitraukimą į tiriamąjį procesą, taip pat pagerina teorijos ir praktikos integraciją.

*Utenos kolegijos rektorius,
Assoc. Prof. Dr. Gintautas Bužinskas*

III INFORMACIJOS IR KOMUNIKACIJOS GERINIMAS, EFEKTYVŲS BENDRADARBIAVIMO MODELIAI

Sėkmingai verslo strategijai įgyvendinti ir kartu taip pat konkurencingumui didinti, be įmonės vidinių resursų labai svarbų vaidmenį vaidina tai, kiek daugiausia įmonė pajėgi pritraukti įvairių resursų iš išorės. Dažnai šių resursų įgyjama nemokamai ar palyginti nedaug investavus finansų ar laiko. Tokių įmonių konkurencingumą skatinančių resursų pavyzdžiai: tai gali būti informacija, kurią įmonės gali gauti iš tiekėjų, klientų, taip pat konkurentų; bendradarbiavimas su verslo skatinimo organizacijomis, pavyzdžiui, naujų kontaktų ar produkcijos realizavimo rinkų generavimas, bendradarbiavimas su universitetais ir mokslinių tyrimų institutais, siekiant plėtoti naujus, inovacinius produktus ir paslaugas ir pan. Tačiau dažnai įmonės šių resursų nepanaudoja gana aktyviai, kartu praleisdamos savo plėtros galimybes. /Nordea vitametra „Latvijos įmonių konkurencingumas, 2011 metų birželis“/

Universitetai ir aukštojo mokslo įstaigos turi koncentruotis į tikslingą bendradarbiavimą ir veiklą. Įvertinus verslininkų nuomones apie komunikavimo su aukštosiomis mokyklomis efektyvumą, bendrą keitimąsi informacija ir bendradarbiavimo galimybių supratimą, darytina išvada, kad komunikavimas ir keitimasis informacija beveik niekada nebuvo pakankamas. Įmonės nesuvokia mokslinių tyrimų centrų galimybių ir siūlymų, o aukštosios mokyklos ir centrai nesupranta verslininkų realių poreikių. Supratus, kad tokia situacija jau yra metų metais, komunikacijos procesui tobulinti aiškiai matyti **koordinuojančios „organizacijos-tarpininkės“ paramos būtinybė**.

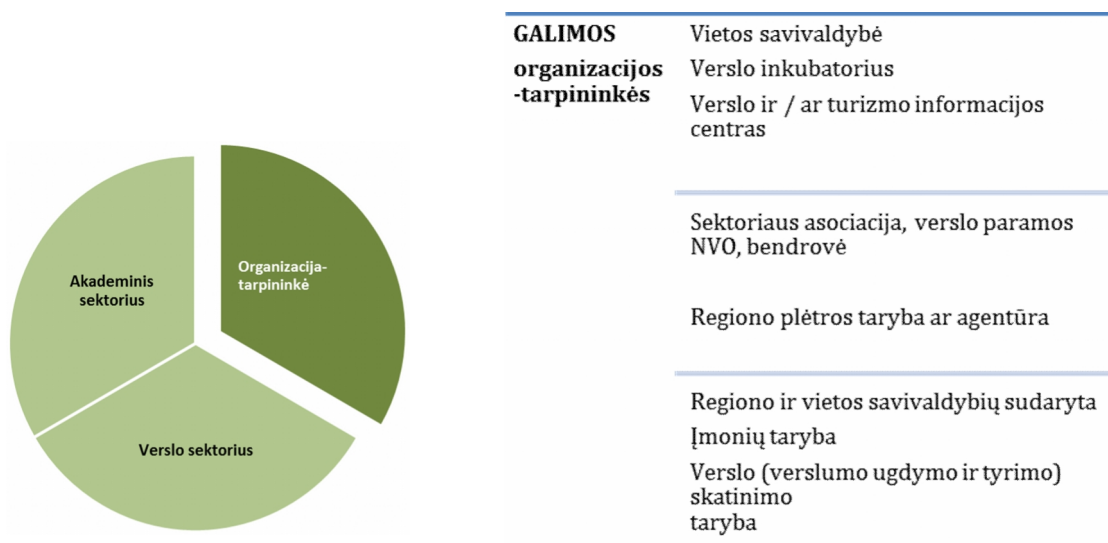
Skirtingų sektorių įmonėms yra prieinami keletas profesinio ir mokymosi visą gyvenimą kursai tiek Latvijoje, tiek Lietuvoje (be to, jie dažnai vyksta pagal projektus, vadinasi, didelė kursų išlaidų dalis padengiama iš ES ar kitų užsienio šalių pagalbos lėšų). Tačiau regionuose esančios įmonės dažnai nežino apie tokių mokymų prieinamumą. Net jeigu informacija gaunama, ji yra parašyta sudėtinga kalba – įmonės visiškai nesuvokia mokymų ar kitų paramos priemonių realios naudos; tą patį galima pasakyti apie ES fondų ir projektų konkursų privalomų dokumentų kalbą – ji verslininkui nesuprantama.

Norint pašalinti šiuos trūkumus ir skatinti prieinamų galimybių (dažnai nemokamą ar už mažesnę mokestį) naudojimą, regiono įmonėms būtina koordinuojanti parama (organizacija-tarpininkė), įsk. informacijos platinimą ir aiškinimą, bendrų išvykų į mokymus organizavimą ar grupių sudarymą ir dėstytojų pritraukimą regione.

Pasiūlymas:

Vertindami aukštosios mokyklos ir „organizacijos-tarpininkės“ ankstesnę bendradarbiavimo patirtį, tikslingam bendradarbiavimui pasirinkite vieną „organizaciją-tarpininkę“ (turintį patikimą įvaizdį verslininkų akyse) ir ją reguliariai užtikrinkite verslininkams svarbia, naudinga informacija.

59 paveikslas

Aukštųjų mokyklų ir verslininkų bendradarbiavimo tobulinimo modelis

(Autorė: M.Rudzytė-Grikė, pagal tyrimo rezultatus)

Kiekvienos aukštosios mokyklos šis organizacija-tarpininkė gali būti kita, bet jos užduotis – ta pati viena – kurti glaudesnę ryšį su švietimo įstaigomis, įmonėmis ir valstybinėmis institucijomis, taip pat su pagrindinių gamybos sektorių vadovaujančiais mokslininkais ir specialistais.

Organizacijos-tarpininkės funkcijos:

- Informacijos perdavimo užtikrinimas
- Praktinių užduočių vykdymas
- Paramos tyrimui organizavimas
- Žinių ir technologijų perdavimo organizavimas

Organizacijos-tarpininkės praktinių užduočių pavyzdžiai:

- Projektų paraiškų rengimas įmonių susivienijimams Latgalos regione, Utenos regione ir pasienio teritorijoje
- Bendras transporto organizavimas įmonių atstovams (arba tik dokumentams ir kt.) atvykti į Rygą ar Vilnių

Pasiūlymas:

Aukštojoje mokykloje sukurti „gyvą“ komunikacijos tinklą, siekiant užtikrinti įmonėms aktualią informaciją apie verslo laboratorijų, universitetų, mokslinių tyrimų institutų, technologijų perdavimo punktų, mokslinių tyrimų centru galimybes ir pasiūlymus, kurie potencialiai galėtų būti naudojami kaip resursai inovaciniams, konkurencingiems produktams ir paslaugoms diegti.

Didelė dalis šiuolaikinių studentų – labai talentingi, kūrybingi ir galintys kurti rinkoje būtinas ir parduodamas prekes ir paslaugas, dar studijų proceso metu. Tačiau dažnai apie šiuos potencialius rinkos produktus verslo aplinka nesužino, nes nevykdoma pakankama **studentų darbų rinkodara**.

Vienas iš sprendimų – reguliarios studentų darbų parodos ir prezentacijos. Geros praktikos pavyzdys – neseniai atidaryta Latvijos Meno akademijos jaunųjų dizainerių diplominių darbų paroda „Radars 2012“ (pavadinimas apibrėžia studentų darbų tolimą perspektyvą, kūrybinių idėjų trajektoriją). Menininkai siūlo susipažinti su įvairiais dizaino išradimais, pavyzdžiui, muzikinį stalo žaidimą „Stūdis“ ir akvariumo vandens keitimo kibirą (palengvinantį įpilti vandens į akvariumą), taip pat savaime šildančią skardinę *Vienos*

dešrelēms – trīs pakuotēs variantus. Keletas jaunųjų dizaino studentų jau bendradarbiauja su darbdaviais (įsk. už Latvijos ribų, pavyzdžiui, Vokietijoje). Taip pat siūlomi socialinių problemų sprendimai, miesto įvaizdžio gerinimo dizaino sprendimai.

Pasiūlymas:

Organizuoti reguliarias studentų darbų parodas, tyrimų rezultatų pristatymus, taip pat vykdyti tikslingą studijų programų rinkodarą, studentams ar dėstytojams dalyvaujant nacionalinėse, regioninėse parodose ar konkursuose.

Atsižvelgiant į tai, kad 54,6 % respondentų (verslininkų) nurodė, kad savo kasdiniame darbe naudojami naujomis technologijomis, įsk. internetą, 67,7 % respondentų informacijai ir patarimui gauti naudojami ar dažniausia naudojami internetu, taip pat informuotumą, informacijos prieinamumą ir keitimąsi ja daugelis respondentų minėjo kaip svarbią prielaidą aukštųjų mokyklų ir verslininkų bendradarbiavimui skatinti, negalima nuvertinti socialinių tinklų reikšmės šiuolaikinėje visuomenėje. Apgalvotas ir **tikslingas socialinių tinklų naudojimas** aukštajai mokyklai taip pat gali būti efektyvi informacijos ir komunikacijos priemonė susisiekiant su įmonėmis ir kitais socialiniais partneriais. Pavyzdžiui, Latvijos studentų vortalas „StudentNet“ (www.Studentnet.lv) reguliariai apibendrina ir platina studentams naudingą informaciją, įsk. sukurtą profilį portale „Draugiem.Lv“ (www.draugiem.lv/studentnet), taip pat „Twitter“ paskyrą (www.twitter.com/StudNetLv).

Pasiūlymas:

Užtikrinti atstovavimą aukštajai mokyklai visuose įtakingiausiuose socialiniuose tinkluose, įsk. vykdant studentų darbą, studijų programų ir personalo kvalifikacijos rinkodarą.

IV IKT VAIDMENS DIDĖJIMAS STUDIJŲ PROGRAMOSE IR STUDIJŲ PROCESSE

Įvertinę savo pažįstamų absolventų stipriąsias puses, didelė dalis respondentų (verslininkų) minėjo IKT gebėjimus ir įgūdžius kaip svarbų jaunų darbuotojų pranašumą. E-gebėjimai svarbūs ne tik asmeniniam tobulėjimui ir užimtumui, bet ir leidžia žymiai pagerinti įmonių konkurencingumą ir produktyvumą, išsaugoti savo įmonę skaitmeniniame amžiuje, naudotis valstybės siūlomomis e-paslaugomis, ir mažoms įmonėms galima teikti net nemokamas buhalterinės apskaitos galimybes.

Reaguojant į sparčius skirtingų ūkio sektorių pokyčius, IKT vaidmenį tausoja išteklius, didinant darbo efektyvumą, rekomenduojama daugiau dėmesio skirti aukštojo ir profesinio švietimo įstaigų glaudesniai bendradarbiavimui su IKT sektoriaus specialistais ir asociacijomis, kad būtų galima, bet kurią studijų programą papildyti šiuolaikinėmis technologijomis pagrįsta mokymų medžiaga, taip pat užtikrinant jos prieigą internete. Svarbu, kad absolventai turėtų pakankamai žinių ir informacijos apie IKT galimybes savo sektoriuje, praktinių IKT gebėjimų ir įgūdžių.

Siekdamos užtikrinti minėtą verslininkų aktualios informacijos poreikį, aukštojo mokslo įstaigos turi užtikrinti, kad veikia atitinkamos švietimo įstaigos **aktyvi aktualios informacijos platforma**, užtikrinanti būtiną informaciją minėto „organizacijos-tarpininkės“ darbo vykdymui, taip pat veikia regiono patrauklumui didinti, išorės investuotojams pritraukti.

Vienas iš LIKTA ką tik parengtos Informacinės ir komunikacijos technologijos sektoriaus prioritetų chartijos (pasirašyta 2012-06-13) prioritetų – tai „informacinės ir ryšių technologijomis pagrįsta konkurencinga verslo aplinka“. Sutvarkytos ir efektyvios IKT sudaro infrastruktūros aplinką, kurioje verslininkai nebenaudoja resursų nenaudingai, taigi skatinant darbo našumo, konkurencingumo, eksporto pajėgumo augimą ir indėlį į valstybės biudžetą. Tai pastebimai skatins ne tik atitinkamas IKT srities specialistų išsilavinimas, žinios ir gebėjimai, bet ir bet kurio sektoriaus, bet kurios studijų programos **absolventų IKT**

gebėjimų lygis, įsk. specifinių programų valdymą ir pritaikymą turizmo, medicinos, žemės ūkio, mašinų gamybos, metalo apdirbimo ir kt. srityse. IKT naudojimas įvairių sektorių įmonėse papildomai skatins eksporto galimybes ir bendrą konkurencingumą.

Sustiprinto IKT aspekto įtraukimas į studijų procesą skatins inovacinių ir į IKT orientuotų naujų įmonių susidarymą (*start-up*). Tam padės kitos šalyje įdiegtos priemonės, pavyzdžiui, LIKTA šiuo metu įgyvendintas projektas „Informacinių technologijų mokymai mažoms ir labai mažoms įmonėms konkurencingumui ir produktyvumui skatinti“.

Pasiūlymas:

Į bet kurią studijų programą įtraukti privalomuosius dalykus IKT žinių ir praktinių įgūdžių vystymui, įsk. informaciją apie prieinamas atitinkamo sektoriaus kompiuterines programas ir kitus IKT sprendimus.

Pagal tyrimą atlikta studijų programų ir proceso analizė parodė, kad viena iš priežasčių, kodėl dalis Utenos kolegijos (LT) studentų nutraukia studijas – finansinių lėšų trūkumas, kurį dauguma sprendžia, išvykdami į užsienį. Kiti studentai negali suderinti darbo su studijomis dėl įtempto grafiko. Panaši situacija pastebėta ir Latvijoje. Jeigu studentai yra motyvuoti mokytis ir nenori prarasti savo darbo, rekomenduojama studentams užtikrinti **nuotolinio mokymosi galimybes**.

Pasiūlymas:

Norint padidinti studijų proceso patrauklumą, rekomenduojama svarstyti galimybę siūlyti studentams dalį ar visą studijų programą įsisavinti nuotolinio mokymosi būdu.

Kaip jau minėta pirmiau, daugelio minėtų pasiūlymų įdiegimui galima pritraukti ir išorės bendrą finansavimą. Kai kurie iš prieinamų finansavimo šaltinių potencialiems verslo ir mokslo bendradarbiavimo projektams ir priemonėms Latvijoje ir Lietuvoje yra tokie:

- Europos Komisijos Judumo programos
 - o Leonardo da Vinci
 - o Erasmus
 - o Comenius
 - o Grundtvig
 - o Mokymų komandiruotės
 - o Yoth for Europe
 - o Youth for Understanding
 - o European Voluntary Service
 - o Youth
- Šiaurės ir Baltijos šalių verslo ir pramonės mobilumo programa
- Šiaurės ir Baltijos šalių kultūrinė mobilumo programa (ilgalaikio bendradarbiavimo tinklams formuoti ir trumpalaikio bendradarbiavimo tinklams formuoti)
- Baltijos ir Šiaurės šalių nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimo rėmimo programa
- Rėmimo programa Baltijos jūros regiono nevyriausybiniams organizacijoms
- „Valsts Kultūrkapitāla fonds“ (Latvija)
- ES programos „Septintoji bendroji programa“, „EUREKA“, „Išmanioji energetika“, „Ekologinės inovacijos“, „Kultūra“, „PROGRESS“, „Media“, „Marco Polo“

- ES programa „Europa piliečiams“ – priemonė „Miestų giminiavimosi veikloms skirti piliečių susitikimai“, priemonė „Teminiai susigiminiavusių miestų tinklai“
- Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimo per sieną programa pagal „Europos kaimynystės ir partnerystės“ priemonę
- Latvijos, Lietuvos ir Baltarusijos bendradarbiavimo per sieną programa pagal „Europos kaimynystės ir partnerystės“ priemonę
- Baltijos jūros regiono programa
- Atskiros finansavimo programos, pavyzdžiui, *ABLV Charitable Foundation* finansavimo programa „Šiuolaikinio meno parodos“, Roberto Cimetta fondo kultūrinė mobilumo programa, ir kt.
- Užsienio šalių ambasadų parama

BIBLIOGRAFIJA

1. *Augstskolas reģionos: zināšanu un prakses mijiedarbe. (Aukštosios mokyklos regionuose: žinių ir praktikos sąveika)* (2011) Tisenkopfs T., Bela B., Kunda I. (red.). Rīga: Zinātne.
2. Chakrabarti A., Rice M. *Changing Roles of Universities in Developing Entrepreneurial Regions: The Case of Finland and the US.*
3. *Creative and innovative regions.* (2009) Sixth progress report on economic and social cohesion. Report from the Commission June 2009.
4. Chakrabarti A., Rice M. *Changing Roles of Universities in Developing Entrepreneurial Regions: The Case of Finland and the US.*
5. *Creative and innovative regions.* (2009) Sixth progress report on economic and social cohesion. Report from the Commission June 2009.
6. *Darbības programma „Cilvēkresursi un nodarbinātība”.* LR Finanšu ministrija (*Veiklos programa „Žmogiškieji ištekliai ir užimtumas”.* LR Finansų ministerija, 2008, 237 p.)
7. *Darbības programma „Uzņēmējdarbība un inovācijas”.* LR Finanšu ministrija 2007. 117 lpp (*Veiklos programa „Verslas ir inovācijas”.* LR Finansų ministerija, 2007, 117 p.)
8. Daugavpils Investīciju iespēju un uzņēmumu katalogs. (2011) Daugavpils. (Daugpilio Investīciju galimību ir īmonių katalogas. (2011) Daugpilis)
9. Drucker P. *Innovation & Entrepreneurship Practice & Principles.* New York: Butterworth Heinemann. 1999.
10. Hedin S. (ed) *Higher education institutions as drivers of regional development in the Nordic countries.* Nordregio Working Paper 2009:3. p-45.
<http://www.nordregio.se/inc/openitem.asp?id=76230&nid=2112>
11. *Higher Education and Regions. Globally competitive, locally engaged.* (2007) OECD.
12. Huggins R., Jones M., Upton S. (2008) *Universities as drivers of knowledge based regional development: a tripple helix analyses of Wales.* International Journal of Innovation and Regional development, Vol. 1, No. 1.
13. *Global Innovation Index* (2011) ([tiesioginė laida] [žiūrėtas 2011-04-28].
http://www.globalinnovationindex.org/gii/main/reports/2009-10/FullReport_09-10.pdf
14. ES 2020 stratēģija (ES 2020 stratēģija) Prieinamas:
<http://www.em.gov.lv/em/2nd/?cat=30360> [žiūrėtas 2011 metų kovo 29 d.]
15. EU Committee of the Regions 2007th On the 13th and 14. For the opinion on "Efficiency and equity in European education and training systems ES Regionų komiteto 2007 metų vasario 13 ir 14 d. išvada „Europos švietimo ir mokymų sistemų efektyvumas ir lygybė“ eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0481:FIN:LV:DOC
16. *Innovation Union Scoreboard 2011. (2012) EU.* ([tiesioginė transliacija] [žiūrėtas 2011-04-28]) http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/ius-2011_en.pdf
17. INSIGHTS No.4 (5), Utena: Utenos kolegija, 2011
18. Koivula J., Rinne R. *The dilemmas of the changing university.*
19. *Komercdarbības konkurētspējas un inovāciju veicināšanas programma 2007.-2013. gadam (Komerčinės veiklos konkurencingumo ir inovacijų skatinimo programa 2007-2013 metams.* LR Ekonomikos ministerija, 2007, 41 p.)
20. *Komercdarbības konkurētspējas un inovācijas veicināšanas programma 2007. – 2013.gadam (Komerčinės veiklos konkurencingumo ir inovacijų skatinimo programa 2007-2013 metams.* LR Ekonomikos ministerija (2007) Ryga.)
21. *Knowledge Economy Index* (2011) [tiešsaiste] [skatīts 28.04.2011] Pieejams:
http://info.worldbank.org/etools/kam2/KAM_page5.asp ([tiesioginė transliacija])

- [žiūrėta 2011-04-28] Priinama:
http://info.worldbank.org/etools/kam2/KAM_page5.asp
22. Latvijas Mazo un vidējo uzņēmumu attīstības programma 2004.-2006.gadam. (Latvijos mažųjų ir vidutinių įmonių plėtros programa 2004-2006 metams. Priinama:
<http://old.em.gov.lv/em/2nd/?cat=17803> [[žiūrėta 2011 metų balandžio 2 d.]])
 23. *Latvijas progress uzņēmējdarbības izglītības attīstībā pēc iestājas Eiropas Savienībā* (pētījuma autore V.Bikse) Eiropas Komisijas pārstāvniecība Latvijā, 2009. (*Latvijos progresas verslumo ugdymo plėtroje po įstojimo į Europos Sąjungą* (tyrimo autorė V. Bikse). Europos Komisijos atstovybė Latvijoje, 2009.
 24. *Latvijas profesiju klasifikators (Latvijos profesijų klasifikatorius)*
http://www.lm.gov.lv/upload/darba_devejiem/prof_klasif_0112.pdf
 25. *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2030. gadam.* (Latvijos tvarumo plėtros strategija 2030 metams. Regionų plėtra ir savivaldybių reikalų ministerija. 2010. 98 p.)
 26. *Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2007. – 2013.* (*Latvijos nacionalinės plėtros planas.* LR Regionų plėtros ir savivaldybių reikalų ministerija, 2006. 56 p.)
 27. *Latvijas nacionālās reformu programmas „ES 2020” stratēģijas īstenošanas projekts.* (*Latvijos nacionalinės reformų programos „ES 2020” strategijos įgyvendinimo projekts.* LR Ekonomikos ministerija, 2010. 26 p.)
 28. *Lietuvos profesijų klasifikatorius*
<http://www.aikos.smm.lt/aikos/klasifikator.htm>
 29. Maryann P. Feldman, (2004) *The Geography of Innovation. Economics of Science, Technology and Innovation.*
 30. *Measuring Innovation: A New Perspective.* (2010) Paris:OECD.
 31. Masveida jaunrade un inovatīva ekonomika. (Masinė kūryba ir inovacinė ekonomika. Priinama: www.latvija2030.lv/.../dm_iespeju_vienlidziba_radosa_uznemejdarbiba.doc [žiūrėta 2011 metų kovo 27 d.]])
 32. Mazo uzņēmumu Eiropas harta. Europos mažųjų įmonių chartija. Priinama:
old.em.gov.lv/em/images/modules/.../item_file_17830_1_lv.doc. [žiūrėta 2011 metų kovo 27 d.]
 33. *Making Progress and Economic enhancement a Reality for SMEs* (End users (SMEs and stakeholders) needs, requirements and feedback to overcome barriers for innovation activities. National report for Latvia) (2011)
 34. *Making Progress and Economic enhancement a Reality for SMEs* (End users (SMEs and stakeholders) needs, requirements and feedback to overcome barriers for innovation activities. National report for Latvia) (2011)
 35. Nacionālā inovāciju programma 2003.-2006.gadam (Nacionalinė inovacijų programa 2003-2006 metams) http://www.innovation.lv/ino2/publications/NIP_MK_010403.pdf
 36. Olczyk, Magdalena A demand for innovation support in small and medium sized enterprises in the Baltic sea region.
 37. *Profesionālās un augstākās izglītības programmu atbilstība darba tirgus prasībām.* (*Profesinio ir aukštojo mokslo programų atitiktis darbo rinkos reikalavimams.* Ryga, Latvijos universitetas, 2007, XII+232 p.)
 38. Par ESF starta programmu „Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai” (Apie ESF starto programą „Parama savarankiško darbo ir verslo pradžiai. Priimamas: <http://www.altum.lv/public/atbalsts-komercdarbibas-uzsacejiem.html> [žiūrėtas 2011 metų balandžio 11 d.]])
 39. Pawlowski K. The „Fourth Generation University” as a Creator of the Local and Regional Development.
 40. Porter. M. The Competitive Advantage of Nations.

41. Puukka J., Marmolejo F. (2008) *Universities as engines for the development of their regions: Lessons from the OECD*. work IAU conference Utrecht, 17 July.
42. *Regions Matters. Economic Recovery, Innovation and Sustainable Growth*. (2009) OECD.
43. *Regions Matters. Economic Recovery, Innovation and Sustainable Growth*. (2009) OECD.
44. *Reģionu attīstība Latvijā, (Reģionu plētra Latvijoje*. Valstybinė regionų plėtros agentūra, Ryga, 2011, 171 p.).
http://regionai.stat.gov.lt/pdf/utenos%20apskritis_socdemas_11_25.pdf
45. Skreija, D., Ķirsons, M. Sāk tvert Austrumu puses izdevības. *Dienas Bizness, Pielikums TOP 500*, 2011.gada 7.novembris. (Skreija, D., Ķirsonas. Pradedamos griebti Rytų šalies progos. *Dienas Bizness Priedas TOP 500*, 2011 metų lapkričio 7 d.) Begins to capture the Eastern side opportunities. *Business Day, Annex TOP 500*, November 7, 2011.
46. SR041. Ekonomiski aktīvās statistikas vienības sadalījumā pa lieluma grupām un statistiskajiem reģioniem. (SR041. Ekonomiskai aktyvūs statistiniai vienetai skirstant į grupes pagal dydį ir statistinius regionus. *Centrinės statistikos valdybos duomenų bazė*, 2012. Prieinamas:
<http://data.csb.gov.lv/DATABASE/rupnbuvn/lkgad%C4%93jie%20statistikas%20dati/Statistikas%20vien%C4%ABbu%20re%C4%A3istrs/Statistikas%20vien%C4%ABbu%20re%C4%A3istrs.asp> [žiūrētas 2011 metų balandžio 7 d.]
47. Studiju programmu pašnovērtējumu ziņojumi un komisiju ziņojumi: (*Studiju programų savęs vertinimo pranešimai ir komisijų pranešimai*): <http://www.aiknc.lv/lv>
48. *Sustainable Production through Innovation in SMEs*. Country report for Lithuania (2010)
49. Shwab, K. (2010) *The Global Competitiveness Report 2010–2011*. [tiesioginė transliacija] [žiūrētas 2011-03-17] Prieinamas:
<http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/Global%20Competitiveness%20Report/index.htm>
50. Wyckoff A., Pilat D. (2010) Innovation: Sensible strategies for sustainable recoveries. *OECD Observer* No 279 May 2010. pp. 27-29.
51. Weber L.E. Duderstadt J.J. (2010) *University research for innovation*. London: Economica Ltd.
52. *Utenos rajono savivaldybė EKSPORTO IR INVESTAVIMO GIDAS*, Utena: Utenos verslo informacijos centras, 2008
53. Uzņēmējdarbības vide Latvijā. Verslo aplinka Latvijoje. Prieinamas:
<HTTP://BALTICEXPORT.COM/?ARTICLE=UZNEMEJDARBIBAS-VIDE-LATVIJA&LANG=LV>, [žiūrētas 2011 metų lapkričio 27 d.]
54. Zanders, M. Inovatīvā Ekonomika – vārdi pareizi, darbi ... ? Zanderas, M. Inovacinė ekonomika – žodžiai teisingi, darbai ... ? *Kapitāls*, 2010, Nr.06/(150): 8-9 p.
55. *University research for Innovation*. (2010) Weber L.E., Duderstadt J.J. eds. *Ekonomika*.
56. Ziņojums par tematiskajā darbnīcā „Iespēju vienlīdzība un radoša uzņēmējdarbība” izteiktajiem priekšlikumiem. Pranešimas apie teminėje dirbtuvėje „Lygios galimybės ir kūrybiškas verslas“ išsakytus pasiūlymus. Prieinamas:
www.latvija2030.lv/upload/iespejas_uznemejdarbiba_prot.doc [žiūrētas 2011 metų kovo 28 d.]
57. *Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību (Pranešimas apie Latvijos ūkio plėtrą*. Ryga: Latvijos Respublikos ekonomikos ministerija, 2010, 144 p.)
58. Zvirgzdiņa, R. Uzņēmējdarbības attīstības tendences Latvijas reģionos. Grām.: *Latvijas Lauksaimniecības universitātes raksti* (Zvirgzdinia, R. Verslo plėtros tendencijos Latvijos regionuose. Kn.: *Latvijos žemės ūkio universiteto raštai 19 (314)*, Ryga: LLU, 2007, 54-61p.)
59. Ziegenbalg C., Munteanu O. Comprehensive analysis of programmes and initiatives in Lithuania that assist the Collaboration between science and SME (2010) LUH.